

لہ بلاؤ کر اوہ کانہ دہ زگای روشنیری نوری حیکمہ 8

نہر کی سہر شانمان بہرانبہر بہ قورئان

ameer.maktab@yahoo.com



/AliBapir



/AliBapir



/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

نوسینی

عملی بایپیر

www.alibapir.net

چابی یہ کہم

ئەركى سەرشادمان بەرانبەر بە تورپان

ameer.maktab@yahoo.com



/AliBapir



/AliBapir



/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net



﴿اللَّهُ نَزَلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُّتَشَبِّهًا مَّثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ
يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ ذَلِكَ هُدَى اللَّهِ
يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ﴾ الزمر

{خو باشترین فەرمايشتى ناردۆته خواری کتیبیکه (ئایه تهکانی)
ویکچوون، دووبارەبوووهون، ئەوانەى له پەرورەدگاریان دەترسین
(بەخویندن و بیستنی) موچرکه بە پیستیان دادی، ئا ئەوه
رینمایى خوایه هەر کهسیک بیهوئ پئی رینمایى دهکات، وه هەر
کهسیک خوا گومرای بکات، هیچ رینمایى کهریکی نابیت}.

ameer.maktab@yahoo.com



/AliBapir



/AliBapir



/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

www.alibapir.net

ٹھوکی سمرشادمان ہمرانہمر بہ ٹوہٹان

ameer.maktab@yahoo.com

f /AliBapir

yt /AliBapir

f /MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

www.alibapir.net

ٺٺوڪي سٺو شادمان بهران بهر به ٺٺوڻان

ameer.maktab@yahoo.com



/AliBapir



/AliBapir



/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

پيشڪش

به هم موٽو ٿو بهراو خوشڪانه ي که هم وٺده دن به باشترين شيوه له قورٺان
به هر مه ندين و ، به چاڪترين شيوهش له خرمه تي دابن وٺه ركه كاني
سه رشانيباني به رانبه رجى به جى بكن .

www.alibapir.net

ٹھوکی سہرشادمان ہمرانہمر بہ ٹوپٹان

ameer.maktab@yahoo.com



/AliBapir



/AliBapir



/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

www.alibapir.net

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا ، قَيِّمًا لِيُنْذِرَ
بِأَسَا شَدِيدًا مِّنْ لَّدُنْهُ وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ
أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا حَسَنًا ، مَّكْثُومًا فِيهِ أَبَدًا ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ وَالْبَرَكَاتُ عَلَى
مُحَمَّدٍ صَاحِبِ أَوَّلِ وَأَعْظَمِ وَأَطْهَرَ قَلْبٍ تَلَقَّى الْقُرْآنَ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ
وَأَلِهِ الْمُتَمَسِّكِينَ بِنُورِ اللَّهِ الْمُبِينِ وَهَدْيِ نَبِيِّهِ الرَّصِينِ .

خوښنهري بهرړيز !

نهم كتيبهي بهردهستت (نهرکی سهرشانمان بهرانبهه به هورنان)
كووی چوار وتاره كه بهههمان ناوونیشان و له چوار كوړدا
پيشكهش كراون و له كهنايي ﴿پهيام﴾ يش دا بلاوكرانهوه .
پاشان له لايهن بهشي راگهياندني ﴿دهزگای پوښتيري نوري
حيكمه﴾ وه، پاش له كاسيتهوه هيترانه سهر كاغهز و تايپ و
ديزاین كران و چاوپيدا گيړانهودي خوږم ، كران بهم كتيبهي ، خوا
پاداشتي ههره چاكي مشوور خوږو نهداماني دهزگای پوښتيري
نوري حيكمه بداتهوه و، هيژ و پيژي زياتر بخاته
كاروچالاكيه كانيانهوه ، كه تهنيا خواي په نهانزان دزمانی چهندهم
دل پييان خوښه !

پيويستيش به گوتن ناكات كه نزيكي و دووري مسولمانان له كوردستان و عيراق و ههر جيههكي ديكهي دنياش دا ، له بهختهوهری و سهركهوتنی دنياو ، بهمرادگهيشتن و سهرفرازی دوارۆژ ، پهيوهسته به نزيكي و دووري يان له كتيبي خواوه، كه بيگومان سوننهتي پيغمبهری پيشهواشمان ، جگه له روونكردهوه و چوئيهتي كارپيكردي قورئان و پيوهپابهنبووونی شتيكي ديكه نيه .

شايانی باسيشه كه من لهم كتيبهدا ههولم داوه به كورتي و گوشراوي، باسی ئهركه گرنگ و بنهړهتيهكاني سهرشانمان بهرانبهر به قورئان بكهم، لهم رۆژگارهي ئهمرؤمان دا، كه پيم وايه لهو پينج ئهركهدا كه خستووماننه روو، بهرجهسته دهبن، ئهگه رنا قسهو باس له باره قورئانهوه كوئاي نايه .

پيويسته ئهوهش بگوتري كه ئهم كتيبه و كتيبي : (چون باشر له قورئان بههرمهئند دهبين؟!)(ع^{عليه}) ، تهواوكهري يهكدين ، چونكه بيگومان تهنيا ئهوانه دهتوانن ئهركي سهرشانيان بهرانبهر به كتيبي بي وينه و به پيز و بهريزي خوا تبارك و تعالي ئههجام بدن، كه پيشتر ليى بههرمهئند بووبن و قهديران زانيبي، ههروهها له لايهكي ديكهشهوه ئينسان ههتا زياتر له خزمهتي

(1) كه ههتا ئيستا سي جارن له لايمن دهزگاي رۆشنبري نوري حيكمهوه چاپ كراوتهوه.

نورکی سهرشادمان بهران بهر به قورځان

فهرمايشتی خواو کتیبه بهرز و بهرپزهکهی دا بی و ئه رکهکانی
سهرشانی له بهران بهری دا ئه نجام بدات، زیاتر لیی بههرمه‌ند
دهبی .

خوا به کهرهمی بی سنووری خوئی له وکه‌سانه‌مان بگیڤی که له
ژیانی زووتیپه‌ری دنیا یان دا، باشتین سوود و بههره له قورځان
وهرده‌گرن و، به چاکترین شیوهی بۆلواویشیان خزمه‌تی پیده‌که‌ن و
له خزمه‌تی دا دهبن .

ameer.maktab@yahoo.com



/AliBapir



/AliBapir



/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

مُكَّتْ مُكَّتْ / جهمادی

الثانية/مُكَّتْ وَنَزَلْنَهُ نَزِيلاً عَلَى ك

مُكَّتْ ١٠٦ / مایس / عَلَى عَلَى النَّاسِ مُكَّتْ ز

www.alibapir.net

ئەركى سەرشادمان بەرانبەر بە توپقان

هەولير .

ameer.maktab@yahoo.com



www.alibapir.net

www.alibapir.net

رې خۆشکردن

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله وصلى الله تعالى وسلم وبارك على رسول الله محمد وآله وصحبه ومن اهتدى بهداه.

خوشك و بريانی بهرپز و خوشهويست ! ئەم بابەتەمان لەژێر ناوونیشانی: (ئەركى سەرشارمان بەرانبەر بە قورئان) دا پێشكەشی ئێوەى بهرپز دەكەين .

قورئان: دوايين فەرمايشتى خوا (سبحانه وتعالى) بۆ بەشەر و بۆ جين، هەر لەو پۆژدووە كە خوا داى بەزاندووە بۆسەر دلى موبارەكى پېغەمبەرى كۆتايى {محمد} (ﷺ)، خەلكى سەر زەوى بەخۆپەووە مەشغوول كەردووە، زۆربەى هەره زۆرى خەلكى سەر زەوى، جا چ ئەوانەى كە ئيمانين پىي هيناوە كە فەرمايشتى خواپە، وە هەلويستى ئىجابيين لە بەرانبەرى دا هەبوو، وە چ ئەوانەى كە ئيمانين پى نەهيناوە و هەلويستى سەلبىي يان لە بەرانبەريدا هەبوو، گەنگ ئەوويە قورئان لەو پۆژدووە كە دابەزىندراو، خەلكى بەخۆپەووە سەرگەرم كەردو، بەلام پيم وايە هيچ كات وەك ئەم پۆژگارى ئىستاي ئيمە، قورئان نەبۆتە جيى باس و خواس و مشتومر، ئەويش ديارە بەهوى ئەووە كە لە ئەنجامى بەرهو پيش چوونى هۆپەكانى راگەيانندنەو، دەنگى زولالى قورئان بەهەموو دونيا گەيشتو، بە خەلكى چاك و خراپ و دۆست و

دوژمنه وه، وه بهراستییش لهخوا بهزیادی ئیماندارانیکی باش له هه لگرانی قورئان، قوئی هیممه تیان لی هه لمانیوه، وه باش له خزمه تکردنی قورئان و له راگهیاندنی راستی یه کانی و له بهرگری لی کردنی، وه خو کهوتوون، دیاره له بهرانبهریشدا که هه میشه ههروایه و به ئەندازهی ئەوهی که کار دهی کاردانه وهش دهی، له بهرانبهریشدا ئەوانه ی که دوژمن و ناحهزی قورئان و ئەهلی قورئانن، ئەوانهش کهوتوونه خو، بو دزایه تی کردنی قورئان وه ئەهلی قورئان و، به حیسابی خویان بو کوژاندنه وهی ئەو چرایه که خوی پهروهردگار بو به شهر هه لی کردوه، بو ئەوهی که دنیا و دواپوژیانی پی پو شن بکاته وه، جا ئیمه له م بابته دا که له ژیر ناوونیشانی: (نهرکی سهرشانمان بهرانبهر به قورئان) دا پیشکهشی ده کهین، له (پینچ) خالی سهره کی دا باسی نهرکی سهرشانمان ده کهین بهرانبهر به قورئان، که ئایا ئیمه وه کو خه لکیکی مسوئمان که به شیکی له ئوممه تی پیغه مبه ر (ﷺ)، ئایا نهرکی سهرشانمان چی یه بهرانبهر به فهرمایشتی خوی بی هاوئل، بهرانبهر به دوایین کتییی خوا، وه گه وهترین کتییی خوا که قورئانه ؟! من له (پینچ) خالدا وه کو ئاماژه م پید، وه لامی ئەم پرسیاره دده مه وه و نهرکی سهرشانمان ده خمه روو، که ئەمانه ن:-

ئەركى سەرشادمان بەرانبەر بە قورئان

- 1/ ناسىن و پى ئاشنابوونى قورئان.
- 2/ ئيمان پى هيئان و متمانه هەبوون بە قورئان.
- 3/ چاك خویندىنى قورئان و لەبەرکردنى و تىۆەرپامانى و تیگەیشتنى.
- 4/ شوین کەوتنى قورئان و پیۆه پایەندبوونى.
- 5/ ناساندنى قورئان و بلاو کردنەوهى راستى یەکانى.

ameer.maktab@yahoo.com



/AliBapir



/AliBapir



/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

www.alibapir.net

ٹھوکی سہرشادمان بہرانہر بہ ٹوپقان

ameer.maktab@yahoo.com



/AliBapir



/AliBapir



/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

www.alibapir.net

ٹھوکی سہرشادمان بہرانہر بہ ٹوپقان

ameer.maktab@yahoo.com



/AliBapir



/AliBapir



/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

خالیہ کم

ناسین وپیٹاشنا بوونی قورٹان

www.alibapir.net

ٹھوکی سہرشادمان بہرانہر بہ ٹوپخان

ameer.maktab@yahoo.com



/AliBapir



/AliBapir



/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

www.alibapir.net

خو پشتيوان بى ئيمه له ده (10) برگه دا باسى ناسين و پى
ئاشنابوونى قورئان دهكەين، بۆچى؟ چونكه بهللى به ئيمان هيئان
به قورئان، ئەوه كه فهرمايشتى خوايه و كتيبي خوايه و پهيامى
خوايه، به ئيمان هيئان به قورئان، ئينسان دهبيتە مسولمان و
دهچيته نيو بازنهى ئيمان و ئيسلامه وه، بهلام هيچ كاتيك ئيمان
به هيچ شتيك نايه ته دى، تاكو زانيارى و ناسينى تهواو بهرانبهر
بهو شته نه بى، بۆيه زانايانى ئيسلام گوتووينا: (الحكم على شىء
فرع من تصويره) واته: حوكمدان به سهر شتيكدا به شيكه له
ويناكردنى و به شيكه له دهر ككردنى، تو دهبى بزاني ئەو شته
چونه؟ ئەو جار دهتوانى حوكمى به سهردا بدهى، جا به ئيجابى
ياخود به سهلبى، وه به راستيش له نيو ئيمهى مسولمان دا،
بهرانبهر به قورئان نهشاره زايى زور ههيه، وه ئەوانهش كه
ناحهزى ئيسلام و ناحهزى قورئان، ديسان زوريان له بهر
نهشاره زايى و بى ناگايى به قورئان، جوړى له ته و مژ، يان
جارى وا ههيه جوړى له گومان و دوودلييان له بهرانبهر قورئان دا
بو دروست دهبى، بۆيه به راستى ههنگاوى يه كه م بو جيبه جى
كردنى ئەرکی سەرلشمان بهرانبهر به كتيبي خوا، بهرانبهر به
قورئانى بهرپز و بهپز، ئەوهيه كه باش پى ئاشنابين وه

نمرگی سمرشادمان بهرانپور به تورپان

بیناسین، جا وهك باسم كرد من له ده (10) برگه‌دا پیناسهی
قورئان ده‌که‌م .

ameer.maktab@yahoo.com

 /AliBapir  /AliBapir  /MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

/AliBapir

[/AliBapir](#)

/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

برگه یه که م: وشه ی قورئان مانای چی یه ؟ وه قورئان کی ناردوو یه تی ؟ وه به کی دا ؟ وه بوکی ؟ وه به چ زمانیک ؟

دیاره نه م پینج پرسیاره، ههر پینجیان خوا (سبحانه وتعالی) به دهقی قورئان وهلامی داونه وه:

(1) قورئان یانی چی ؟

وشه ی قورئان که وهك دواپی باسی دهکهن، یه کیکه له چوار ناوه سهرکی یه که ی نهو کتیب و په یام و وهی یه که خوا بو پیغه مبهری کوئایی موحه ممه د (ﷺ) ناردوو یه تی، به لام دیاره باوترین و دیارترین و زهقترین ناوی نهو دواپین کتیبه، بریتی یه له قورئان.

جا خوی به خسه ر (سبحانه وتعالی) دهر باره ی وشه ی قورئان له سوور هتی (القیامة) دا، دهفه رموی: ﴿لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ﴾ (١٦) إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ ﴿١٧﴾ فَإِذَا قُرَأَتْهُ فَأَتَّبِعْ قُرْآنَهُ ﴿١٨﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ ﴿١٩﴾ الْقِيلَةُ دیاره پرووی دواندن له پیغه مبهره (ﷺ) که پیغه مبهری خوا له نه نجامی نه وه دا، که زور سوور بووه له سهر نه وه ی ههر چی (جبریل) له ههر مایشتی خواو له قورئان بو ی خویندو ته وه، دهست به جی لی وهر بگری و، جاری وا بووه په له ی کردوه و زمانی موباره کی زوو پی جوولاندوه، تا بزانی که ئایا وهك خوی وهی گرتوه یان نا؟ جا خوا (سبحانه وتعالی) له م ئایه تانه دا ناموژگاری پیغه مبه ر (ﷺ) دهکات و پیی دهفه رموی: ﴿لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ واتە: زامانى خۆتى پى مەجوولئىنە بۆئەۋدى بە پەلە پەل
 ۋەرى بگرى ﴿إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ﴾ بىگومان لەسەر ئىمەيە
 كۆگردنەۋدى قورئان {واتە: لەسىنە و دلى موبارەكى تۇدا ئەى
 موخەممەد (ﷺ)، ۋە دوايىش لە دوو تويى ﴿مصحف﴾ دا، ئەۋە
 لەسەر ئىمەيە {، ھەروەھا خويندەنەۋدىشى ﴿فَإِذَا قَرَأَهُ فَأَنبَحْهُ وَقُرْآنَهُ﴾ جا
 ھەركاتى خويندەمانەۋە {لەرپى جىبرىلەۋە} تۆش بەدۋاى
 خويندەنەۋەكەى بکەۋە، كەۋاتە: وشەى قورئان يانى خويندەنەۋە،
 ئەۋەتا دەفەر موۋى ﴿إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ﴾ (اي: جەمعه و قراءته)
 يانى: كۆگردنەۋدى قورئان لەعەقل و دلى تۇدا و پى لەبەرگىرەنت،
 ۋە خويندەنەۋدىشى، ئەۋە لەسەر ئىمەيە، ھەركاتى خويندەمانەۋە
 تۆش بەدۋاى خويندەنەۋەكەى بکەۋە، كەۋاتە: قورئان يانى
 خويندەنەۋە، ياخود خويندراۋە، واتە: قورئان يان بەماناى:
 (مقروء) يان بە ماناى (قراءة) دى، يانى: خويندراۋە، ياخود
 خويندەنەۋە، ديارە قورئان ناۋو و نيوەرۋكى ۋەك يەكە و قورئان
 بۆيە ناۋى لى نراۋە قورئان، چونكە دەخويندريتەۋە، ۋە
 خويندراۋەشە، ئەۋە وشەى: قورئان زانىمان يانى چى !

(2) ئەدى قورئان لەكويۋە ھاتەۋە لەچ لايەنىكەۋە ھاتەۋە؟

خوا لە سوورەتى (الشعراء) ئايەتى (192) دا ئەۋەش زۆر
 بەرۋون و راشكاۋى دەخاتە ۋو، ھەئەتە لەگەلى شوينى دىكەش
 دا، بەلام ئىمە ئەم ئايەتەمان بەس بە نموۋنە ھىناۋەتەۋە،

ددهرموى: ﴿وَلَهُ نَزِلَ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ وه بيگومان ئەم قورئانه
 نيردراوهى خواى پهروهردگارى جيهانهكانه، كهواته: قورئان
 لهكوپوه هاتوه؟ له پهروهردگارى جيهانهكانهوه، له خواوه
 (سبحانه وتعالى)، كهواته: جبريل (عليه الصلاة والسلام) رڼلى
 لهگهياندى قورئان دا، تهنيا ئەوهووه كه بهسهر پيغهمبهردا
 خويندووويه تيهوه، چونكه ههنديك راي وا ههبوون له ميژوودا،
 كه گوتوو يانه: خوا (سبحانه وتعالى) ماناي قورئاني فيري جبريل
 كردوه و ئەويش بوو خوي بوو پيغهمبهري خواى دارشتوه، كه
 بيگومان ئەو جوړه بيو كه يه هيج بنهماو به لگهيهكي نيه.

بهائی جبریل بهس گه یاندنی فورئانی له سه ره بووه به بیژه و واتاوه (لفظاً و معنی)، واته: فورئان دارشته که ی و ئەو واتایانهش که گرتوونیه خۆی، هه مووی له خوای په ره ردگار دهویه.

(4و3) ئىنجا ئاياكى ئەو قورئانەى ھىئاو؟ وە بو كىى ھىئاو؟

ئەو دىش خوا (سبحانه وتعالى) ھەر لە سوورەتى (الشعراء) دا، وە لە گەلى شوپىنى دىكەش دا زۆر بەروونىي دەيخاتە روو، وەك

دهفه رموى: ﴿نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ ﴿١٩٣﴾ عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ ﴿١٩٤﴾﴾ الشعراء

واته: گیانی ئەمیندار دایبەزاندوه بۆسەر دڵی تو، تاکو تو له وریاکەرەوان بی، کەواته: کێ له خواوه (سبحانه وتعالی) ـ که خوا لەسەر عەرشی خۆیەتی بهو شیۆدیە که بو خوا شایستەیه .. کێ له خواوه (سبحانه وتعالی) قورئانی دابەزاندوه بۆ سەر دڵی

ئەو ھەيئەتتە ئىمانمان بولۇپ دەھىنا⁽¹⁾، ھەيئەتتە ھەر بىر ئادەمنىڭ، ئەگەرنا
 فەرىشتەكان بولۇپ ئەمەلىي خىل ناكەن، جا خىل دەھەرمۇ: ﴿قُلْ مَنْ
 كَانَتْ عِدْوًا لِّجَبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللَّهِ﴾ البقرة: ۹۷ واتە: بولۇپ كى
 دوزمەن بولۇپ جىبرىل، ئەو ھەيئەتتە ھەرمانى خىل بە مۇئەللىمى
 خىل، دايىبەزاندە بولۇپ دىلى تۇرۇپ، واتە: لەخۇۋە نەيھىناۋە، كەواتە:
 ئەگەر رەقىيان لە جىبرىلە لەبەرئەۋەدى ۋەھى بولۇپ تۇرۇپ ھىناۋە، ياخۇد
 لەبەرئەۋەدى ھەرمان لە خىل دىنىي بە ۋىران كەردىنى ئەو
 شۇيىنەنەي كە مۇستەھەقى ۋىران كەردىن، دەپ رەقىيان لە خىل
 پەرۋەردىگارىش بولۇپ، چۈنكى ھەرمانەكە لە خىل دەرچۇۋە،
 ھەرۋەھە لە سوۋرەتتى (التكوير) دا خىل سەبھانە ۋەتالى، ئەو پەيگە،
 ئەو پەيگە ھىنەرە كە جىبرىلە (عليه السلام)، باشتىر پەيگە دەكەت
 ۋە دەھەرمۇ: ﴿فَلَا أَقِيمُ بِالْحُسْنِ ۝۱۵ لَأَجْزَارِ الْكُسْ ۝۱۶ وَالْإِلَّ إِذَا عَسَسَ ۝۱۷
 وَالصُّبْحَ إِذَا نَفَسَ ۝۱۸ إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ۝۱۹ ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ ۝۲۰ مُطَاعٍ ثَمَّ
 أَمِينٍ ۝۲۱﴾ التكوير واتە: نەخىر راست ناكەن، سوۋىند دەخۇم بەو
 ئەستىرانەي كە پەنھان دەپن {زۆرپەي توۋزەرەۋان دەلىن:
 ﴿الْحُسْنِ﴾ واتە: ئەو ئەستىرانەي خۇيان پەنھان دەكەن، لە كاتىك
 دا كە رۇز ھەللى، ئەستىرەكان ديارە پەنھان دەپن ۋە شۇقىيان

(1) بىرۋانە (باب النقول في اسباب النزول) للسيوطي: 24، 25، ص 17، كە دەلى: (وقد نقل ابن جرير ان

سبب نزول الآية، ذلك.

ناميْنِيْ} ﴿الْجَوَارِ الْكُنُسِ﴾ رۆيشتوووانيْكَ كە دوایى دەچنەووە
 مەنزەلگاکانى خۇيان ﴿وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ﴾ وە سویند بە بەرە بەیان
 کاتیك هەناسە دەدات ﴿وَاللَّيْلِ إِذَا عَسْعَسَ﴾ سویند بە شەوگار کە دى
 یاخود کە دەروا، {سویند بە هەموو ئەوانە} ﴿إِنَّهُ، لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ﴾
 ئەم قورئانە قسەى رەوانە کراویکی بەرپێزە، {واتە: نەك ئەو
 بیژەر (قائل)هکەى بى، بیژەر (قائل)هکە خواپە (سبحانه وتعالى)،
 بەلام ئەو گەپەنەرەکەپەتەى و ئەم قورئانە رادەگەپەنری لەلایەن
 رەوانە کراویکی بەرپێزەووە} ﴿ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ﴾ خاوەنى هیژە،
 وە لەلای خاوەن عەرپش - کە خواپە - زۆر بەرپێزە و پێگەو پایەى
 بەرزى هەپە، ﴿مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ﴾ وە لەوئ بەقسەى دەکری وە
 ئەمەنداریشە، واتە: فریشتەکان بە قسەى دەکەن، زۆربەى
 توێژەرەوانى قورئان دەلێن: ئەم نایەتە بەلگەپە لەسەر ئەووە کە
 جیبریل (عليه السلام) سەرۆکی هەموو فریشتەکانى خواى
 پەرورەدگارە، کەواتە: زانیشتان کە قورئان بە کى دا نیژدراو و
 بۆ کى نیژدراو؟ دیارە کە بۆ پێغەمبەرى کۆتایی موحەممەد
 (ﷺ) نیژدراو، وەکو خوا لە نایەتەکان دا بە پوونى بە
 پێغەمبەرى خوا موحەممەد (ﷺ) دەفەرموئ: کە بۆسەر دلى تو
 دابەزیندراو .

(5) ئايا قورئان بە چ زمانىك ھاتوہ ؟

بىگومان بە زمانى عەرەبىي، وەك ھەر لەسوورەتى (الشعراء) دا دەفەرەموى: ﴿بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ ۝١٩٥﴾ الشعراء بە زمانىكى عەرەبىي زۆر پۇشن، ھەرودھا لە سوورەتى (رعد) دا، دەفەرەموى: ﴿وَكَذَلِكَ أَنزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا﴾ الرعد: ٢٧ واتە: وە بەم شىوہىە دامان بەزاندوہ، {ليرەدا ھوكم بە ماناي: ھىكمەت دى} ھىكمەتتە بە زمانى عەرەبىي، جا بۆ زانىارىيتان: زمانى وشەى {عربى} لە زمانى عەرەبىي دا، بە ماناي (فەھىي) و پۇشن و ئاشكرا دىت، عەرەب دەللىن: (العربى المفسح) واتە: كەسەك كە باش تەعبىر لە قسەكانى خۆى بكاو لەو ماناو واتايانە بگات كە لە دل و مېشىكى دا ھەن، ھەرودھا: (الإعراب: البيان، يقال أعرب عن نفسه)، (إعراب) واتە: پۇشن كردنەوہ، دەگوترى: (أعرب عن نفسه) يانى: ھالەتى خۆى پوونكردەوہ، ھەرودھا بۆيەش بە (إعراب) گوتراوہ: ئىعراب، لەبەرئەوہى كە ديارى دەكەى (فاعل) كامەيەو (مفعول) كامەيە و (حرف) و (اسم) و (فعل) و ئەوانە، وە چۆنىەتى (ربط) يان بەيەكەوہ چۆنە؟! وە لە فەرمايشتى پيغەمبەر دا ھاتوہ (الثيبُ تعربُ عن نفسها بلسانها) واتە: بيوژن بە زمانى خۆى ھالەتى خۆى بەيان دەكات، واتە: داخو پازى يە يان پازى نىە بەو شوكردەنە، (والعربى: الفصيح البين من الكلام) وەعەرەبىي، واتە:

قەسەيەكى فەسىح و پروون⁽¹⁾، وە لەبارەى پېناسەى قورئانەو
 دکتۆر (صبحي الصالح) لە کتیبى: (مباحث في علوم القرآن) لە
 لاپەرە (21) دا دەلى: ئەو پېناسەيە گە ئیستا باسى دەگەم،
 ھەموو فەرموودە ناسان و شەرع زانان و زمان زانان لەسەرى رېك
 کەوتوون: (القرآن هو الكلام المعجز المنزل على النبي، المكتوب في
 المصاحف، المنقول عنه بالتواتر، المتعبد بتلاوته) واتە: قورئان
 بریتى يە لەو فەرمايشتە دەستەوسانکەرەى گە دابەزیندراووتە
 سەر پېغەمبەر موخەممەد (ﷺ)، گە لە موخەفەکان دا
 نووسراووتەو بە تەواتور لە پېغەمبەرەو نەقل گراو بە ئیمە،
 وە خویندەووەگەى بە عیبادەت دادەنرى، وەك دەبینیت لەم
 پېناسەيەدا گۆمەلێك مەرج و وەسف دانراون، تاگو پېناسەيەكى
 (جامع و مانع)⁽¹⁾ بى بو قورئان، چونکە: ئیمە شتى دیکەمان
 ھەيە گە وەحى يە و لە پېغەمبەرىشەو نەقل گراو بە تەوا
 توریش، بەلام بە قورئان دانانرى، وەکو فەرموودەى صەحیحى
 موخەواتیر، لەبەرئەو گە خودى خویندەووەگەى بە عیبادەت
 لەقەلەم نادرى، یان لەبەر ئەو گە دەستەوسانکەر (معجز) نیە،
 واتە: وانیه گە کەسێک نەتوانى قەسەى وابکات و نەتوانى شتى ئاوا

(1) مفردات الفاظ القرآن، راغب الأصفهاني، ص 557.

(1) جامع و مانع: واتە: سەر جەم تاکەکان گۆبکاتەووە نەشەئێتى ھى غەوارەو نامۆیان تیکەل بېی.

ٺهڪي سهرشادمان بهرانپهر به ٺهڙڻان

بيٺي، ٺهه به نسبت برڳهي يه كه مه وه: وشه ي ٺهڙڻان ماناي
چي يه و ڪي ناردوويه تي و به ڪي دا و ٻوڪي و وه به چ زمانيك؟!

ameer.maktab@yahoo.com



/AliBapir



/AliBapir



/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

بىرگەى دوووم: ناوو سىفەتەكانى قورئان: ئەمجار با بزانين ناوەكانى قورئان و سىفەتەكانى قورئان، چى و چيين ؟ .

۱- ناوەكانى قورئان: قورئان چوار ناوى سەرەكى هەن، هەلبەتە شارەزايانى قورئان هەندىكىان بەشيك له وەسفەكانى قورئانیش هەر بەناو دادەنن، بەلام من قەناعەتم وایە، قورئان ئەم چوار ناوە سەرەكى یەى هەن و ئەوانى دیکە هەموویان وەسفن:

1- یەگەم ناوى قورئان (القرآن)ه، واتە: خویندەوہ یان خوینراوہ، وەك خواى بى هاوتا دەفەر موئ ﴿إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ﴾ الواقعة: ۷۷، واتە: بیگومان ئەمە قورئانیكى بەرپێزە، یاخود قورئانیكى بەخشندەیه، وشەى (کریم) لەزمانى عەرەبىی دا هەم بە خاوەن رپز و حورمەت دەگوتریت و، هەم بە بەخشەر و بەخشندە و سەخیش دەگوترئ، وە (لە واقع دا) قورئان هەم خاوەنى رپز و حورمەتە و هەم سەخى و بەخشندەشە.

2- ناوى دوووم (الكتاب)ه، واتە: نووسراوہ، وەك خوا (سبحانہ وتعالى) لە سوورەتى (الحجر) دا دەفەر موئ: ﴿الرَّ تِلْكَ ءَايَاتُ الْكِتَابِ وَقُرْآنٍ مُبِينٍ﴾ الحجر، واتە: ئەلیف لام را، ئەوانە نایەتەكانى كتیب و قورئانیكى رۆشنن، یا خود قورئانیكى رۆشنکەرەودن، (مبین) دەگونجی بە مانای پروون بى و دەگونجی بە مانای پروونکەرەودە بى، یان لە (بان) ى (لازم) ه، یان لە (أبان) ى (متعدى) یە، (بان الشئ) واتە: شتەكە دەرکەوت، (أبان الشئ)

واتە: شتەكەى پۈۈن كەردەۋە و دەرى خست، (دىارە) قورئانىش
 ھەم بۇخۇى پۈۈنە و ھەم پۈۈن كەردەۋەشە، پۈۈنە، ھەر كەسە
 بەشى خۇى لىى تىدەگا، وەك دۈۈى باسى دەكەين، وەھەم پۈۈن
 كەردەۋەشە بۇ ھەموو ئەو مەبەستانەى كە بەشەر و جند
 پۈۈستىيان پىيان ھەيە، لە ژيانى دنيان دا كە بيانزان.

3- ناۈى سىيەم (الذكر)، وەكو خۈى بەرز و مەزن دەفەرمۈى:

﴿ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافُظُونَ ﴿٦﴾ ﴾ الحجر ، واتە: ئىمە خۇمان
 (ذكر) مان ناردۇتە خۈار و ھەر خۇشمان بىگومان پارىزەرىنى،
 (ذکر) دوو مانايان ھەلدەگرى: يان بەماناى شەرەف و پىز و
 حورمەت دى، وەكو خۈى بى ھاۋەل دەفەرمۈى ﴿ وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَّكَ
 وَلِقَوْمِكَ ﴾ الزخرف ٤٤ ، واتە: بىگومان ئەم قورئانە (ذکر) ە بۇخۇت و
 بۇ گەلەكەت { ئەى پىغەمبەر (ﷺ) } واتە: شەرەف و پىز و
 حورمەتە، ھەلبەتە ەپەب پىش دابەزىنى قورئان، ھىچ نەبوون،
 وە پىغەمبەرىش (ﷺ) وەكو (مەمدى كورپى (عبدالله) پىش
 ئەۋەى خوا قورئانى بۇ دابەزىنى و ھەلبىزىرى بە پىغەمبەرى
 خۇى، كەس نەى دەناسى⁽¹⁾، بەلام لەسايەى وەحى خواۋە و
 لەسايەى كىتبى خواۋە، ديارە چۇن ناۈى بەرز بۇ ە، ئەۋە ماناى

(1) واتە: لەسەر ئاستى نىۋە دوورگەى ەپەبى و دنيادا ناسراۋ نەبوو، ئەگەرنا بىگومان لەنىۋ تىرەو

ھۇزى خۇيدا ناۋوبانگى بەرزوپاكى ھەبوۋە.

یه که می (ذکر)، مانایه کی دیکه ی (ذکر) یانی: بیر خهر موه، وه بهراستی قورئان شهرهف و ریز و حورمهته بو ههر که سیك که هه لیگری، وه بیر خهر موشه، واته نه و راستی یانه کی سر وشتی ئینسان و فیطرهتی ئینسان پییان ناشنایه دهیخته وه بیری، چونکه خوا (سبحانه و تعالی) له قورئان دا هیچی نه ناردوه، وه له شهریهتی خوئی دا که له قورئان و سوننهت پیکی دی، هیچی نه ناردوه، مه گهر فیطرهتی ساغی ئینسان و عهقلی سه لیمی ئینسان، پیی ناشنایه و هوگریهتی و دهیناسی، نه گهر ته م و مز و ته پ و توژی هوکارهکانی دیکه لیی بگهرین، وه کو له فهرمایشتی پیغه مبهردا (ﷺ) ناماژه ی پیکراوه که ده فهرموئی: (مامن مولود الا یولد علی الفطره، فأبواه یهودانه أو یمنجسانه) رواه البخاری: 4775، ورواه مسلم بلفظ آخر، واته: هه موو مندالیک له سهر فیترهت (واته سر وشتی خوا ناسیی) له دایک ده بی، دوا یی دایک و بابی ده یکه ن به جووله که، یان ده یکه ن به نه صرپانی، یا خود ده یکه ن به مه جووسی، که مه به ست پیی ژینگه و ده ور به ره.

4- ناوی چواره می قورئان (الفرقان) ه، وه ک خوا ده فهرموئی:

﴿تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا﴾ (الفرقان، واته: بهرز و پایه داره نه و که سه ی که (فرقان) ی ناردوته سهر به نده که ی خوئی، تا کو تر سی نه ربی بو جیهانیان، یا خود وریا

كەرەوھ بى، ئەمانە چوار ناوھ سەرەكى يەكەى قورئانن و ھەر چوارىشيان لەگەل خودى قورئاندا پەر بە پيستن، واتە خوا (سبحانە وتعالى) ئەو ناوانەى كە بۆ قورئانى بەكارھيئاوون لەگەلئى دا سەداسەد (مطابق) و پەر بە پيستن: قورئان خوا ناوى لى ناوھ (قرآن)، چونكە دەخويندريتهو، وە ناوى ليئاوھ (كتاب) چونكە نووسراوھ و دەنووسريتهو، وە ناوى ليئاوھ (ذكر) چونكە شەرەف و پيژ و حورمەتە، وە بيرخەرەموھيە، وە ناوى ليئاوھ (فرقان) واتە: جياكەرەوھ، وەكو خوا دەفەر موئ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِن تَقُومُوا

اللّٰهُ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا﴾ الأنفال: ٢٩، واتە: ئەى ئەوانەى بىرواتان هيئاوھ! ئەگەر پاريز لە خوا بكەن فورقانتان پى دەبەخشى، واتە: واتان لى دەكات، عەقل و دلتان وا لى دەكات كە جياوازي نيوان حەلال و حەرەم و چاك و خراپ و راست و چەوت و پاك و پيس، بكەن.

ب – سيفەتەكانى قورئان: خوا عزوجل بەزۆر وەسف و ئاوەلئاو باسى قورئانى كردوھ، بەلام ئيمە دە (10) سيفەتى سەرەككييمان ھەلبزار دوون:

يەكەميان (العظيم) مەزن، گەورە، وەك و خوا (سبحانە وتعالى) لە سوورەتى (الحجر) دا، دەفەر موئ: ﴿وَلَقَدْ ءَاتَيْنَاكَ سَبْعًا مِّنَ الْمَنَافِي وَالْقُرْءَانَ

الْعَظِيمِ﴾ (٨٧) الحجر، واتە: بيگومان ھەوت لە دووبارە كراوھكان، وە

قورئانى مەزنىشمان بەتۇداۋە، ھەوت دووبارە كراۋەكان، پېغەمبەر (ﷺ) لە ھەرموودەى ھەحىجى خۇى دا ھەرموۋىھەتى مەبەست پېى سوورەتى فاتىھە⁽¹⁾، چونكە سوورەى فاتىھە ئايەتەكانى زۆر دووبارە دەكرىنەۋە، كەۋاتە: يەكئ لە سىفەتەكانى قورئان، برىتییە لە گەۋرەمى و مەزنى (العظمة).

سىفەتى دوودم (الكريم) ۋەك خوا ھەرموۋىھەتى: ﴿إِنَّهُ لَقَرَّانٌ كَرِيمٌ﴾ (۷۷) الواقعة، كە ۋەك باسماں كرد (كريم) ۋاتە: بەخشنە، ياخود بەرپز و بە ھورمەت.

سېيەم: يەكى دىكە لەسيفەتەكانى قورئان (العلي) يە، (علي) ۋاتە بەرز، ۋەكو لە سوورەتى (الزخرف) دەفەرەمۆى: ﴿وَأَنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِّي حَكِيمٌ﴾ (۴) الزخرف، ۋاتە: ۋە بىگومان ئەم قورئانە لە ئەصلى كتيبدا } كە زۆربەى تويژرەدوان دەلئىن: مەبەست پېى (اللوح المحفوظ) ۋە } لەلامان بەرزە و قسە لەجىيە.

سىفەتى چوارەمى برىتییە لە (الحكيم)، ۋەك لە سوورەتى (لقمان) دا دەفەرەمۆى: ﴿تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ﴾ (۲) لقمان، ۋاتە: ئا ئەۋ ئايەتانە ھى كتيبيكى قسە لەجىن.

(1) ۋەك ھەرموۋىھەتى: (الحمد لله رب العالمين) ھى السبع للثاني والقرآن العظيم الذي أوتيتته) رواه البخاري وأبو داود والنسائي وابن ماجه.

پېنجه م: سيفه تيكي ديكه ي فورپان (العزيز) ه، واته: زال و
بالادوست، (عزيز) له زمانى عه پېي دا ده لئ: (من هو ممنوع الجانب) واته: كه سيك كه كهس پي ناوړي و
ناتواني له بهرام بهري دا بوه ستى، وهك له سووړه تي
(فصلت) دا ده فرموى: ﴿وَلَنَلَّ لَكُنْبَ عَزِزٌ﴾ فصلت، واته: وه هم
فورپانه كتيبيكي زال و بالا دمه ته، دوايى ده فرموى: ﴿لَا يَأْتِيهِ
الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِّنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ﴾ فصلت، واته:
هه له و نارپكي پرووى تي ناكات نه له پيشي نه له دوايه وه، واته: له
هيچ لايه كه وه ناحه قى تي دا نيه و ناحه قى پرووى تي ناكات،
ياخود نه له رابردوودا نه له داهاتوودا هه له و نارپكي پرووى
تي ناكات.

شەشەم: سيفه تىكى دىكەى قورۇان بريتە (المبارك)، وهك له
سوورەتى (ص) دا، خوا دەفەر موى: ﴿ كَتَبَ اَرْزَاقَهُ اِلَيْكَ مُبْرَكًا لِّدَبْرُوْا
 عَابِدِيْهِ وَاسْتَغْرُواْ اَلْاَلْبَابَ ﴾ (١٦) **ص،** واتە: ئەمە كىتەبىكى بە پىزە بۆ
 لای تۆمان ناردودە، تاكو له نايەتەكانى وردبەنەودە، وه بىجگە له
 خاومەن عەقلان كەس پەند وەرناگرى. (مبارك) واتە: بە پىز،
 (بركة) بە گوۋمىك دەللىن ئاوى تىدا راووستابى، وهكە دەگوترى:
 ئەو شتە بەرەكەتى تىدايە يانى زۆر و بە پىزەو بەرگە دەگرى و
 زۆر دەخايەنى، يەكەك له سيفەتەكان كە خواى بى وینە (سبحانە

وتعالى) خۇييان پى ۋەسەف دەكەت بەرەكەتە: ۋەك دەفەرموى:
 (بَارَكَ الَّذِي) واتە: خۇاى پەرۋەردگار بەردەوامە ۋ خىر ۋ بەرەكەتى
 بەردەوامە، كەۋاتە: (المبارك) واتە: بە پىز بە بەرەكەت، ھەلبەتە
 زۆربەى كوردەۋارىى خۇمان وشەى: (مبارك) بەماناى: موتفەرك
 بەكاردىنن، دەلئىن: ئەو شتە موبارەكە، يانى: موتفەركە، بەلام
 وشەى (مقدس) مانايەكەى واىە، واتە پىرۋز ۋ پاك، بەلام وشەى:
 (مبارك) يانى: (كثير الخير) خىرى زۆرە، بەرەكەتى زۆرە، بەپىزە،
 زۆر خىردەداتەۋە ۋ زۆر جىي كەلك سوودە.

حەۋتەم: سىفەتتىكى دىكەى قورئان برىتتە لە: (المبين)، ۋەك لە
سوورەتى (يوسف) دا دەفەرموى: ﴿الرَّ تَلَكَّ ءَايَتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ۝١﴾
 يوسف، واتە: ئەلىف لام را، ئەو ئايەتانە ھى كىتەبىكى رۇشنن،
 ياخود رۇشن كەرەۋەن، ۋەكو پىشتەر باسمان كەرد.

ھەشتەم: سىفەتتىكى دىكەى قورئان (المهيمن)ە، ۋەك لە سوورەتى
(المائدة) دا خۇاى دادگەر دەفەرموى: ﴿وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ
مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ ۝٤٨﴾ المائدة: ٤٨، واتە: ۋە
 كىتەبمان بە ھەق ئاردۇتە سەر تۇ، كە ھەرچى لە پىش خۇى دا
 بوۋە بەپراستى دەزانى، واتە: كىتەبەكانى پىش خۇى بەپراست
 دەزانى (وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ) ۋە بەسەرىشيانەۋە چاۋدىرە، (مهيمن) يانى
 چى؟ يانى چاۋدىر ۋ مشوور خۇر ۋ بەسەر راگەشتوو،

ههیمه نه تی به سه ریاندا ههیه، واته: خستوونیه ژیر رکیف و چاودیږی خویه وه، له بهرئه وه که هه رچی له کتیبه کانی دیکه دا گوږابی، یاخود له بیر کرابی، قورئان، نه گهر به پیووستی زانیبی، وه بیر خه لکی هیئاووته وه، یاخود راستی کردوته وه.

نویه م: سیفه تیکی دیکه ی قورئان بریتیه له: (المصدق)، وهک له سوورته ی (آل عمران) دا ددفرمو ی: ﴿ نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ ﴾ آل عمران: ۳ واته: کتیبی ناردوته سهر تو به حهق، کتیبه کانی پیش خو ی به راست ده زانی، واته: نه صله که یان به راست ده زانی، ههر له: (صحف ابراهیم) که ناوی هاتوه، هه تاگو ته وراتی مووسا و زه بووری داوود و ئینجیلی عیسا، سه لات و سه لامی خوا له سهر هه موو پیغه مبه ران بی، وه هه موو کتیبه کانی دیکه ی خوا که ناویان نه هاتوه، چونکه هیچ کام له پیغه مبه ران نه بوون (عليهم الصلاة والسلام) که خوا په یامیان بو نه نیږی، جا نه و په یامه چ دوا یی کرابیته کتیب و نوو سرابیته وه، وه کو (صحف) و (ته ورات) و (زه بوور) و (ئینجیل) و (قورئان)، وه، چ نه نوو سرابیته وه، به لام هیچ پیغه مبه ریگ نه بووه که خوا په یامی بو نه نیږی، وه له نه صلیش دا په یامه که به شهفه هیی و زار دکی بووه و دوا یی نوو سراووته وه، جگه له ته ورات که هه ندیکیان ده لئین ته ورات خوی په روه دگار ههر به نوو سراوومی له سهر

(الواح) بۆ مووسای هیڤاوه (عليه الصلاة والسلام)، که لهووش دا مشت ومړېک ههیه له نیوان زانایان دا، کهواته: قورپان کتیبهکانی پېش خوږی ئهسلهکهیان بهرپاست دهزانی، که له خواوه هاتوون، بهلام نهک واقعی ئیستایان، که بیگومان دواى ئهوهی که دهستکاری کران و گوږدراون، قورپان تیبینی لهسهریان ههیه و ههلهکانیان راست دهکاتهوه، بهلام دهفهرموی ئهسلهکهیان راسته و ئهوانه ههموویان له ئهسل دا ووحی و پهیامی خوا بوون و ناردوونی.

سیفهتی دهیم: و کوټایی که ئیمه باسمان کردوون، (المجید)ه، وهک له سوورپهتی (البروج) دا دهفهرموی: ﴿بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَّجِيدٌ﴾ (البروج وشه: (مجد) واته: پایه و شکو و شکومهندی و بهرزیی، (مجید) واته: خاوهن شکو، خاوهن پایه بهرز، (تمجید) واته: به بهرز دانان، به شکومهند و به بهرپز و بهرز تهماشکردن، جا ئایا ئهم ومسفانهی قورپان چییان لی ودردهگیری؟خوشک و برایانی بهرپز! ئهوهیان لی ودردهگیری وهک عهړهب دهلین: (المجاورة مؤثرة) نزیکیی کاریگهره، له کوردهواری خوشمان دا دهلین: (گا له لای گا ببهستیهوه، ئهگهر ږمنگی نهگری، خووی دهگری) بهلی نزیکیی، کاریگهره، وهک له فهرمایشتی پیغهمبهر (ﷺ) دا هاتوه: ﴿عَنْ أَبِي مُوسَى ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: " إِنَّمَا مَثَلُ الْجَلِيسِ

الصَّالِحِ وَالْجَلِيسِ السَّوِّءِ، كَحَامِلِ الْمَسْكِ وَنَافِخِ الْكَبِيرِ، فَحَامِلُ الْمَسْكِ إِمَّا أَنْ يُحْدِثَكَ، وَإِمَّا أَنْ تَتَّبَعَ مِنْهُ، وَإِمَّا أَنْ تَحْدَ مِنْهُ رِيحًا طَيِّبَةً، وَنَافِخُ الْكَبِيرِ، إِمَّا أَنْ يُحْرِقَ ثِيَابَكَ، وَإِمَّا أَنْ تَحْدَ رِيحًا خَبِيثَةً. ﴿١٠﴾ رواه البخاري و مسلم . واته:

ويُنهى هاوئلى باش و هاوئلى خراب، وەكو عەتر فرۆش و كوورەچى وايە، كابراى عەتر فرۆش، كە لىى نزيك بى، يان بۆنخۆشت دەكا يان لىى دەكرى، يان بۆنى خۆشت بۆدى، كابراى ئاسنگەر و كوورەچىيش، ئەگەر بەرگىشت نەسووتىنى (بە تەقە تەق جاززت دەكاو) بۆنىكى ناخۆشى لىدەكەى.

ئەم وەسفانە ئەو دەگەيەنن كە ئىمە بە ئەندازەى ئەو دەكە هەلگىرى قورئان دەبين و لە قورئان نزيك دەبين و لە خزمەت قورئان دا دەبين، ئەم سيفەتانە لە قورئان كەسب دەكەين: (عظمة) و (كرامة) و (علو) و (حكمة) و (عزة) و (بركة) و (بيان) (هيمنة) و (تصديق) و (مجد)، ئەم سيفەتانە و باقى ئەو سيفەتانەى دى كە خوا (سبحانه وتعالى) قورئانى پى وەسف كردوون، تۆ تەماشای مێژوو بكە، تەماشای ئەو مىللەتانە بكە كە دەستيان بە قورئانەو گرتو و هەلگىرى قورئان بوون، تاك تاكيان، تەمەشا دەكەى، ياخود بەكو تەماشايان دەكەى، دەبينى ئەم سيفاتانەيان تىدا رەنگدەداتەو، بۆ نموونە: عەرەب چى بوون ؟ واته: پيش ئەو دەقورئانيان بۆبى، بەس دوایى بە كردهو: (عظيم) بوون و (كريم) بوون و (علو) يان پەيدا كرد (علو) بە

مانا ئیجابی یه‌که‌ی، وه‌ حیکمه‌تیاں په‌یدا کرد و عزیزه‌تیاں په‌یدا‌کرد و به‌ره‌که‌ت له‌ ژیاڼیاڼدا په‌یدا‌بوو و هه‌تا دوا‌یی، هه‌روده‌ها له‌ دوا‌ی وانیش هه‌موو ئه‌و میله‌تانه‌ی دیکه‌ که‌ ده‌ستیاں به‌ قورځانه‌وه‌ گرتوه‌، پی‌ی به‌رز بوونه‌ته‌وه‌، وه‌کو فهرمایشته‌که‌ی پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) ده‌فه‌رموی: "إِنَّ اللَّهَ يَرْفَعُ هَذَا الْكِتَابِ أَقْوَامًا، وَيَضَعُ بِهِ الْآخَرِينَ" رواه مسلم: 816 ، واته‌: خوا به‌م قورځانه‌ که‌سانیک به‌رز ده‌کاته‌وه‌ و که‌سانیکیش نزم ده‌کاته‌وه‌، ئه‌وانه‌ی دژی قورځان بن نزم ده‌بنه‌وه‌ و ئه‌وانه‌ی له‌گه‌ل قورځانیش دا بن و له‌ خزمه‌تی دابن، پی‌ی به‌رز ده‌بنه‌وه‌، بی ئه‌وه‌ی مه‌به‌ستیاں به‌رزی بی، هه‌لبه‌ته‌ که‌سیک مه‌به‌ستی به‌رزی بی، به‌ قورځان به‌رز نابیته‌وه‌، ده‌بی تو مه‌به‌ستت ئه‌وه‌بی قورځان به‌رز بکه‌یه‌وه‌ و که‌لامی خوا به‌رزبکه‌یه‌وه‌، ئه‌وجار بی ئه‌وه‌ی خو‌ت بته‌وی خوا ناوت به‌رز ده‌کاته‌وه‌ و پایه‌ت به‌رز ده‌بیته‌وه‌، وه‌کو هاوه‌لا‌نی به‌رزی پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) و پیشینی چاکمان له‌ پیاوان و له‌ ئافره‌تان، به‌ ئه‌ندازه‌ی ئه‌وه‌ که‌ له‌قورځانه‌وه‌ نزیك بوون و له‌ خزمه‌ت قورځان دا بوون، به‌رزی و هه‌موو سیفه‌ته‌ چاکه‌کانی دیکه‌ که‌ له‌قورځان دا قورځانیاں پی‌ وه‌سف کراوه‌، تییاڼدا ره‌نگیاں داوه‌ته‌وه‌ .

بېگە سىيەم: ئامانچى نىردرانى قورئان:

با بزائين قورئان بۇچى نىردراوه ؟ دياره خوا(سبحانه وتعالى)
لهزۇر شوين له قورئان دا پرونى كردۆتهوه كه قورئانى بۇچى
ناردود، بۇ ويئه: له سوورەتى (ابراهيم) دا دەفەرموى: ﴿الرَّ
كْتُبْ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطِ
الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ۝۱﴾ ابراهيم واته: بەناوى خواى بە بەزەيى و
بەخشندە، ئەليف، لام، را، ئەمە كتيبيكه ناردوومانە بۇلاى تۆ
تاكو خەلكى پى له تاريكايهكان دەر بهيئى بەرەو رۆشنايى، بە
مۆلەتى پەرودەگاريان، بەرەو راستە شەقامى خوايهكى بالا
دەستى ستايش گراو، كه واته: قورئان بۇچى هاتوه و ئامانچى
نىردرانى قورئان چى يە ؟ ئەو ميه كه خەلك دەر بهيئى له تاريكايى
يهكان بەرەو رۆشنايى، له تاريكايى كوفر و ئيلحاد، بەرەو رۆشنايى
ئيمان، له تاريكايى زولم، بەرەو رۆشنايى عەدالەت، له تاريكايى
پەرتەوازمىي و بى سەر و بەرەيى و ناكوکيى و دووبەرەككىي،
بەرەو رۆشنايى برايهتى و تەبايى و پيکهوه گونجان، له تاريكايى
رەوشت نزميى، بەرەو رۆشنايى رەوشت بەرزىي، له تاريكايى بى
ئامانچى له ژيان دا، بۇ رۆشنايى ئامانچ دارىي له ژيان دا، تا
كۆتايى، له هەموو تاريكايهكان بەرەو هەمو و رۆشنايهك،
هەرودها له سوورەتى (الإسراء) دا خوا دەفەرموى: ﴿إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ
يَهْدِي لِلَّذِي هُوَ أَقْوَمُ﴾ الإسراء: ۹ واته: بيگومان ئەم قورئانە خەلك

پېنمىي دەكا بەرەو رېبازىك كە راسترىنە، چاكترىنە، لەچ روويەكەو؟ لەهەموو روويەكەو: لەرووى فكرەو، لەرووى عەقىدەو، لەرووى عىبادەتەو، لەرووى ئەخلاق و ڤەدوشتەو، لەرووى ئادابى كۆمەلایەتى يەو، وە لەرووى حوكم و سىياسەتەو، لەهەموو روويەكەو قورئان خەلكى پېنمىي دەكا، بەرەو چاكترىن و راسترىن.

جا ئايا بەلگەمان چىيە؟ بەلگەمان مېژوو، وەبەلگەمان ئەوويە كە ھەر كەسى بە عەقلى سەلىم تەماشای قورئان بكا دەبىنىت و دەزانى و دئىيا دەبى، كە قورئان بەرەو راسترىن و چاكترىن و تەواو ترىن ژيان، خەلكى پېنمىي دەكات، وە لە سوورەتى (التكویر) دا خوا دەفەرەموى: ﴿إِنَّ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ﴾ (١٧) لَمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ ﴿٢٨﴾ التكویر واتە: ئەم قورئانە تەنیا بىرخەرەوويە، ياخود شەڤەف و پېژە، بۆجىهانىيان بۆ ھەر كامىك لە ئىو كەبىەوى راست بى، كەواتە: قورئان بۆچى ھاتو؟ بۆ ئەو خەلك راست بن و لە ھەموو جۆرە چەوتى و لارىيەك دەرباز بن، راست بن لەگەل خوا دا، راست بن لەزاتى خۆياندا، راست بن لەگەل خەلك دا، وە ڤوالەتەيان راست بى و، دەرونيان راست بى و، لەھەموو لايەنەكانى ژيانىيان دا راست بن و دوور بن لەلارى و خواری و چەوتى، ھەلبەتە دەگونجى زۆر لەبارەى ئەووە قسەبكەين،

ئەركى سەرشادمان بەرانبەر بە قورئان

كەئامانجى نىردرانى قورئان چىيە، بەلام بەوئندە ئىكتىفا
دەكەين، بۇ ئەوئى لەهەر بىرگەيەى فرىاى شتئ بکەوین.

ameer.maktab@yahoo.com



/AliBapir



/AliBapir



/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

بېگە چۈرەم: چۆنچە دابەزىنى قورئان:

بەپراستى ئەم بابەتە بابەتتىكى گرنگە كە ئايا قورئان چۆن دابەزىو، چۆن لەلايەن خواو بەجىبرىل دا (عليه السلام) دابەزىنراو بۆسەر دلى موبارەكى موحەممەد (ﷺ)؟، جا بەسەرئىچ دانى ئەم چەند ئايەت و فەرمايشتە پىغەمبەر (ﷺ)، زۆر جوان بۇ مان رۈندەبىتەو كە قورئان چۆن دابەزىنراو؟ چۈنكە بەلى ئىمە ھەموومان بەكورتى دەزانىن كە قورئان لەلايەن خواو ھاتو، بەلام ئايا چۆن دابەزىو ؟ ئەو پىويستى بە رۈنكرەنەو تەففىل دەكات، جا ئىمە ئىستا خەرىكى ئەو رۈنكرەنەو دىن: خوا تبارك و تعالى فەرموويەتى: ﴿إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَوْحَيْنَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَعِيسَى وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَهَارُونَ وَسُلَيْمَانَ وَآتَيْنَا دَاوُدَ زَبُورًا﴾ (النمل، ۱۷۳)، واتە: ئىمە ۋەھىيمان بۆتۇ ناردو، ۋەك چۆن ۋەھىيمان بۇ نوح و پىغەمبەرانى دواى وىش ناردو، ۋە سەرخامان^(۱) بۇ ئىبراھىم و ئىسماعىل و ئىسحاق و يەعقوب و ئەسباط و عىساو ئەيىوب و يونس و ھارون و سولەيمان، كەردو زەبووريشمان بە داود داو، كەواتە: ھەمان شىو دابەزىنى ۋەھى و پەيام كە بۇ نوح و پىغەمبەرانى دىكە ەلىھەم

(۱) ۋەھى: سەرخامان.

السلام، ھاتو ھەھەمان شىۋەش بۇ موھەممەد (ﷺ) ھاتو، ئىنجا
 لە سوورەتى (الشورى) دا خوا (سبحانہ و تعالیٰ) روونترى
 دەكاتەو، كە چۆن چۆنى وەھى بۇ پېغەمبەرەن ناردو: ﴿ وَمَا
 كَانَ لِنَبٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَآئِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ
 مَا يَشَاءُ إِنَّهُ عَلَىٰ حَكِيمٍ مُّبِينٍ ﴾ (الشورى) واتە: وە ھىچ بەشەرەك بۇي
 نى ھە خوا قسەى لەگەل بکا، مەگەر بە سروس (واتە خستەنە دل)
 يان لەپشت پەردەو {خوا قسەى لەگەل بکا وەك مووسا (ﷺ)}
 خوا لە پشت پەردەو قسەى لەگەل کرد، وە موھەممەدیش (ﷺ)
 كە لەشەوى ميعراجدا خوا لە پشت پەردەو قسەى لەگەل کرد،
 يان نوینەرەك بنیرى و ئەو ھى كە دەپەوى بیگەپەنى بیگومان
 خوا بەرزى كار بەجیە. {واتە: نوینەرەك بنیرى كە جیریلە و
 ئەویش دەچیتە سەر شىۋەى ئىنسانىك، ياخود لەشىۋەى دەنگى
 جەرەسدا، وەك لە ھەدیسەكاندا ھاتو} كە واتە: بەگشتى ھاتنى
 وەھى بۇ پېغەمبەرەن علیھم الصلاة والسلام سى جور بوو: يان
 خرانە دل بوو، ياخود لە پشت پەردەو بوو، وەك قسە لەگەلدا
 كردن، ياخود فریشتەپەك خوى پەرەردگار ناردووپیەتى، جا ئەو
 فریشتەپەش چ خوى بەرجەستە کردبى لە شىۋەى ئىنسانىكدا، چ
 لەشىۋەى دەنگى زەنگولەو جەرەس دا، ئەو وەھى یەى بە
 پېغەمبەرەنى خوا گەیاندى.

وہ لہ سوورہتی (النجم) دا خوا زور باش بۆمان پروون دەکاتەوہ،
 کہ چۆن وەحی بۆ پیغەمبەری کۆتایی موحەممەد (ﷺ) ناردودە؟
 دەفەر موی: ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ، وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ ۝۱ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَىٰ ۝۲
 وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ۝۳ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ ۝۴ عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَىٰ ۝۵ ذُو مِرَّةٍ
 فَاسْتَوَىٰ ۝۶ وَهُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلَىٰ ۝۷ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى ۝۸ فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ ۝۹
 فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ مَا أَوْحَىٰ ۝۱۰ مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَىٰ ۝۱۱ أَفَتَمْنُونَهُ عَلٰی مَا يَرَىٰ ۝۱۲
 وَلَقَدْ رَءَاهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ ۝۱۳ عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَىٰ ۝۱۴ عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوَىٰ ۝۱۵ إِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا
 يَغْشَىٰ ۝۱۶ مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَىٰ ۝۱۷ لَقَدْ رَأَىٰ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَىٰ ۝۱۸ أَفَرَأَيْتُمْ أَكَلَتْ
 وَالْعَزَىٰ ۝۱۹﴾ النجم لەم (19) نایەتەدا خوا سبحانە وتعالی زور بە
 وردی باسی چۆنیەتی وەحی هیئانی جیبرییل دەکا
 بۆ موحەممەد (ﷺ)، سەرەتا نایەتەگان ھەر بە خیرایی
 تەرجمە دەکەم، دەفەر موی: بەناوی خۆی بەبەزەیی بەخشنە،
 سویند بە ئەستێرە کاتی کہ ئاوا دەبی، (یاخود ھەلەدەوہری،)
 ھاوہلەکەتان {واتە موحەممەد (ﷺ)} نہ پئی لی تیک چووہ و
 نہ سەرگەردان بووہ، وە لہ ئارەزووہ وە قسە ناکات، بەلکو ئەوہی
 کہ دەیلی {واتە: ئەو قورئانەیی کہ دەیلی} سروش و پەيامی
 خوايە بۆی ھاتوہ، فریشتەییەکی زور خاوەن ھیز فیروی دەکا، زور
 شکل و شیوہییەکی جوانی ھەییە و زور پیک و پیكە {کە مەبەستی
 جیبریەل} یەکیک لہو جارانی لہ ئاسۆی بەرز بوو {کە خۆی

پېشانى موحەممەد (ﷺ) دا { دوايى نزيك بۆۈە و شۆر بۆۈە، ھەتا ئەۋەندە { لە پېغەمبەر (ﷺ) } نزيك بۆتەۋە، ۋەك دوو كەۋانەى بەرانبەريەك، ئنجا ئەۋ سروسەى بۆ بەندەكەى خوا نارد كە بۆى نارد، عەقلى { پېغەمبەر (ﷺ) } ياخود دلى، چونكە (فؤاد) بە ماناي عەقل و بە ماناي دلىش ھاتوہ { بەھەلەدا نەچوۋە لەۋە دا كە بىنى { راست جىيرىلى بىنى } جا ئايا موجدەلەى لەگەل دا دەكەن { ياخود لىى لە گوماندان } لەۋەدا كە دەبىبىنى ؟ بىگومان جارىكى دىكەش بىنى { واتە: لە شىۋەى خۆى دا جارىكى دىكەش جىيرىلى بىنى، ئەگەرنا چەندان جار لەشىۋەى مروۇف دا بىنىۋىەتى، ئنجا لە كوى دا بىنى؟ } لە لاى درەختى كۆتايى { كە ۋا ديارە كۆتايى دروستكراۋەكانە } ۋە لەلاى درەختى كۆتايى يە ئەۋ بەھەشتەى كە جىگاۋ مەئۋايە { بۆ ئيمانداران } كە ئەۋ درەختە دادە پۆشى، ئەۋەى كە دايدەپۆشى، چاۋى { پېغەمبەر (ﷺ) } لاى نەداۋ بى فەرمانىيشى نەكرد، بىگومان ژمارەيەك لە نىشانە گەرەكانى پەرۋەردگارى خۆى بىنى .

ئىستاش با سەرنجى چەند فەرموۋدەيەكى پېغەمبەريش بدەين لەۋ بارەۋە كە بە وردىي تيشكمان بۆ دەخەنە سەر مەسەلەى چۆنىەتى ھاتنى ۋەحى:

1- عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ الْحَارِثَ بْنَ هِشَامٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَيْفَ يَأْتِيكَ

الْوَحْيُ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَحْيَانًا يَأْتِينِي مِثْلُ صَلَافَةِ الْجُرْسِ، وَهُوَ أَشَدُّ عَلَيَّ فَيَقْصِمُ عَنِّي، وَقَدْ وَعَيْتُ عَنْهُ مَا قَالَ، وَأَحْيَانًا يَتَمَثَّلُ لِي الْمَلَكُ رَجُلًا فَيُكَلِّمُنِي فَأَعْيِي مَا يَقُولُ". رواه البخاري: 2.

واتە: دايكى بېرواداران عائشە دەگىرىتەو ھە (الْحَارِثُ بْنُ هِشَامٍ) دەپرسى: ئەى پېغەمبەرى خوا چۆن ۋەھىيەت بۆ دى؟ ئەۋەش دەفەرمۇ: ھەندىك جارى ۋەك زىنگانەۋەى جەپەس بۆم دى، كە ئەۋە زۆر لەسەرم قورسە، كاتىك كۆتايى پى دى {واتە دەنگەكە دەپرى} تىي گەيشتووم ئەۋەى كە گوتوۋىەتى، ۋە ھەندىك جاران فريشتەكە بۆم دەچىتە سەر شىۋەى پياۋىك قسەم لەگەل دا دەكا و، ئەۋەى كە دەيلى لىي ۋەردەگرم و تىي دەگەم .

2- عن عائشة رضى الله عنها: (وَلَقَدْ رَأَيْتُهُ يُنْزِلُ عَلَيْهِ الْوَحْيُ فِي الْيَوْمِ الشَّدِيدِ الْبَرْدِ فَيَقْصِمُ عَنْهُ، وَإِنَّا جِئْنَاهُ لَيَتَفَصَّدُ عَرَقًا) رواه البخاري: 2.

عائشە خوا لىي پازى بى {ھاۋسەرى بەپىزى پېغەمبەر (ﷺ)} دەلى: پېغەمبەرى خوام دەبىنى لە پۇۋى زۆر سارددا كە سەرمایەكەى زۆر ساردبوو ۋەھى بۆ دادەبەزى، كاتىك كە ۋەھى يەكە كۆتايى پىدەھات، نىۋچەۋانى پېغەمبەر (ﷺ) زەنگول زەنگول ئارەقەى لى دەچۆراپەۋە .

3- عن عبادة بن الصامت "كَانَ نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، إِذَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ الْوَحْيُ، كَرِبَ لِدَلِكْ، وَتَرَبَّدَ وَجْهُهُ، وَغَمَضَ عَيْنَهُ". رواه مسلم.

واتە: پېغەمبەرى خوا (ﷺ) كە وەحى بۇ دادەبەزى، زۆر نارەھەت دەبوو وە دەم و چاۋى دەگۆرا و چاۋىشى دەنوو قاندىن .

4- (زىد بن ثابت) شتىكى دىكەمان بۇ دەگىرپتەو و زياتر بۆمان وينا دەكا كە وەحى بۇ پېغەمبەر (ﷺ) دا بەزىو، چەند قورس بوو: (عن زيد بن ثابت قال فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، كَانَ فَخْذُهُ عَلَى فَخْذِي فَتَقُلْتُ عَلَى حَقِّ خِفْتُ تَرْضُ فَخْذِي)، رواه البخاري: 6866. ديارە رۇزىك پېغەمبەرى خوا (ﷺ) لە تەنىشتى زەيد دانىشتو و رانى پېغەمبەر لەسەر رانى زەيد بوو، دەلى: كە وەحى بۇ دابەزى رانى لەسەر رانم بوو، رانى ھىندە گران بوو ھەتا ترسام كە رانم وردىي لە بن رانى دا، واتە ئەوئەندە قورسايم گەيشتى .

5- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو ، قَالَ: سَأَلْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلْ تُحِسُّ بِالْوَحْيِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "نَعَمْ، أَسْمَعُ صَوَاحِلَ، ثُمَّ أَسْكُتُ عِنْدَ ذَلِكَ، فَمَا مِنْ مَرَّةٍ يُوحَى إِلَيَّ إِلَّا ظَنَنْتُ أَنَّ نَفْسِي تُقْبَضُ"، رواه احمد. عەبدوﻟﻻي كورپى عەمرى كورپى عاص، خوا لەخۆى و بابى رازى بىت دەلى لە پېغەمبەرم پرسى: ئايا ئەى پېغەمبەرى خوا ھەست بە وەحى دەكەى كە بۆت دىت؟ ئەوئەش فەرمووى: بەلى، دەنگى زەنگۆلە و جەرەس دىتە بەر گۆيم، كە ئەوئەت بى دەنگ دەبەم، وەھىچ جارىك نىە وەھىيم بۇ

بیت، مه گهر گومان ده بهم که نه و جاره ږو و حه له گه ئی دهر بجیت
{نه و دنده قورسه} ! .

چه مك و واتای وشه ی (وحي): له زمانى عه ږه بى دا ده ئیت⁽¹⁾ :
(الوحي: الإعلام الخفي السريع) واته: ودهى ناگادار كړدنه ودهیه كى
په نهانى خپرايه، شایانى باسیشه كه وشه ی (وحي) له قورنندا به
شه ش مانایان به كار هاتوه:

1- به مانای خورپه (إلهام) هاتوه، وهك خوا فه رموویه تی: ﴿
وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ أَنْ أَرْضِعِيهِ ۖ﴾ القصص: ۷، واته: وه وه حیمان بو
دایكى موسا نارد كه شیرى بدهیه، هه لېه ته دایكى موسا علیهما
السلام پیغه مېهر نه بووه و وه حیش ته نیا بو پیغه مېهران دیت
به مانا زار او دپیه گه ی، كه واته: لیړده دا مه به ستی له (وحي)
ئیلهامه، واته: خستمانه دلی دایكى موسا كه شیر بده به موسا
وهه ركات لی ترسای، بیخه تابووتیكه وه و به ږووبارى دا بده.

2- وه (وحي) به مانای ئیلهامی غه ریزه بیش هاتوه، كه خوا بو
ژيان داران و زینده وهرانى داناوه، وهك له سووړه تی (النحل) دا
دده رموی: ﴿وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ﴾ النحل: ۶۸، واته: وه په رومردگارت
سروشی نارد بو ههنگ ﴿میش ههنگوینه﴾ واته: فیړى كړد، كه

(1) (مفردات ألفاظ القرآن) راغب الأصفهاني ص 858 ، وه (العجم الوسيط) ، ص 1019.

مەبەستى ھالەتە غەرىزەيىيەتى كە بەھو شىۋەيە پەفتار دەكات كە خولقاندوويەتى.

3- ۋە بە ماناى ئاماژە پەمزىش دى، ۋەك خوا فەرموويەتى: ﴿فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ مِنَ الْمِحْرَابِ فَأَوْحَىٰ إِلَيْهِمْ أَن سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ۝﴾ مەرىم، ۱۱، ۋاتە: زەكەرىيا لە مېحراب چوۋە دەر ئاماژەى كەرد بۇ قەۋمەكەى كە بەيانىان و ئىۋاران خوا بە پاك بگرن.

4- ۋە ۋەھى لە قورئان دا بە ماناى ۋەسۋەسەش بەكار ھاتوۋە، ۋاتە: خوتخوتەى شەيتانەكان، ۋەك خوا دەفەرموى: ﴿وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيْطَانِ الْإِنسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا ۝﴾ الأنعام: ۱۱۲، ۋاتە: ۋە بۇ ھەر كام لە پېغەمبەرەن شەيتانەكانى مروۋف و جندمان كەردۋتە دوۋمن، ھەندىكىان قەسەى بىرىقەدارى فەرىودەر بۇ ھەندىكىان دەنىرن.. كە بېگومان بەمەبەست پىي ئەۋەدە كە شەيتانەكانى جند فېرى شەيتانەكانى مروۋفى دەكەن.

5- مانايەكى دىكەى ۋەھى فېر كەردنى خوايە بۇ فەرىشتەكان، ۋەك خوا دەفەرموى: ﴿إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلَأِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ ۝﴾ الأنفال: ۱۲، ۋاتە: كاتى پەرۋەردگارت ۋەھى دەنارد بۇ فەرىشتەكان كە من لەگەلتانم..... .

6- ماناى شەشەمى ۋەھى ئەۋ مانا زاراۋەيە يە كە دەيزانىن و زياتر باۋە، كە بىرىتيە لە ناردنى پەيام بۇ پېغەمبەرەن ەليھم

الصلاة والسلام وهك خوا فەر موو يەتى: ﴿ إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَوْحَيْنَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَعِيسَى وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَهَارُونَ وَسُلَيْمَانَ وَعَاثَيْنَا دَاوُدَ زَبُورًا ﴾ (١١٣) **النساء**، واتە: ئىمە سەروشان بۆ لای تۆ ناردووە وەك چۆن سەروشان بۆ لای نوح و پىغەمبەرانى دواى ئەویش ناردووە، وە وەحىمان بۆ لای ئىبراھىم و ئىسماعىل و ئىسحاق و يەعقوب و ئەسبابط و عيسا و ئەيىوب و يونس و ھاروون و سولەيمان ناردووە، وە زەبوورمان بە داوود داووە.

ئىنجا پىوويستە بزانرى كە سەرەتاو دەستپىكى دابەزىنى وەحى بۆ پىغەمبەرى كۆتايى لەشەوى (21) ڕەمەزانى يەكەم سالى پىغەمبەرايەتى دا بوو، ئەوشەووش بە شەوى قەدر ناوئراو: ﴿ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ﴾ (١) **القدر**، وە بە شەوئى موبارەكەش ناوئراو: ﴿ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ مُبَرَكَةٍ ﴾ **الضحى: ٣**، وە ئەو مانگەش مانگى ڕەمەزانە: ﴿ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ ﴾ **البقرة: ١٨٥**

(1)

ameer.maktab@yahoo.com



/AliBapir



/AliBapir



/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

(1) بىروانە: (پوختەى ژياننامەى پىغەمبەرى خوا صلى الله عليه وسلم و دەرس و پەندەكانى) چاپى

دوووم: 2011، لاپەرە (87 تا 79) {دابەزىنى وەحى لە چ ڕۆژو مانگەك دابوو؟}

بېرگەي پېتجەم: ژمارەي سوورەت و ئايەت و وشەو پېتەکانی قورئان:
 زانایانی ئیسلام پەحمەتی خویان لیبیت، زۆر خزمەتی قورئانیان
 کردو، لە ھەموو پرویکەو، ئایەتەکانی قورئان ئەو دياره
 چەندن، وە سوورەتەکانی دياره ژمارەیان چەندە، بەلام ئەوان
 وشە و پیتەکانیشیان ژماردوون! شایانی باسیشە ھەرکام لە وشەي
 (سورة) و وشەي (آية) لە قورئان دا ھاتوون، بۆ وینە: خوا
 فەرموویەتی: ﴿سُورَةٌ أُنزِلَتْهَا وَفَرَضْنَاهَا وَأُنزِلْنَا فِيهَا آيَاتٍ يَبَيِّنُ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾
 النور، واتە: ئەمە سوورەتیکیە ناردوو مانەتە خوار و پێویستمان
 کردو، وە چەندان ئایەتی روژنمان تیدا ناردوونە خوار بەلگەو
 پەند وەر بگرن. وشەي: (سُورَةٌ) بەمانای پایەي بەرز دیت و
 بەمانای شوورەي شاریش دیت، ئاشکراشە ئەو گۆمەلە ئایەتانە کە
 ناویان لێنراو (سُورَةٌ)، ھەم پێگەو پایەي بەرزیان ھەیە و، ھەم
 ھەر سوورەتیکیش وەك شوورە دەورەي چەند ئایەتیکی داو و
 کۆی کردونەتەو، وشەي (آية) یش بە مانای نیشانە (علامة) دی،
 وە ژمارەي سوورەتەکانی قورئان (114) یەو ئەمە یەك دەنگی
 زانایانی لەسەرە، بەس راجیاییەکی گچکە ھەیە، ھەندیکیان
 گوتووینە: ژمارەیان (113) سوورەتە، لەبەر ئەوەي (الأنفال) و
 (التوبة) یان پێکەوە حیساب کردوون، ئەویش لەبەر ئەوەي کە

﴿يَسْمِعُ اللَّهُ الرَّغِيْنَ الرَّحِيْمَ﴾ يان له نيواندا نيه، به لّام نه وه راجيايه كي
 بجو وکه و له راستی دا قورئان (114) سوورپته له و (114) يهش
 (86) يان به پای زوربه ی زانايان له مهککه دابه زیون، واته: (2\3)
 دوو لهسر سی ی قورئان، وه (28) یشیان، که (1\3) يهک لهسر
 سی ی قورئان دهکات، له مهدينه دابه زیون، وه لهباردی
 ژماردی نایه تهکانی قورئانه وه، له نیو زانايان دا تا رادديهک را
 جياي ههیه، دوايی بوټان پروون دهکه مه وه را جيايه که له بهر
 چی يه، ژماره کانیش نه مانه ن:
 (6204) و (6214) و (6219) و (6225) و (6226) و کوټا ژماره
 (6236) هو که میکی زور که میش دهلین (6666) که نه وه پیم
 وایه ههر لهسر زمان خوشه، نه گهرنا به لگه یه کی وای لهسر نيه،
 جا نایا هوکاری را جياي زانايان له ژماردی نایه تهکاندا چی يه؟
 نایا هیچ کامیان گوتویانه: نه م پرسته یه نایه ته و یه کی دیکه بلّی:
 نایه ت نيه؟! له وه لّام دا دهلین نه خیر، به لگو مهسه له کورتیی و
 دریژی نه و پرستانه یه که نایه تهکانیان لی پیک دین، بو وینه: له
 سوورپته (الماعون) دا خوا دهفه رموی: ﴿أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِاللَّيْلِ
 ﴿١﴾ فَذَلِكَ الَّذِي يَدْعُ الْيَتِيمَ ﴿٢﴾ وَلَا يَحْضُ عَلَىٰ طَعَامِ الْمُسْكِينِ ﴿٣﴾ فَوَيْلٌ
 لِلْمُصَلِّينَ ﴿٤﴾ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ ﴿٥﴾ الَّذِينَ هُمْ يُرْءَوْنَ ﴿٦﴾
 وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ ﴿٧﴾﴾ الماعون، نه گهر سهرنجی نه م جهوت نایه ته ی

سوورەتى (الاعون) بىدەين، بۆمان دەردەكەوئى كە دەگونجى
 ئايەتەكانى ژمارە: (2و3) بىرىنە ئايەتلىك، ھەروھە ئايەتەكانى
 ژمارە: (4و5)، ۋە ئايەتەكانى ژمارە: (6و7) لە ھالىك دا كە
 ئىستا ھەر كامىيان ئايەتلىكى سەر بەخوئە، ئىجا كورتى و
 درىزى رستەكانى قورئان و ئايەتەكانە كە بواری كۆشش
 (اجتھاد)ى زانايانى پسپۆرى تىدايە، بۆتە ھۆى راجىيى زانايان
 لەسەر ژمىرى ئايەتەكان دا، ديارە ھەتا رستەكان درىزتر بن
 ژمارە ئايەتەكان كەمتر و، ھەتا كورتريش بن ژمارەيان زياتر
 دەبى. كەواتە: راجىيى يەكە لە ژمارە ئايەتەكان دايە، نەك لە
 خودى ئايەتەكان دا، كە ھەموويان لەسەرى يەكدەنگن، واتە: ھىچ
 زانايەك نەى گوتوۋ: ئەو وشەيە زىادە، يان ئەو ئايەتە زىادە،
 ياخود كەمە، ۋە ژمارە وشەكانى قورئان: (39و77) وشەيە
 ھەندىكىشان گوتوويانە: كەمترە، يان زياترە كە ئەمىش
 ھۆكارەكەى چۆنيەتى پىكھاتە (تركيب)ى وشەكانە، نەك كەم و
 زىادى لە قورئان دا، ۋە ژمارە پىتەكان (340740) ۋەك (ابن
 كثر) لە تەفسىرەكەى خۆى دا ھىناويەتى⁽¹⁾.

ameer.maktab@yahoo.com



/AliBapir



/AliBapir



/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

(1) (المصباح المنير في تهذيب تفسير ابن كثير) ص14.

بېرگەى شەشەم: رېز بەندىى سوورەت و ئايەتەكان چۆنە و كى
کردوویەتى ۱۹.

جارى زانايان ھەموو لەسەر ئەو ەك دەنگن و ەك قسەن، كە
رېز بەندىى ئايەتەكان بە وەحى بوو، كە زانايان زاراوہیەگیان بۆ
بەكارھیناوە دەلین: (توقیفی) واتە: خواى پەرورەدگار
پېغەمبەرى (ﷺ) وەستاندو: كە ئەمە سەرە ئايەتە ئەو ئايەتە
ل دواى ئەو ئايەتەو لە پېش ئەو ئايەتەو، ئەمە ھەمووى لە
رېى وەحى ەو ە ديارى كراو، بەلگەشیان زۆر شتە ەكى لە وانە
ئەم فەرموودەيە: (عن ابن عباس عن عثمان كان النبي يُنزلُ عَلَيْهِ
الآيَاتُ، فَيَقُولُ: " ضَعُوهَا فِي السُّورَةِ الَّتِي يُذَكَّرُ فِيهَا كَذَا رواه النسائي و ابو
داود و الترمذي و صححه الحاكم.) واتە: (عبدالله) ى كورى (عباس)
لە (عثمان) ە وە دەگيرپتەو، خوا لە ھەموويان رازى بى، دەلى:
پېغەمبەر (ﷺ) ئايەتى بۆ دادەبەزىنران، دەيفەرموو: ئەو
ئايەتەنە لە فلان سوورەتە كە فلان شتەى تېدا باس دەكرى،
دابىن، لە رېوايەتى دىكەدا ھاتو، دەيفەرموو: ئەم ئايەتە بىخەنە
نيوان فلان ئايەتە و فلان ئايەت، كە شويى ئايەتەكان ھەمووى
بەدەست نیشان كردنى پېغەمبەر (ﷺ) بوو، ئەويش ديارە خواى
پەرورەدگار بۆى ديارى كردو، ئەو بە نىسبەت رېز بەندىى
ئايەتەكانەو، بەلام رېز بەندىى سوورەتەكان: (الفاتحة)، دوايى

(البقرة)، دوايى (ال عمران)، وه (النساء)، و (المائدة) تا كۆتايى،
 ئەو شتىكى ئاشكرايە كە رېزكردنيان بە پيى رېزبەنديى
 دابەزينيان نەبوو، چونكە يەكەمىن ئايەتانيك كە دابەزين، ئەو
 پېنج ئايەتەى سوورەتى (العلق) بوون ﴿أَفَرَأَى بِأَسْمَارِكَ الَّذِي خَلَقَ ① خَلَقَ
 الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ② أَفَرَأَى ذَرْبُكَ الْكَلْبُ ③ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ④ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ⑤﴾
 العلق، نۇجا دواى ئەو (المدثر) و (المزمل) و... ھتد، ئەدى چۆن
 ئەو رېز بەنديى يە كراون؟ زانايان ليۋەدا دوو رايان ھەيە:
 ھەنديكيان دەلئىن: ئەو بە ئىجتىھادى ھاوۋەلانى بەرېز بوو، خوا
 لييان رازى بى، كە زانايان ليۋەدا ھەك زاراوۋەيەكى تايبەت وشەى
 (توفيقي) بەكاردىنن، بەلام زۆر بەيان دەلئىن: ئەويش ديسان ھەك
 ھى ئايەتەكان (توقيفي) يەو ھەر بە وھى بوو، وە بەراستى من
 زۆر لەو مەسەلەيە ورد بوومەو و سەرەنجام گەيشتوومە ئەو
 قەناعەتە كە رېزبەنديى زۆربەى ھەرە زۆرى سوورەتەكان بە
 فەرمانى پېغەمبەر بوو و تەوقيفىي يە، بەلام ھەنديكيان وا
 پېدەچى تەوفيقيى بى و ئىجتىھادىيى بى، ئەم دەقەش دەلالەت
 لەسەر ئەو دەكا كە ھەندى لە سوورەتەكان - ئالئىم زۆربەيان -
 ھاوۋەلانى بەرېز لە كاتى كۆكردنەوۋەى قورئان لە دوو بەرگدا، بە
 ئىجتىھادى خۇيان رېز بەندييان كرددوون: (عن ابن عباس قلت
 لِعُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ: مَا حَمَلَكُمْ عَلَى أَنْ عَمَدْتُمْ إِلَى الْأَنْفَالِ وَهِيَ مِنَ الْمَنَائِنِ،

وَإِلَىٰ بَرَاءةٍ وَهِيَ مِنَ الْمِنِّ، فَقَرْنْتُمْ بَيْنَهُمَا، وَلَمْ تَكْتُبُوا، بَيْنَهُمَا سَطْرًا: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، وَوَضَعْتُمُوهَا فِي السَّبْعِ الطُّوَالِ؟ فَقَالَ عُثْمَانُ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَثِيرًا مَا تَنْزِلُ عَلَيْهِ السُّورَةُ ذَاتَ الْعَدَدِ، فَإِذَا نَزَلَ عَلَيْهِ شَيْءٌ - يَعْنِي مِنْهَا - دَعَا بَعْضَ مَنْ كَانَ يَكْتُبُ، فَيَقُولُ: " ضَعُوا هَؤُلَاءِ الْآيَاتِ فِي السُّورَةِ الَّتِي يُذَكِّرُ فِيهَا كَذَا "، وَكَانَتْ الْأَنْفَالُ مِنْ أَوَائِلِ مَا نَزَلَ بِالْمَدِينَةِ، وَبَرَاءةٌ مِنْ آخِرِ الْقُرْآنِ، وَكَانَتْ قِصَّتُهَا شَبِيهَا بِمَا فَطَنْتُ أَهْلَهَا مِنْهَا، فَقَبِضَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَمْ يُبَيِّنْ لَنَا أَهْلًا مِنْهَا. رواه أحمد و أبوداود و الترمذي و قال هذا حديث حسن صحيح، والحاكم و صححه ووافقه الذهبي. ()

واتە: (عەبدوللای کوری عەبباس) دەلی بە (عوسمان) م گوت، خوا لییان رازی بی، چ شتیەک وای لیکردن کە سوورەتی (الأنفال) کە لە جووری (مثنی) یە، ببەنە لای سوورەتی (البراءة) کە لە جووری (مثنی) ه، وە دیپری (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) یشیان لە نیوان دا نەنووسن، وە لە پیزی ھەوت سوورەتە درێژەکان (السبع الطوال) دایبنن؟ عوسمانیش گوتی: زۆر جارن پیغەمبەری خوا (ﷺ) سوورەتیکی چەند ئایەتی بوو دەھاتە خوار، جا ئەگەر شتیکی - واتە لە سوورەتەکە - بوو ھاتبایە خوار، ھەندیەک لە وانە ی بانگ دەکرد کە قورئانیان دەنووسیەو و دەیفەرموو: ئەم ئایەتانە لەو سوورەتەدا دابنن، کە فلان شتە تییدا باسکراوە، سوورەتی ئەنفالیش لەسەرەتای ئەو قورئانە بوو کە لەمەدینە ھاتۆتە خوار، وە

سوورەتى بەرپائەش لەوقورئانەيە كە لە كۆتايى دا ھاتۆتە خوار،
وہ بابەت و نيوەرپۆكەكەيشى بەو دەچوو {واتە: نيۈەرپۆكى
ئەنفاليش وەك ھى بەرپائەبوو} ئىدى پيىم وابوو كە ھەر بەشيىكە
لەوى {واتە: بەرپائەش بەشيىكە لە ئەنفال} پيىغەمبەرى خواش
(ﷺ) كۆچى دوايى كرد، بەر لەوھى بۆمان پروون بگاتەوہ كە
بەشيىكە لەوى - يان نا؟ ..

ئىجا شايانى باسە پسپۆرو شارەزايانى بوارى قورئاناسيى،
سوورەتەكانى قورئانيان لە پرووى قەبارە و زۆريى و كەمى
ئايەتەكانيانەوہ بۆ چوار جۆر پۆلئنيان كرددون، كە ئەمانەن:-

1- (السبع الطوال) ھەوت سوورەتە دريژترەكان، كە
(البقرة و آل عمران و النساء و المائدة و الأنعام و الأعراف و الانفال
و التوبة) ن.

2- (المئين) كە ئەو سوورەتانەن كە ژمارەى ئايەتەكانيان لە
(100) زياتر يان تۆزيك كەمترە و راستەوخۆ لە دواى (السبع
الطوال) دوە دەست پي دەكەن.

3- (المثاني) كە ئەو سوورەتانەن كە لە دواى (المئين) ديىن و بە
ھۆى بەدواى واندا ھاتنيان ئەو ناوھيان ليئراوہ، يان لەبەر ئەوھى
زۆر دەخويندريىن و دووبارە دەكريئەوہ.

4- (المفصل) كە ئەو سوورەتەنەن كە لە دواى (المثاني) دوه دىن،
كە لە سوورەتى (ق) هەتا كۆتايى قورئانن .

ameer.maktab@yahoo.com



/AliBapir



/AliBapir



/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

بېگەى ھەتەم: چۆنىەتى نووسىنەۋە ۋ كۆكردنەۋەى قورئان ۋ قۇناغەكانى:

ئىمە بۇ ئاشنابوونى زياتر بە قورئان ۋ شارەزايى زياتر دەربارەى دوايىن كىتئىى خوا(سبحانە وتعالى)، پىۋىستە بەرچاومان پروون بىت كە قورئان دواى ئەۋەى لە خواى پەرۋەردگارەۋە بە (جىبرىل) دا (عليه السلام) بۇ پىغەمبەرى كۆتايى موحەممەد (ﷺ) دابەزىندراۋە، چۆن نووسراۋەتەۋە ۋ پارىزراۋە، پاشان چۆن خراۋەتە نىۋان دوو بەرگەۋە ۋ ناۋى لىئراۋە: (مصحف) واتە: پەراۋ، كىتئىى ؟، دەلىين نووسىنەۋەۋە كۆكردنەۋەى قورئان، بە سى قۇناغان دا تىپەپىۋە:

قۇناغى يەكەم: نووسىنەۋەى دەست بەجى قورئان، پاش ۋەرگىران ۋ لەبەرگىرانى لەلايەن پىغەمبەرى خواۋە (ﷺ)، ۋە لەلايەن ژمارەيەك لە ھاۋەلانى بەرپىزىۋە، لە پىاۋان ۋ ئافرەتان: بەلى قۇناغى يەكەمى كۆكردنەۋەى قورئان نووسىنەۋەى بوۋە، دەست بەجى ۋ ھەرگە خوا (سبحانە وتعالى) لە رى جىبرىلەۋە قورئانى بەسەر پىغەمبەردا خويندۇتەۋە ۋ دلى موبارەكى پىغەمبەر ۋەرى گرتەۋە، يەكسەر پىغەمبەر (ﷺ) گەياندوۋىيەتى بە ھاۋەلانى بەرپىزى ۋ بۇى خويندوۋنەتەۋە، كە ھەيان بوۋە ھەموو قورئانى لەبەرۋە ۋ دەست بەجى لە دەمى موبارەكى پىغەمبەر (ﷺ) ۋەرى گرتەۋە ۋ لەبەرى كىردەۋە، ۋە ھەشيان بوۋە كەمتر، ۋە ھاۋكات

له گهل ئه وهدا نووسراویشه ته وه، پیغه مبهه (ﷺ) چه ند
 نووسه ریکی هه بوون پیان گوتراوه: (کتاب الوحي) نووسه ره وانی
 وهی، نه وانه ی که قورنانیان نووسیوه ته وه یه کسه ر بانگی
 کردوون و نه وهی که بو ی دابه زیندراوه نووسیویانه ته وه.

با له وبارمه ته ماشای نایه ته کانی سووره تی: (الأعلى) بکهین، خوا
 ده فهرمو ی: ﴿سُقْرُوكَ فَلَا تَلْسَ ۖ (٦) إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَخْفَى ۖ (٧)﴾
 الأعلى، واته: به ته نکید بو ت ده خوینینه وه، {واته: قورنانت
 به سه ردا ده خوینینه وه} له بیریش ت ناچیتته وه {ئه وه بو
 دلنیا کردنه وهی پیغه مبهه (ﷺ)} مه گه ر ئه وهی خوا بیه و ی
 له بیرت بجیتته وه، {خوا (سبحانه وتعالی) زور جار ئه م پرسته
 موباره که ده فهرمو ی، بو ئه وهی که یاسا و سوننه تیکی خو ی فی ری
 ئیمه بکات، ئه ویش ئه وهیه که خوا هه ر شتیکی بیه و ی ده یکات و
 ئه گه ر بیه و ی شتیک له بیر پیغه مبهه (ﷺ) بجیتته وه، ئه وه له بیر ی
 ده جیتته وه، به لام که نه یویستوه، ئه وه له بیر ی ناچیتته وه،
 له به رئه وه که خوا نه یویستوه، بیگومان خوا ئاشکرا و په نهان
 ده زانی واته: ئه وهی ئاشکرایه و ئه وده ش که په نهانه، له هه مووی
 ئاگاداره.

هه روه ها له سووره تی (القیامة) دا خوا ده فهرمو ی: ﴿لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ
 لِتَتَّبِعَ ۖ (١٦) إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ ۖ (١٧) فَإِذَا قُرْآنُهُ قُرْءَ ۖ (١٨) ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ ۖ (١٩)﴾
 القیامة

پیشتریش نهم نایه تانه مان هیئاو خستمانه روو که پیغه مبهه
 (ﷺ) زور سووربوو لهسه ره نه وه که نه وهی (جبریل) بو
 ده خوینته وه، یه کسه ره وهی بگری وه بهزاری موباره کیشی
 بیبیژی، واته: له گهل نه وهدا که وهریده گرت یه کسه ره گو (تلفظ)
 یشی پی ده کرد، بو نه وهی دنایابی که نایا وه کو خوی وشه کان
 وهرده گری یان نا؟ جا خوا ناموژگاریی کرد و فهرمووی: ﴿لَا تُحَرِّكْ
 بِهِ لِسَانَكَ لِتَجْعَلَ فِيهِ﴾ زمانتی پی مه جووئینه بو نه وهی په لهی لی
 بکهی، واته: په لهی لی بکهی که زوو له بهری بکهی و له زهینت دا
 بیپاریزی. ﴿إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ﴾ بیگومان لهسه ره نیمه یه
 کو کردنه وه و خویندنه وهی ﴿فَإِذَا قَرَأَهُ فَأَلَّعَ قُرْآنَهُ﴾ جا ههرکاتی
 خویندنه وه (له ری جبریل وه) توش بهدوای خویننه وه که ی
 بکه وه، ﴿ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ﴾ نجا نه ک ههر کو کردنه وه و
 خویندنه وهی، به لکو روون کردنه وهیشی، که چوون کاری پی بکه
 و چوون پراکتیزه ی بکهی، روون کردنه وهیشی لهسه ره نیمه یه، وه
 له سوورپتی (طه) شدا ده فهرمووی: ﴿فَنَعَلَى اللَّهِ الْمَلِكُ الْحَقُّ وَلَا تَجْعَلْ
 بِالْقُرْآنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُقْضَى إِلَيْكَ وَحْيُهُ وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا﴾ طه، واته:
 وه په له مه که له وهرگرتنی قورنات دا پیش نه وهی وهی یه که ی
 بو تو ته وای بی {جاری واهه بوو پیغه مبهه (ﷺ) له گهل
 (جبریل) دا دهی گوته وه و لی ی رانه ده وهستا تا کو خویندنه وهی

نایه ته کان ته واو دهکات و له گه لای دهگوته وه، { جا خوا ددغه رموی: په له لای مه که پېش نه وهی که جبریل ته واوی بکا، بیلایه وه، با ته واوی بکا، ﴿وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا﴾ وه بلای: په روه درگارم زانیارییم بو زیاد بکه، واته: نه هم دووعایه بکه تا کو هم خوا له قورئاندا زیاتر شارمات بکا، وه هم زیاتر فیوری زانیارییت بکا به گشتی .

ههروه ها نه هم فهرمایشتهش زور جوان بو مان پروون دهکاته وه که ههر له سه رمتای دابه زینی ودهی یه وه ودهی نووسراو ته وه: (عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: " كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ نُؤَلِّفُ الْقُرْآنَ مِنَ الرِّقَاعِ ، " أَخْرَجَهُ الْحَاكِمُ فِي الْمُسْتَدْرَكِ هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ عَلَى شَرْطِ الشَّيْخَيْنِ وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ) زهیدی کوری سابیت که پېشتریش باس مان کرد یه کیک بووه له دیارترین نووسه ره وهکانی ودهی، ده لای: نیمه له خزمهت پیغه مبهری خوادا (ﷺ) دمووین، قورئان مان دمووسییه وه له سه ر رپقاع، (رقاع) کوی (زقعة) یه وه ههر چیه که شتی له سه ر بنووسری، جا چه رم بی، به ردی ته نک بی، گه لای درخت بی، ههر شتیک بی، نووسینی له سه ر بکری، پئی دهگوتری: (زقعة) که کویه کهی (رقاع) ه .

جا زهید ده لای: له خزمهت پیغه مبهر (ﷺ) دا قورئان مان دمووسییه وه و کو ده کرد وه، لهو شتانه دا که لهو روظگارده دا له جیاتی کاغه زشتیان له سه ر نووسراوه .

واته: له قۇناغى يەكەم دا ئايەتەكان كە بۇ پېغەمبەر (ﷺ)
دابه‌زيون، بە دوو شيۆه پارىزراون، يەكەم بۇخۇي لەبه‌رى
کردوون لەگەل ژمارىه‌ك لە هاودەلانى بەپىزى لە پياوان و
ئافرىتان ئەوه شيۆه يەكەم، شيۆه دووهم ئەوه بووه كە ئەو
ئايەتانه، ئەو سوورپتانه نووسراونەتەوه، وەكو پېشتەر باسما
کردو دواتر زياتريش تيشك دەخەينه سەر ئەو مەسەلەيه، كە
چۇنيەتى كۆگردنەوهى ئايەتەكان و سوورپتەكانە.

قوناغی دووهم: گۆگردنه وه و نووسینه وهی قورپان له
 رۆژگاری خهلیفه یه که می پێغه مبه ر (ﷺ) (أبو بكر الصديق) دا
 خوای ئی پازی بی، له لایه ن زهیدی کور ی سابیته وه، خوای ئی پازی
 بی، ئه ویش به پێشنیاری عومهر ی کور ی خهتتاب خوای ئی پازی
 بی: که من فهرمووده که سه ره تا دهقه عه ره بیه که ی ده خوینمه وه،
 دوا یی مانای ده که م، چونکه ده قیکی زۆر گرنگه به تایبهت بو ئهم
 رۆژگار ه که که سانیکی بی بر و او داخدار به رانه ر به ئیمان و
 ئیسلام و قورپان ده یانه وی تانه و ته شه ر له سه نه دی قورپان به دن و
 جار جار له و باره وه شت ده نووسن، بی ئه وه ی که شاره زای میژوو
 بن، جا ئهم فهرمووده یه وه لامیکی ددان شکینه بو ئه و جوړه
 که سانه:

(عَنْ عُبَيْدِ بْنِ السَّبَّاقِ ، أَنَّ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ : أَرْسَلَ إِلَيَّ أَبُو بَكْرٍ مَقْتَلَ أَهْلِ الْيَمَامَةِ ، فَإِذَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ عِنْدَهُ ، قَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ

عَنْهُ: إِنَّ عُمَرَ أَتَانِي، فَقَالَ: " إِنَّ الْقَتْلَ قَدْ اسْتَحَرَّ يَوْمَ الْيَمَامَةِ بِقِرَاءِ الْقُرْآنِ، وَإِنِّي أَخْشَى أَنْ يَسْتَحَرَّ الْقَتْلُ بِالْقِرَاءِ بِالْمَوَاطِنِ فَيَذْهَبَ كَثِيرٌ مِنَ الْقُرْآنِ، وَإِنِّي أَرَى أَنْ تَأْمُرَ بِجَمْعِ الْقُرْآنِ. قُلْتُ لِعُمَرَ: كَيْفَ تَفْعَلُ شَيْئًا لَمْ يَفْعَلْهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ عُمَرُ: هَذَا وَاللَّهِ خَيْرٌ، فَلَمْ يَزَلْ عُمَرُ يُرَاجِعُنِي حَتَّى شَرَحَ اللَّهُ صَدْرِي لِذَلِكَ وَرَأَيْتُ فِي ذَلِكَ الَّذِي رَأَى عُمَرُ " ، قَالَ زَيْدٌ: قَالَ أَبُو بَكْرٍ: إِنَّكَ رَجُلٌ شَابٌّ عَاقِلٌ لَا نَتَهَمُكَ وَقَدْ كُنْتَ تَكْتُبُ الْوَحْيَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَتَتَّبِعُ الْقُرْآنَ فَاجْمَعُهُ، فَوَاللَّهِ لَوْ كَلَّفُونِي نَقْلَ جَبَلٍ مِنْ الْجِبَالِ مَا كَانَ أَثْقَلُ عَلَيَّ مِمَّا أَمَرَنِي بِهِ مِنْ جَمْعِ الْقُرْآنِ، قُلْتُ: كَيْفَ تَفْعَلُونَ شَيْئًا لَمْ يَفْعَلْهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ؟ قَالَ: هُوَ وَاللَّهِ خَيْرٌ، فَلَمْ يَزَلْ أَبُو بَكْرٍ يُرَاجِعُنِي حَتَّى شَرَحَ اللَّهُ صَدْرِي لِلَّذِي شَرَحَ لَهُ صَدْرُ أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، فَتَتَّبَعْتُ الْقُرْآنَ أَجْمَعُهُ مِنَ الْعُسْبِ وَاللِّخَافِ وَصُدُورِ الرِّجَالِ حَتَّى وَجَدْتُ آخِرَ سُورَةِ التَّوْبَةِ مَعَ أَبِي خُزَيْمَةَ الْأَنْصَارِيِّ، لَمْ أَجِدْهَا مَعَ أَحَدٍ غَيْرِهِ (لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ) { سورة التوبة آية 128 } حَتَّى خَاتَمَةَ بَرَاءَةَ فَكَانَتْ الصُّحُفُ عِنْدَ أَبِي بَكْرٍ حَتَّى تَوَفَّاهُ اللَّهُ، ثُمَّ عِنْدَ عُمَرَ حَيَاتِهِ، ثُمَّ عِنْدَ حَفْصَةَ بِنْتِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا (رواه

البخاري وأحمد.) نهمهش قوناغی دوودمی کوگردنه وه و نووسینه وهی

قورئانه که ههه تهواوکهری کاری قوناغی یهکهمه، زهیدی کوری سابیت دهلی: نهبووبهکر لهدوای جهنگی یهمامه لهدوای ناردم، که چووم عومهری کوری خهتتابی لهلابوو، نهبووبهکر خوای لی رازی بی گوتی: عومهه هاتهلام و گوتی: له رۆزی یهمامه دا {واته:

جەنگىك ھەبوو ھەناوى جەنگى يەمامە لە يەمەن ڕوويىداو ھە
لەنيوان سوپاى ئىسلام و ھەلگەراو ھەکان دا { جا قورئان
خوینەکان { قورئان لەبەرەکان } زۆريان ئى کوژراو ھە و
جەنگەداو من دەترسىم کە لە شوینەکانى دیکەش { لە
جەنگەکانى دیکەش دا { قورئان لەبەرەکان و ھەلگەرانى قورئان
زۆريان ئى بکوژرين، { چونکە ھەلگەرانى قورئان سەرەرمى
سوپاى ئىسلام بوون لەپيش خەلکى دیکەو ھەبوون } و ھەسەرەنجام
زۆرىک لە قورئان ھەروا { کە ئەوان لە سىنەيان دا ھەتيان
گرتو }، بۆيە من پيم وايە کە ھەرمان بکەى بە کوژدەو ھە
قورئان، منيش بە عومەرم گوت: چۆن شتيک بکەين کە
پيغەمبەرى خوا (ﷺ) نەيکردو ؟ { واتە: پيغەمبەرى خوا خۆى
قورئانى لەنيو دووبەرگ دا کوئەکردوتەو، بەئى نووسراوتەو ھە
لەچەرم و لە بەردى تەنک و لەوانە نووسراوتەو، بەلام
نەخراوتە نيوان دوو بەرگەو } عومەريش گوتى: بەخوا ئەمە
شتيکى باشەو با بیکەين، ئىدى عومەر وتو ويژى لەگەل کردم، تا
خوا سىنەى منى گوشاد کرد بو ئەو ھەى کە پيشنيارى کرد، و ھە
قەناعەتى منى و ھەکو ھى عومەر ليکرد، زەيد دەلى: ئەبووبەکر
پي گوتە: تۆش پياويکى گەنجى عاقل و لەلاى ئيمە تۆمەتبارنى،
{ واتە: متمانەمان پيئە } و ھە تۆ لەسەردەمى پيغەمبەرى خواش
(ﷺ) دا و ھەحييت دەنووسيئەو، بۆيە دواى قورئان بکەو و کو

بىكەۋە، {واتە: بىخە نىۋان دوو بەرگەۋە}، سۆيىند بە خوا ئەگەر
 پىيان گوتىام چىايەك لە چىايەكان لە شوپىنى خۆى بگوازەۋە
 بەقەدەر ئەۋە لە سەرشانم قورس نەبوۋا پىم گوتىن: چۆن شتىك
 دەكەن كە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) نەيكرودە ؟، ئەبووبەكرىش
 گوتى: ئاخىر بەخوا ئەۋە كارىكى باشە، ۋە ھەر لەگەلەم خەرىك
 بوو وتووڭىزى لەگەل دا كىردم تا خوا سىنەى گوشاد كىردم بۆئەۋەى
 كە سىنەى ئەبووبەكر و عومەرىشى بۆ گوشاد كىردبوو {واتە:
 ھەمان قەناعت بۆ منىش دروست بوو} ۋە دەستم كىرد بە
 كۆكردنەۋەى قورئان، كۆم دەكرودە لە: ئەۋەى كە لەسەر گەلەى
 دار خورما نووسرابوو، ۋە ئەۋەى لەسەر بەردى تەنك نووسرابوو،
 ۋە ئەۋەى كە لەسىنەى پىاۋاندا ھەبوو {لە سىنەى ئىمانداران دا
 كە ھەلگىرانى قورئان بوون} ھەتا كۆتايى سوۋرەتى تەۋبەم تەنيا
 لەلەى ئەبوو خوزەيمەى ئەنصارىى بىنى، لەلەى غەيرى ئەوم
 نەبىنى: ﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ
 حَرِيصٌ عَلَيْكُم بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢٨﴾ فَإِن تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ
 لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿١٢٩﴾﴾ التوبة، ھەتا
 كۆتايى سوۋرەتى بەرپائە، {واتە: ئەم دوو ئايەتە} ۋە ئەۋ پەرانە
 لەلەى ئەبووبەكرىبوون خۋاى لى رازى بى تا خوا بىردىيەۋە و ۋەفاتى
 كىرد، دۋايى لەلەى عومەر بوون تاكو لە ژياندا بوو، لەدۋاى

عومەرىش {ئەو پەرئەنە كە قورئانىيان تېدا كۆكرابۆۋە} برانە لای
 حەفصەى كچى عومەر خوا لېيان رازى بى.

* روونکردنەۋەى سى مەسەلە *

لېردەدا پېۋىست دەكات سى مەسەلە روون بگەينەۋە:

1- كە زەيدى كورپى سابىت دەلى: **(لم أجدها مع غيره)** واتە: كۆتايى
 سوورپەتى بەرئەنەم جگە لە ئەبۇو خوزەيمەى ئەنصارىى لەلای
 كەسى دىكە نەبىنى، ئايا مانای وایە كە تەنیا ئەو ئەم دوو
 ئايەتەى لەبەر بوون ؟ نەخېر، بەلكو مەبەستى ئەۋدیه كە لەلای
 غەيرى ئەوم چنگ نەكەۋتن بە نووسراۋەىى، وەك (أبو شامة)
 گوتۈۋىەتى: **(لم أجدها مكتوبة مع غيره)** كە (السيوطي) لە:
(الإتقان في علوم القرآن) دا⁽¹⁾ لىي گىراۋەتەۋە، بەلام ديارە لای
 چەندان ھاۋەلى دىكە بەلەبەر كراۋىى ھەبوون و، ئەم دوو
 ئايەتەشيان لە ميان (ضمن) ى سوورپەتى (التوبة) دا لەبەر بوون.

2- لېرەشەۋە دەردەكەۋى كە زەيدى كورپى سابىت خۋاى لى رازى
 بى قورئانى كۆكردۆتەۋە، دوو شتى كردوون و لەسەر دوو بناغە
 قورئانى كۆكردۆتەۋە، ا- ئەۋەى كە نووسراۋەتەۋە، ب- ئەۋانەى كە
 لەبەريان بـوۋە، چـونكە بۆخـۋى دەلى:
(فَتَبَعْتُ الْقُرْآنَ أَجْمَعُهُ مِنَ الْعُسْبِ وَاللَّخَافِ وَصُدُورِ الرِّجَالِ) واتە: شوین

(1) بېروانە، ج 1 ص 101 .

قورئان كەوتەم و كۆم كەردەوہ ئەوہى كە نووسرا بووہ لەگەلاى درەخت و لە چەرم و لەبەردى تەنك، وە ئەوہى كە لە سىنەى پىاوان دابوو.

3- ئنجا ئايا ھەركەس ھاتبىت و گوتبىتى ئايەتەكەم لەبەرە، زەيد لىي وەرگرتوہ؟ نەخىر، بەلگەشمان لەسەر ئەوہ، ئەم دەقەيە كە (أبوداود) لە (سُتَن) ى خۆى دا ھىناويەتى: (قَالَ أَلْبُوكَر "رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ" لِعُمَرَ وَزَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ: أَقْعُدُوا عَلَيَّ بَابِ الْمَسْجِدِ، فَمَنْ جَاءَكُمْ بِشَاهِدِينَ عَلَى شَيْءٍ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ فَاكْتُبَاهُ) واتە: ئەبووبەكر خۆى لى رازى بى بە عومەرى كۆرى خەتتاب و زىدى كۆرى سابىتى گوت: {عومەرىش ديارە ھاوکاری زەيد بووہ} لەسەر دەرگای مزگەوت دانىشن، ھەر كەسك دوو شاھىدى ھەبوون، كە فلان ئايەتە ئايەتەكە قورئانە، بىنووسن. {واتە: ئەگەر دوو شاھىدى نەبوون، ئەوہ مەينووسنەوہ}، جا ديارە دەگونجى مەبەست لە دوو شاھىد (شاھىدين) لىردەدا مانا پۋالەتییەكەى بى، واتە: دوو كەسى متمانە پىكراو شاھىدى بۆ بدن كە ئەوہى لەبەرىەتى بەشیکە لە قورئان، وە دەشگونجى، وەك ھەندىك لە زانايان گوتوويانە و منىش راپەكەيانم پى پەسەندە، كە مەبەست لەو دوو شاھىدە، ھەركام لە نووسىن و لەبەربوون (الكتابة و الحفظ) بى، واتە: ھىچ شتەك بەناوى قورئانەوہ مەنووسنەوہ، تاكو بەھەركام لە نووسىن و

لهبهر کردن، پشت نهستور نهبی، دیاره هیج سوورتهیکش نهبووه که به سهدان هاوول لهبهریان نهبووبی خوا لییان رازی بی، چونکه نهوان دیندارییهکهیان ههموو لهسهر بناغهی قورنات بووه و، وهکو هندیك⁽¹⁾ له مسولمانانی نیستا نهبوون که نایهتیکی به تهواویی لهبهرنهبی و، بگره فاتیهحشی رهوان نهبی! کهچی گومانیشی وابی که مسولمانیکی تیروتهواوه! بهلکو نهوان ژیانکهکیان و دونیاداری و دینداری یهکهیان به تهواویی لهسهر بناغهی قورنات بووه.

قونای سییه: کۆکردنهوهی قورنات له شیوهی موصحفه دا له رۆژگاری خهلیضهی سییه دا : سییه قونای کۆکردنهوهی قورنات، نه دهقه به پروونی باسی دهکات: (عَنْ ابْنِ شَهَابِ بْنِ أَنَسٍ بْنِ مَالِكٍ حَدَّثَهُ، أَنَّ حَذِيفَةَ بْنَ الْيَمَانِ قَدِمَ عَلَى عَثْمَانَ، وَكَانَ يَغَازِي أَهْلَ الشَّامِ فِي فَتْحِ أَرْمِينِيَّةَ، وَأَذْرَبِجَانَ مَعَ أَهْلِ الْعِرَاقِ، فَأَفْزَعَ حَذِيفَةُ اخْتِلَافُهُمْ فِي الْقِرَاءَةِ، فَقَالَ حَذِيفَةُ لِعُثْمَانَ: " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، أَذْرِكْ هَذِهِ الْأُمَّةَ قَبْلَ أَنْ يَخْتَلِفُوا فِي الْكِتَابِ اخْتِلَافَ الْيَهُودِ وَالنَّصَارَى " ، فَأَرْسَلَ عُثْمَانُ إِلَى حَفْصَةَ: أَنَّ أَرْسَلِي إِلَيْنَا بِالصُّحُفِ نَنْسَخُهَا فِي الْمَصَاحِفِ، ثُمَّ نَرُدُّهَا إِلَيْكَ. فَأَرْسَلَتْ بِهَا حَفْصَةُ إِلَى عُثْمَانَ، فَأَرْسَلَ عُثْمَانُ إِلَى زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ ، وَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ ، وَسَعِيدِ بْنِ الْعَاصِ ، وَعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ، فَنَسَخُوهَا فِي

(1) دیاره لیژمدا مهبهستمان کهسانی خویندهوارو شارمزیه، نهگهرنا خهنگی نهخویندهوار ژور جار عوزرو پاساویان ههیه.

الْمَصَاحِفِ، ثُمَّ قَالَ عِثْمَانُ لِلرُّهْطِ الْقُرَشِيِّينَ الثَّلَاثَةِ: إِذَا اخْتَلَفْتُمْ أَنْتُمْ وَزَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ فِي شَيْءٍ مِنَ الْقُرْآنِ فَاصْنَعُوا بِلِسَانِ قُرَيْشٍ، فَإِنَّهُ نَزَلَ بِلِسَانِهِمْ. فَفَعَلُوا حَتَّى إِذَا نَسَخُوا الصُّحُفَ فِي الْمَصَاحِفِ، رَدَّ عِثْمَانُ الصُّحُفَ إِلَى حَفْصَةَ وَارْسَلَ إِلَى كُلِّ أَهْلِ أَهْلِ مِصْرَ هَاتَا نَسَخُوا، وَ أَمَرَ بِمَا سِوَاهُ مِنَ الْقُرْآنِ، فِي كُلِّ صَحِيفَةٍ أَوْ مُصْحَفٍ أَنْ يُحْرَقَ) رواه البخاري: (4987)، ھەرودھا باقى كۆكەرەوانى فەرمایشتى پيغەمبەر (ﷺ) ھىناويانە.

واتە: (ابن شھاب) لە ئەنەسى كۆرى مالىكەو دەگىرپىتەو دەلى: حوزەيفەى كۆرى يەمان خوا لىي رازى بى چوو بو لای عوسمان خوا لىي رازى بى، {كە سىيەمىن خەليفەى پيغەمبەرە (ﷺ)} {وە حوزەيفەى كۆرى يەمان عادەتى وابوو، لەگەل ئەھلى شام دا دەچوو بو جەنگ بو ئازادکردنى ئەرمينيا، وە لەگەل ئەھلى عىراقىش دا دەچوو بو جەنگ بو ئازادکردنى ئازەر بايجان، جا ئەو حوزەيفەى ترساند كە بينى مسولمانان راجياييان ھەيە لە خويندەنەو قورئاندا، حوزەيفە كاتىك گەرايەو بە عوسمانى گوت: ئەى فەرماندەى بروداران! فرىاي ئەم ئۆممەتە بکەو پيش ئەو بکەو کيشەو ناکۆکىي دەربارەى کتیبى خوا، وەك جوولەكە و نەصرانيەکان! عوسمانىش ناردى بۆلای (حەفصە) خوا لىي رازى بى: (صحف) مان بو بنيرە، {كە برىتى بوون لەو پەرانەى كە قورئانيان تيدا كۆکرايوو، بەلام جارى نەکرايوون بەيەك کتیب} بو ئەو لە دوو تووى چەند بەرگىکدا

بياننوسينه وەوكۇيان بكةينه وە، دوايى پەرەكانت بۇ دەئيرينه وە،
 حەففەش ناردنى بۇلاي عوسمان، ئەويش فەرمانى كرد بە:
 زميدى كورپى سابيت و (عەبدوللا) ى كورپى زوبەير و سەعيدى
 كورپى عاص و (عەبدوررەحمانى) كورپى حاريتى كورپى هيشام،
 {واتە: لىژنەيەكى چوار قۇللى پىك هينا، يەككىيان ئەنصارىي و
 سىيشان قورەيشىي بوون}، ئەوانيش ئەو پەرەنەيان خستە سەر
 پەرى دىكەو لە دوو توپى دوو بەرگ دا، وە چەند موصحەفيكىان
 لەبەر گرتە وە، {كە هەندىكىان دەللىن: حەوت بوون، هەندى
 دەللىن پىنج بوون، هەندى دەللىن چوار بوون}، وە عوسمان خوا
 لىي رازى بى بە سى قورەيشىيەكانى گوت: ئەگەر ئىو لەگەل
 زميدى كورپى سابيت لە شتىك لە قورئان {لە ئايەتلىك، لە
 وشەيەك} دا، كەوتنە راجىايى يە وە، كە چۆن بنووسرى ؟ ئەو بە
 زمانى قورەيش بينووسن، چونكە قورئان بە زمانى قورەيشى
 يەكان {بە پلەي يەكەم} ھاتۆتە خوارى، ئەوانيش وایان كرد،
 ھەتاكە پەرەكانيان لەشىوئى موصحەف دا تەرتىب كرد و چەند
 نوسخەيەكان لى گرتە وە، وە عوسمان خواي لى رازى بى، پەرەكانى
 ناردە وە بۇ حەففە.

وە بۇ ھەر ناوچەيەك {وەك: بەصرە وكووفە وشام وخوپاسان و
 مىصر} موصحەفيكى نارد {واتە: قورئانىك كە لەنىو دووبەرگ
 دا كۆكرابۇ وە لەوئى كە نووسىويانەتە وە}، بەلام ھەرچى قورئانى

دېكە، كەلەشىۋەي پەر و كىتبان دا نووسرابوو، فەرمانى كرد
ھەموويان سووتاند.

لېرەدا ئەو ھەمان بۇ دەردەكەۋى كە قۇناغى سىيەم ھەر تەۋاۋكەرى
قۇناغى دوۋەمە و ئەۋىش تەۋاۋكەرى قۇناغى يەكەمە، بەلام ئايا
ئەو قورئانەى خراۋتە نىۋ دوو بەرگەۋە و، ئىستا لەبەردەستى
ئىمە دايە، جىايە لەۋەى كە لە سەردەمى پىغەمبەر دا (ﷺ) ۋە
پاشتر لە سەردەمى ئەبۋوبەكر دا بە راۋىژى عومەر كۆكراۋتەۋە؟
نەخىر، بەلگو ھەريەكە، بەلام ئەو كات نەخراۋوۋە نىۋ دوو
بەرگەۋە، جا رەنگە يەكۋى بلى: باشە چى دەبوۋ ئەگەر پىغەمبەر
(ﷺ) ھەر ئەو كاتە بىخستايە نىۋ دوو بەرگەۋە ؟ دەلىين: ئەۋە
نەدەگونجا، چونكە سوۋرەتى ۋا ھەيە ھەندىك ئايەتى ئەم سال
ھاتوۋنە خوار و ھەندىك ئايەتى دىكەى دوای چەندان سالى دىكە
ھاتوۋنە خوارى، كەۋاتە دەبوۋ ھەموۋ جارى موصحفەكە
بگۆرن، ديارە ئەۋ كاتەش تيا نووس ھىندە زۆر نەبوۋن و شتىكى
بە زەحمەت دەبوۋ ھىندە شىۋەى رىكخستن و رىزبەندىى
ئايەتەكان بگۆرن، لەبەرئەۋە پىغەمبەر (ﷺ) لىى گەرپاۋە ھەتا
سوۋرەتەكان تەۋاۋ بوۋن، زانىۋىەتى كە لەدوای خۆى ھاۋەلانى
بەرپىزى خوا لىيان پازى بى مشوۋرى دەخۇن و كۆى دەكەنەۋە.

لېرەدا پرسىيارىك دەكرى: وشەى (صحف) لەگەل (مصحف)
جىاۋازىيان چىيە ؟ (صحف) كە كۆى (صحيفة) يە واتە: پەرەكان

(مصحف) یش واتە: كَتِيبٌ و پەرى لىكدراوو تەرتىب كراو، وشەى:
(صحف) بۆ يەكەمجار لەسەردەمى ئەبووبەكر دا خواى لى رازى بى
بەكارهات، وشەى (مصحف) یش ھىندى دەلىن: يەكەمجار
لەسەردەمى ئەبووبەكر دا بەكارهاتو، بەلام ھەندىكى دىكە
دەلىن: يەكەمجار لەسەردەمى عوسمان دا بەكارھيئراو، وە گرنگ
ئەوھىە (مصحف) يانى: قورئانىكى نووسراوھى كە لەنيوان دوو
بەرگ دا كۆكراوئەو .

ھەروھە لىرەدا پرسىارىكى دىكەش دەكرى: ئايا بۆچى پەرەكان
(صحف) پاش كۆچى دوايى عومەر لەلای عوسمان نەبوون خوا
لىيان رازى بى و بۆچى دەچنە لای ھەفصەى كچى؟ وەلامەكەى
ئەوھىە كەئەو كاتە كە عومەر خوا لىي رازى بى بريندار دەكرى و
لەسەر جيگای مردن دەبى، خو جارى نازانن كى دەبى بە خەلىفە،
لەبەرئەوھ وەكو ئەمانەتيك عومەر خوا لىي رازى بى لەلای
ھەفصەى كچى دايئاو، كە ھاوسەرى پيغەمبەريش (ﷺ) بوو و
لەبەرکەر (حافضة)ى قورئانىش بوو .

لە كۆتايى ئەم بېرگەيەش دا پروونکردنەوھى چەند مەسەلەيەك بە
پيويست دەزانم:-

*** پروونکردنەوھى شەش مەسەلەى گرنگ ***

يەككەم: مەسەلەى دابەشكرانى قورئان بۇ سى (30) بەش (جزء)، ئايا ئەوۋە چۆن بوو ؟! لە راستىدا ئەوۋە زاناىان كىردوويانە و پەنگە لەسەردەمى خەلىفە راشىدەكانىش نەبووبى و دواىى بوو، زاناىان بۇ ئەوۋەى باباى قورئانخوین بزانى چەند بخوینى، بۇ نموونە: بۆيە كىردوويانەتە سى بەش بۆئەوۋەى بەلای كەمەوۋە مەرۇف شەو و پۇژى جوزئىك بخوینى، تاكو لە مانگىك دا جارىك قورئان خەتم بكات ياخود ئەگەر نەيتوانى، جوزئىكىان كىردۆتە دوو حىزب، بۆئەوۋەى ئەگەر بە مانگىك نەيتوانى ھەموو قورئان بخوینى، با بەدوو مانگان بىخوینى، شەو و پۇژى يەك (حزب) واتە نىو جوزء، وە ئەوۋە ھىچ بەلگەيەكى لەسەر نىە كە پىغەمبەر (ﷺ) دابەشى كىردى بۇ چەند جوزئىك، ياخود بۇ چەند حىزىك.

دوۋەم: مەسەلەى سەر و بۆركىنى ئايەتەكان، بۇ زانىارىيتان ئەوۋەش دواىى زاناىان كىردوويانەو ئەصلى ئەو قورئانەى كە لەسەردەمى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) و خەلىفە راشىدەكان دا نووسراوۋەتەو، ئەو كاتە زمانى عەرەبىي ھەر خۆى وابوۋە، سەر و بۆر و ژىر (فتحة و ضمة و كسرة) و بگىرە خال (نقطة) شى نەبوۋە و، ھەر پىك وشە (كلمة) بوۋە و پەسمى كەلىمەكە بوۋە، وە بۆيەش دواىى جىاوازىى خویندەنەوكان (اختلاف القراءت)

بۈرۈ تېدا ھەبوو، بەلام ئىستا ئەو موصحفانەى لەبەردەستى
 ئىمەدانە لەولاتانى پۇژھەلاتى ئاسياو پۇژھەلاتى نىۋەرپاست،
 جىايە لەوۋى كەلە ولاتانى پۇژئاۋادان، ھى ئىمە بە پىي
 خويندەو (قراءة) ى حەفصە، بەلام ھى ئەوان بەپىي (وهرش) ە،
 جا ئەگەر سەر و بۆر و ژىر (حرکات) ى وشەگانى قورپان، بە پىي
 خويندەوۋى حەفص بى، ناگونجى ھەندىك وشەى بە پىي
 خويندەوۋىيەكى دىكە بىخوينى، ديارە لەسەرەتاۋە ھەر نوقتە
 بوو و لە جىاتى فەتخە نوختەيەكىان لەسەرى دەکرد و،
 لەجىاتى كەسرە نوختەيەكىان لە خواری دەکرد و لە جىاتى
 زەممە نوختەيەكىان لە نىۋەرپاستى وشەكە دا دەکرد، بەلام دوايى
 كرىيان بە سەر و بۆر و ژىر، (الفتحة و الضمة و الكسرة) و گىرە
 (شدّة) شىيان زياد کرد.

سەيپىيەم؛ مەسەلەيەكى دىكە: رىزبەندىي سوورپەتەكان لە
 موصحفەدا، بەپىي رىزبەندىي ھاتنە خوارەوۋى سوورپەتەكان نىە،
 ۋەك پىشتىرش باسماں كەرد و ئەگەر بەپىي رىزبەندىي ھاتنە
 خواريان بوۋايە، دەبوۋايە سوورپەتى (العلق) لەسەرەتاي قورپانەوۋە
 بى و سوورپەتى (البراءة) لە كۆتايى قورپان دا بى، بەلام
 رىزبەندىيەك كە لە موصحفەدا رەچاۋ كراۋە، ۋەك پىشتىر باسماں
 كەرد: زۆربەى زانايان رايان وايە كە زۆربەى سوورپەتەكان ئەگەر

ھەمووشيان نەبى، رېزبەندىي يەكە يان بە وەحى بوو، وە من پيەم وايە رېزبەندىي يەكە بەپيى گرنگىي و گەورەيى سوورپەتەكانە، ھەلبەتە سوورپەتەكانى قورئان ھەموويان گەورەن و ھەموويان گەورەن، بەلام لەنيو گەورەكانىش دا گەورە ھەيە و گەورەترىش ھەيە، وە لە نيو ئايەتەكانىش دا ھەروايە، ئەوھتا پيغەمبەر (ﷺ) دەفەرموى: گەورەي ئايەتەكانى قورئان (آية الكرسي) يە، وە فەرموويەتى گەورەي سوورپەتەكانى قورئان، فاتىحەيە، بۆيەش سوورپەتى فاتىحە كراوھتە يەكەمىن سوورپەت لە رېزبەندىي موصحەف داو، دواي ئەو سوورپەتى (البقرة) دى، كە زۆرتەين ياساكانى شەريەتى تيدان، ئنجا دوايى (آل عمران) و (النساء) و(المائدة) و ئەوانى ديكە ...

چوارەم: مەسەلەي: (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) كە ئەگەر تەماشاي ھەندىك لە موصحەفەكان بکەين كە لەنيو ئيەمەدا ھەن، زۆربەيان (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) يان وەك ئايەتيك لە سەر ژميرى ئايەتەكان دا حسيب نەكراو، جا ئايا (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) ئايەتيكە لە ھەر سوورپەتيك، يان نا، يان چۆنە ؟ زانايان لەسەر ئەو يەك دەنگن كە (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) لەو (113) سوورپەتەدا كە لەسەرمتايانەو ھاتو، كە ھەموو سوورپەتەكانى قورئانن جگە لە سوورپەتى (التوبة)، يان (البراءة) ئايەتيكە لە قورئان، وە لە سوورپەتى

(النمل) يىش دا بەشىكە لە ئايەتتەك: ﴿ إِنَّهُ مِنْ سُلَيْمَانَ وَإِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴾ النمل، بەلام لەوودا راجىايان ھەيە كە ئايا ئايەتتەكە لە رېزى ئايەتەكانيان دا، ياخود ئايەتتەكى سەربەخۆيە و لە كاتى سەرژمىرى ئايەتەكانياندا حىساب ناكړى؟ واتە: ھەموو لەسەرئەو ەك دنگن كە (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) ئايەتتەكە، بەلام ھەندىكيان دەلێن: ئايەتتەكى سەربەخۆيە و خوا دايئاو لەسەرمەتاي ھەموو سوورپەتتەكەو، بۆ ئەو ەى دياربى ئەو سوورپەتە كەى دەست پيډەكات و لە كوى كۆتايى دى، و ھەندىكيان دەلێن: نەخېر، وەك چۆن زۆربەى ھەرە زۆريان دەلێن: (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) ئايەتتەكە لە ھەوت ئايەتەكەى سوورپەتى (الفاتحة)، بە ھەمان شيوەش ئايەتتەكىشە لە ھەركام لەو سوورپەتەى كە لە پيشانەو ە ھاتو، وە لە رېزى ئايەتەكانى ھەركام لەو سوورپەتەى دا دەژمىرى، كەواتە: ھەموويان لەسەر ئەو ەك دنگن كە (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) ئايەتتەكە لە قورئان، جا ئايەتتەكى سەربەخۆيە، يان ئايەتتەكە لە رېزى ئايەتەكانى ھەركام لە سوورپەتەكان، لەوودا راجىايان ھەيە، ئەگەرنا ھەموو زانايان لەسەر ئەو ەك دنگن كە ھەر شتتەك لە موصحف دا نووسراوئەو، قورئانەو (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) يىش لەسەرمەتاي (113) سوورپەت دا ھەيە، كەواتە: قورئانە، چونكە غەيرى قورئانيان نەنووسيوئەو.

پینچهم: مهسه له یه کی دیکه، مهسه له ی خویندنه وهکان (قراءات) ه، ههر به کورتی ده لّیین: خویندنه وهکانی قورئان نه وهی که به ته واتور له پیغه مبه ره وه (ﷺ) به نیمه گه یشتبی، نه ویش به قورئان له قه لّهم ددری، بو وینه: نیمه له سوورپه تی فاتحه دا رسته ی: (مالک يوم الدين) ده خوینینه وه، وه دمشخویندری ته وه (ملک يوم الدين) که واته: به ههر کامیکیان بیخوینیه وه ههر قورئانه، ئنجا ئایا ته واتور یانی چی؟ ته واتور نه ویه که کۆمه لّیک له پیغه مبه ریان بیستبی که فلان ئایه ته ی ئاوا خویندبی ته وه، وه کۆمه لّیکیش له و کۆمه لّیه یان بیستبی و کۆمه لّیکیش له و کۆمه لّیه تا گه یشتبی ته نیمه، به لّی مته واتیر نه ویه که کۆمه لّیکی وا له پیغه مبه ریان (ﷺ) بیستبی که عه قلّ به مه حالی دابنی نه وانه له سه ر درؤ کۆببنه وه، به لّام نه و قیرائه تانه ی که مته واتیر⁽¹⁾ نه بن و ئاحاد بن، نه وه حوکمی حه دیسی ئاحادیان هه یه، واته: یه قینمان بو پهیدا نابی که نه وه قورئانه و ئاوا دمشخویندری ته وه، فه رمووده ی ئاحادییش نه وانه که یه ک نه فهر یان زیاتر له پیغه مبه ر⁽¹⁾ (ﷺ) بیستوو یانه، به لّام نه گه یشتوونه ته رادده ی ته واته ر ئنجا هه ندی ئایه تی دیکه ش هه ن که یه کی له هاوه لّان ئاوی خویندو ته وه و یه کیکی دیکه ئاوی

⁽¹⁾ برپانه (تیسیر علم اصول الفقه) عبدالله بن یوسف الجذیع، ص 137.

⁽¹⁾ سه رچاوه ی پیشوو، ص 141.

خویندوټه وه، نه وه نیجتهادی هاو د لانه و رای نه وانه و وهک را
(رای) مامه لای له گه لدا ده کړی .

شه شه م: کوټا مه سه له که له و باره وه باسی بکهین نه وه دیه که
سهرمتای دابه زینی قورپان که پیشتریش باسماں کرد، به رای من
وهک له کتیبی:

{پوخته ی ژیان نامه ی پیغمبره ی خوا (ﷺ)} { دا، جوان باسم کرد
وه و به لگه کانه هیان، له شه وی (21) ی رده م زانی نه و سالی
که موحه ممد تییدا بوټه پیغمبر (ﷺ)، واته: یه که مین شه وی
که وهی بو هاتوه، نه وشه وه سهرمتای دابه زینی قورپانه که
له مانگی رده م زان دا بووه، به دهی نایه تی: ﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ
فِيهِ الْقُرْآنُ﴾ البقرة: ۱۸۵، وه نه و شه ووش پیی ده گوتری:
شه وی قه در: ﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ﴾ القدر، وه پیشی
ده گوتری شه ویکی به ریز: ﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ مُبْرَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنْذِرِينَ﴾
﴿الدخان﴾، نجا لیړه دا یه کیك پرسیار دهکا: خوا ده فهرموی: نیمه
قورپانمان له مانگی رده م زاندا ناردوټه خوار، که واته: دهی
هه موو قورپان له مانگی رده م زان دا هاتبی، ناشکراشه که له
مانگه کانی دیکه ش دا قورپان هه ر دابه زینراوه، جا نایا نه وه چونه
؟ وه لاهه که شی نه وه دیه که سهرمتای دابه زینی قورپان له مانگی
رده م زان دا بووه، نه گه رنا له هه موو مانگه کانی دیکه ش دا قورپان

دابه زیوه، له ماوهی ئه و بیست و سی سألهی ته مهنی موباره کی پیغه مبهردا (ﷺ)، که واته: خوی کار به جی که فهرموویه تی: ﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ﴾ واته: سهرمتای دابه زینی قورئان له شهوی قه در داو له مانگی رهمه زاندا بووه، به لام ئه وه که دهگوتری: سهرمتا قورئان له لای خوا هاتوته (لوح المحفوظ) و دوی له (لوح المحفوظ) دوه هاتوه بو ئاسمانی دنیا بو (بيت العزة)، ئه وه له راستی دا ههر چه نده شوینه وار و ریوایهت هه ن له و باره وه، به لام یه قین بو ئینسان پهیدا ناکه ن، ئنجا ئه گهر بیت و ته ماشای رواله تی نایه ته کانی قورئان بکهین، ههر ئه وه میان لی و مرده گیری که قورئان له ماوهی بیست و سی سألدا بو پیغه مبهری خوا (ﷺ) دابه زیندراوه، وه کافره کانیش رهنه میان له وه گرتوه: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً كَذَلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلاً﴾ الفرقان، واته: ئه وانه ی بی پروان ده لئین: بوچی قورئانی به یه کجار بو ی نایه ته خوار؟ {خو اش عزوجل ده فه رموی:} بو یه وایه و پله پله بو ت ده نی رینه خوار، تا کو له عه قل و دلتدا بیچه سپین (یان دلتی پی دامه زراو بکهین)، وه به شینه یی وه به ری و جی به سهرتیدا ده خوینینه وه، بو ئه وه ی که چاک له به ری بکه ی، به لام نایا ئه م نایه ت به لگه یه له سر ئه وه ی که خوا کتیه که کانی دیکه ی به یه کجار ناردوته خوار؟ له راستی دا ئه م نایه ته هیچ

ئەركى سەرشادمان بىرانبەر بە قورغان

ئەو نەگەيەنى و ئەو دەش ھەر قەسە زانايانە و، ئەو شتانەى كە
پەنھان (غىب) ن، ئىمە بۇ ئىسپاتيان پىويستيمان بە بەلگەى
يەقینی ھەيە، ئەگەرنا ئەو تەنیا ھەلەنجانە و بۇچوونە و بۇ
ئىمە نابىتە شتىكى پابەندكەر (مُلْزَم).

ameer.maktab@yahoo.com



/AliBapir



/AliBapir



/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

بەرگەى ھەشتەم: پىگەى قورغان لە ئىسلام دا:

ئەگەر تەماشای ئەم دوو ئايەتە بکەين، زۆر باش پایە و پىگەى
قورئانمان بۇ دەردەكەوى، خوا(سبحانە وتعالی) دەفەر موى: ﴿وَكَذَلِكَ
أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا مَا كُنتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَكِن جَعَلْنَاهُ نُورًا نَّهْدِي
بِهِ مَن نَّشَاءُ مِّنْ عِبَادِنَا وَإِنَّكَ لَتَهْدَى إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٥٢﴾ صِرَاطُ اللَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي
السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ أَلَا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ ﴿٥٣﴾﴾ الشورى، وەك گوتمان:

www.alibapir.net

ئەم دوو ئايەتە موبارەكە، پېگەو پلەو پایەى قورئانمان لە ئىسلام دا، جوان دەخەنە بەرچاۋ، خوا (سبحانە وتعالی) دەفەرموی: ئاۋا بەوشیۋەیه - كە وەحییمان بۆ پېغەمبەرانی پېشوۋ ناردوۋە - رۋوحیكمان لە ئایینی خۆمان بۆ تۆ نارد {چونكە لە ئايەتی پېشوۋدا باسی چۆنیەتی ناردنی وەحی دەكات و دەفەرموی: ﴿وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَكْلِمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَآئِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَاءُ إِنَّهُ عَلَىٰ حَكِيمٍ مُّبِينٍ﴾ (الشورى، (وكذلك) كە پېشتەر تەفسیرمان كرد واتە: چۆن وەحییمان ناردوۋە بۆ پېغەمبەرانی پېش تۆ (عليهم الصلاة والسلام) ئاۋاش وەحییمان بۆتۆ ناردوۋە {كە تۆ {پېش ئەۋەى قورئانت بۆبى ئەى موحەممەد (ﷺ)} نەتەدەزانی نە كتیب چى يە و نە ئيمان چى يە! بەلام ئيمە ئەم قورئانەمان كرد بە رۋوناكىي يەك، ھەر كام لە بەندەكانمان كە بمانەوى پىي رېنمايى دەكەين، وە بېگومان تۆ خەلك رېنمايى دەكەى بۆ راستە شەقام، راستە شەقامى ئەو كەسەى كە ئاسمانەكان و زەوى ھى ئەون، ئاگادار بن كاروبار ھەمووى بۆلای خوا دەگەرپتەۋە.

كەواتە: ليرەدا بۆمان دەرەكەوى كە ئەم قورئانە رۋوحە، رۋوحى ژينە، رۋوحى دينە، وە ئەم قورئانە رۆشنايى يە و، پېش ھاتنى ئەم قورئانە پېغەمبەر (ﷺ) نەيزانيۋە نە كتیب چى يە

{واتە: بەرنامە} و نە ئىمانىش چىيە، بەلام بەھۇي قورئانەو
 پىغەمبەر (ﷺ) زانى كە بەرنامەى ژيان دەبى چۆن بى، وە
 زانىشى دەبى ئىمان چۆن بى، بەلى بىگومان پىغەمبەر (ﷺ)
 خواى ناسىو، بەلام ئايا چۆن مامەلە لەگەل خوادا دەكرى ؟ چۆن
 بەندايەتى بۇ خوا دەكرى ؟ پىويستى بە وەحى ھەيە پىويستى
 بەم قورئانە ھەبوو، جا لىردا ئىمە دەگەينە ئەو راستى يە كە
 قورئان ھەم ئەسلى ئىسلامە و ھەم بەلگە و شايدەى راستى
 ئىسلامىشە، بەلام بىگومان كە دەلىل: پىغەمبەرى خوا (ﷺ)
 پىش ھاتنى وەحى بەرنامە و ئىمانى نەزانيو، ماناى ئەو نىە
 كە خواى نەناسىو و بەرپەشتى بەرز رازاو نەبوو، بەلى خواى
 بەرزومەزنى ناسىو و، رەشتى بەرز و جوان بوو و، فیتەتى
 پاك بوو و، مەعدەنى چاك بوو، بەلام بەبەلگەى ئەو
 نەزانيو ئىمان چىيە و؟ ئىسلام چىيە و شەرىعت چىيە ؟!
 چونكە كەسى بانگ نەكردو بۇ ھىچ، جا ئەگەر زانىبای خەلگى
 بانگ دەكر، ئەگەرنا بۇخوى ئىنسانىكى پاك و چاك و خواناس
 بوو و لە لووتكەى خواناسى دا بوو، بەلام خواناسى جىايە لە
 خوا پەرسىتى، وە خوا پەرسىتى شەخسىيش بە شىوہەكى
 فیتەتى، جىايە لەوہى خوا پەرسىتى بەو شىوہە كە خوا دەيەوى و
 شەرىعتى خوا دەيەوى، وە خواپەرسىتىش دىسان جىايە لەوہى
 كە پىش خەلگى بكەوى، بۇ دىندارى و دىنادارى، كە بىگومان

پيغه مبهري خوا (ﷺ)، ههتا خوا قورئانی بو نه ناردوه، نه وانیه نه زانیوه، که واته: قورئان ئه سلی ئیسلامه و به لگه و شایه دی راستی ئیسلامیشه، ئایا پيغه مبهر (ﷺ) چی به به لگه هیئاو دهته وه، که پيغه مبهري خوايه ؟ هه لبه ته قورئان، وهك خوا فهرموویه تی: ﴿وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّثْلِهِ﴾ البقرة: ۲۳، واته: وه ئه گهر له گومان دان له وهی بو سهر به ندهی خو مان دامان به زانده وه، سو وره تیکی وه کو ئه و بیئن، به ئی موعجیزه ی پيغه مبهر (ﷺ) و به لگه ی راستی پيغه مبهري خوا، قورئان بو وه، بو یه ش ته ئکی دی له سهر ده که مه وه، چونکه فهرما یشتیکی پيغه مبهر (ﷺ) هه یه، که هه ندی که س به هه له لی تی ده گا، که ده فهرمو ی: (أَلَا إِنِّي أُوتِيتُ الْكِتَابَ وَمِثْلَهُ مَعَهُ) رواه احمد و ابوداود و الترمذي وقال حديث حسن غريب، واته: ئا گادار بن! من کتیبم پیدراوه، وه وینه ی کتیبیشم پیدراوه له گه لی دا، که مه به ستی پی فهرما یشته کانی و ئه و وه حی یه یه که پی ده گو تر ی: سوننه ت، به لام ئایا سوننه ت له گه ل قورئان دا ده خری ته ته رازو وه وه و ئایا سوننه ت وه کو قورئان وایه ؟ به ته ئکید نه خیر، به لکو چهن د جیا وازی به کیان ههن:

چوار جیا وازی له نیوان قورئان و سوننه ت دا

یه کهم: جاری له پرووی سه نه دهوه، قورئان هه مووی موله واتیره،
 واته: کومه لیکی زور له پیغه مبهریان گیراوه ته وه هه تا گه شتوته
 ئیمه، به لام سوننه ت هه مووی موله واتیر نیه، به لگو سوننه ت
 ته نیا که میکی موله واتیره، ئه ویش هه ندیکی زور که می
 موله واتیری فهرموودمی (التواتر القولي) یه، ئه وی دیکه
 موله واتیری کردمی (التواتر الفعلي) یه، زور به که می دیکه ی راست
 (صحیح) و باش (حسن) ه، وه هه یه بیه یز (ضعیف) ه، هه شه
 هر به ناو سوننه ته، ئه گه رنا هه لبه ستر او (موضوع) ه! به لام
 قورئان هه مووی یه که پله یه له پرووی سه نه دهوه و هه موو
 موله واتیره، ئه وه جیاوازی یه که م.

دووه م: قورئان دهسته وسانکه ر (معجز) ه، هیچ که س ناتوانی
 وه که قورئان بی نی، نه که سوورده تیکی وه که (البقرة) که (286)
 نایه ته، به لگو سوورده تیکی وه که (الکوثر) یش، که (3) نایه ته و
 کورترین سوورده ته، به لام سوننه تی پیغه مبه ر (ﷺ) و
 فهرمایشته کانی، هه رچه نده له لووتکه ی ره وان بیژی و فه صاحته
 دا بوون، به لام دهسته سانکه ر نه بوون، به به لگه ی ئه وه که ئه و
 هه موو حه دیسانه به ده می پیغه مبه رده وه هه لبه ستر اون، به لام نایا
 تا نیستا هیچ که س توانیویه تی نه که سوورده تی که بگره ته نانه ت
 نایه تی که هه لبه سته ی؟ نه خیر، به لام توانیویانه فهرمووده به

دەمى پېغەمبەرەوھ (ﷺ) ھەلبەستىن، ھەلبەتە ئەوئىش پىسپۇر و زانائى خۇي لىكى دەكاتەوھ كە ئەوھ ھەلبەستراوھ، بەلام گىرنگ ئەوھىيە ئەگەر سوننەتىش وەكو قورئان دەستەوسانكەر بووايە، كەس نەيدەتوانى شتى وابلئ و بە دەمى موبارەكى پېغەمبەرەوھ (ﷺ) فەرمايشت دانە دەنرا.

سەيپەم: جىاوازىي ئەوھىيە كە قورئان خودى خويئندەوھكەى عىبادەتە، بەلام ديارە دەقەكانى سوننەت وانىن،

چوارەم: پاشان قورئان پەھا (مطلق) يە، چونكە لە زانىارى بئى سنوورى خواوھ سەرخاوەى گىرتوھ، بەلام سوننەتى پېغەمبەر (ﷺ) ديارە ئەوھى كە وەحى بئى، ئەوھ لە خواوھ بوئى ھاتوھ، بەلام بەشىكىش لە سوننەتى پېغەمبەر (ﷺ) ئىجتىھادى خۇيەتى و پرووھم بە قوربانى بئى، ئاوا لەو ئايەتە تىگەشتوھ و ئاوا لەو مەسەلە تىگەشتوھ، كە ئەوئىش ئەگەر لە ئىجتىھادىكە نەپىيكابى، خواى پەروەردگار بوئى راست كىردۆتەوھ، وەك مەسەلەى دىلەكانى جەنگى بەدر و مەسەلەى مەسەلەى پروو وەرچەرخاندنى لە (عبدالله) ى كورى مەكتووم، وە مەسەلەى نوئىژ كىردن لەسەر (عبدالله) ى كورى سەلوول، كە چەند مەسەلەىك بوون، خوا (سبحانە وتعالى) پەرخنەى لىگرتوھ و ئىجتىھادەكەى بوئى راست كىردۆتەوھ.

* پۈۈنكردنەۋەى پەيۋەندى نىۋان قورئان و سۈننەت و
راستكردنەۋەى چەند بۇچوونىكى ھەلە *

1- ھەندى كەس قەسەيەكى ھەلە دەكەن، دەلىن: قورئان پىۋىستى
بە سۈننەتە، نەك سۈننەت پىۋىستى بە قورئان بى! دەلىن: لە
راستى دا ناگونجى وابى، چونكە ئەگەر فەرمايشتى خوا پىۋىستى
بە غەيرى خۇى بى پۈۈنى بكاۋەۋە، ماناى وايە خۇى پۈۈن
(مبىن) نىە، لە ھالىك دا كە لە چەندان ئايەت دا خوا كتيبى
خۇى بە (مبىن) ۋەسف كروۋە ۋەك لە بېرگەى دميەم دا باسى
دەكەين، نىجا يەكى بۇى ھەيە بلى: ئەدى بۇچى خوا دەفەر موى:
﴿وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾ (النحل،
۱۱)
ۋاتە: ئىمە (ذكر) مان بۇتۇ ناردۇتە خوار، تاكو ئەۋەى بۇيان
نىردراۋتە خوار، بۇيان پۈۈن بكەيەۋە، ۋە بۇ ئەۋەى خۇشيان
بىر بكەنەۋە،؟! دەلىن: پۈۈن كردنەۋەى پىغەمبەر (ﷺ) بۇ
قورئان، ئەۋە نەبوۋە كە قورئان تەفسىر بكات و ئەگەر وابوۋايە
تەفسىرى دەكرد، كۋا تەفسىرى سوۋرەتى (البقرة) لەلايەن
پىغەمبەرى خواۋە ؟! كۋا تەفسىرى (آية الكرسي) ؟ كۋا تەفسىرى
سوۋرەتى (آل عمران) ؟! ئەدى مەبەست چى بوۋە ؟! قورئانمان
بۇتۇ ناردۋە تاكو تۇ ئەۋ قورئانە بە كردار جىبەجى بكەى و
جىبەجى كردنەكەى لەلايەنى پىغەمبەر ۋە (ﷺ)

روونکردنەو دەكەيەتى، ئىمە ئىستا كە دەزانين قورئان چۆن كاری پیدەكرى، ئەو بەهۆى سوننەتى پىغەمبەرەو دەيه (ﷺ)، ئەگەرنا بە چەمكە باوەكەى تەفسىر، پىغەمبەر (ﷺ) قورئانى تەفسىر نەكردو و خوای بەرزىش مەبەستى ئەو نەبوو قورئان تەفسىر بكا، ئەگەر مەبەستى ئەو بووايە تەفسىرى دەكرد، بەلگو مەبەستى ئەو بوو كە قورئانمان بۆتۆ ناردو، تاكو تۆ جىبەجى بكەى و بە كردهو حەرەكەى دىن و ژىنى پىبكەى، وە سەرەنجام بزانرى كە ئەم قورئانە كام ئايەتەى لە كوئ بەكاردى و، كام سوورەتەى لەكوئ بەكاردى و، چۆن مامەلەى لەگەل دا دەكرى ؟.

2- مەسەلەيەكى دىكە ھەر لەو بواردە كە پىويستە لىى ئاگاداربىن، ئەو دەيه كە: ئىمە ھەتا باش لە قورئان شارەزا نەبىن، لە سوننەتى پىغەمبەر (ﷺ) باش بەھرەمەند نابىن، ھەلەتە بەهۆى سەرنج دانى سوننەتەو زىاتر تىدەگەين كە قورئان چۆن كاری پیدەكرى، ئەك لە مانای قورئان تىدەگەين، بەلام ھەتا لە قورئان شارەزا نەبىن، ئىمە بە خویندنەو كىتەبەكانى سوننەت تىگەيشتن و بۆچوونىكى راست و دروست و ھاوسەنگمان دەربارەى ئىسلام بۆ پەيدا نابىت، بۆچى؟ چونكە خوا (سبحانە و تعالى) ھەرچى پىويست بوو بۆ دىن، لە قورئاندا ناردوويەتى، بەلام ھەندىك وردەكارى (تفصيلات) ھەيە كە لەپراكتىك و جىبەجى كردن دا دىتە پىشى، خوا ئەوەى عایدى پىغەمبەرى كردهو، بۆيە

ئەوۋى پېۋىستى بە روونكردنه وەى پېغەمبەر (ﷺ) نەبى، خوۋى كاربەجى (سبحانه وتعالى) بوخوۋى لە قورئاندا روونى كردۇتەو، بەس ئەو شتانەى پېۋىستىيان بە روونكردنه وەى نەبى لەكاتى جىبەجى كردن (تطبيق) دا ئەو پېغەمبەر (ﷺ) پىى ھەئساو، كەواتە: پەيوەندىى نيوان قورئان و سوننەت پەيوەندىى نيوان مەتن و شەرح نىيە، بلىين: قورئان مەتنەو سوننەت شەرحى دەكا، بەلكو پەيوەندىى نيوانيان، تيؤر (نظرية) و جىبەجى كردن (تطبيق)، ياخود عيلم و ەمەلە، قورئان ئاوا دەفەر موۋ و پېغەمبەرىش (ﷺ) ئاواى جىبەجى كردو، قورئان ئاوا برپارى داو و پېغەمبەرىش (ﷺ) ئاوا پىادەى كردو، ئايا بەلگەمان چى يە بو ئەو؟ بەلگەمان ئەو ەدىسەى (مسلم) دەر، كە (عبدالرحمن بن حارث) پرسىارى لە دايكمان عائىشە كردو خوا لىى رازى بى، دەر بارەى ھەئساو كەوت و رەوشتى و رەفتارى پېغەمبەر، ئەو ىش (ﷺ) گوتو و ىيەتى: (أَلَسْتُ تَقْرَأُ الْقُرْآنَ؟ ئايا قورئان ناخوۋىتى؟ (قال: بلى) گوتى: يا، (قَالَتْ فَأَنْ خَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كَانَ الْقُرْآنُ) گوتى: رەوشتى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) قورئان بوو، كەواتە: قورئان چى دەفەر موۋ، پېغەمبەر (ﷺ) واى كردو، لە

¹ بىروانە: (صحيح مسلم) (513/1)، وە بىروانە: (الصياح للنير في تهذيب تفسير ابن كثير) ص 1429.

هه لسوکه وتی شه خسی و خیزانی و سیاسی و له هه موو ورد و درشتی ژیا نی دا.

3- وه له کو تای نی هم خاله دا ده لی نی: له راستی دا قورپان و سوننه ت دوو شت نی ن، هه ندیک که س واده زانن قورپان و سوننه ت دوو شتی له یه ک جیاوازن، به لگو قورپان و سوننه ت دوو شتی تی ک هه لکی شن، بوچی ؟ چونکه سوننه تی پیغه مبه ر (ﷺ) واته: قورپان به کرده وه و به بهرجه سته کراوی و به ته تبیق کراوی، که واته: سوننه تی پیغه مبه ر (ﷺ) هه ر قورپانه، به لام له حاله تی ته نفیزکران و جیبه جی کردن دا، دیاره هه ر شتی کش که له حاله تی تیورییه وه ده هی نی ته حاله تی جیبه جی کرده وه، زیاتر پروون ده بی ته وه و چاکتر خه لک لی تی ده دگا، که واته: نی مه که ته ماشای سوننه ت و سپره و ری بازی پیغه مبه ر (ﷺ) ده که ی ن، قورپانی کی زیندوو و بهرجه سته کراو ده بی نی ن، بو یه ش دایک مان (عائشة) گو توو یه تی: **(فإن خلق رسول الله ﷺ كان الفراءن)!**، نجا سوننه ت ده بی ت به سی به شی گشتی:-

1- به شی کی جه خت کرده وه (تاکید) یه له سه ر نه وهی که له قورپان دا هاتوه، بو وینه: خوی په روه ردگار باسی چاکه له گه ل دایک و باب ده کا و، باسی په وشتی جوان و بهرز ده کا و، باسی سیله ی په حم ده کا، پیغه مبه ریش (ﷺ) له فه رمایشته کانیدا ته نکیدی له سه ر ده کاته وه، نه وه یه ک.

2- بەشى دوو دەمى سوننەت برىتيە لە ڕوونکردنە دەى ئەو دەى كە لە قورئان دا باسكراوە، بۆ وینە: قورئان دەفەر موی: نوێزى بكەن، ڕۆژوو بگرن، زەكات بدەن، حەج بكە، پيغەمبەرىش (ﷺ) بە تەفصيل بۆى بەيان كردووین، چۆن نوێز بكەین؟ چۆن حەج بكەین؟ چۆن زەكات بدەین؟ چۆن ڕۆژوو بگرن؟

3- بەشى سێ دەمى سوننەت چەند شتيكە كە هەر لە سەر دەتەوێت سوننەت هيناونى بۆ وینە: پيغەمبەر (ﷺ) هەموو خاوەن چەركەى كى لە بالەندەكان و هەموو خاوەن كە ئەبەيه كى لە درێندەكانى بە حەرام داناوە، كە ئەو لە قورئان دا نەهاتووە (عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: كُلُّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبَاعِ فَأَكُلُهُ حَرَامٌ. وَأَخْرَجَهُ مِنْ حَدِيثِ ابْنِ عَبَّاسٍ بَلْفَظٍ: هَيَّ، وَزَادَ: ((وَكُلُّ ذِي مَخْلَبٍ مِنَ الطَّيْرِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ)). واتە: هەر ئازە ئێك كە ئەبەى هەبى {وەك: گورگ و چەقەل و پلنگ و شیر...} وە هەر بالەندەيهك چەركەى هەبى و بە قولاب بى، ئەو خوار دنى قەدەغەيه. هەروەها پيغەمبەر قەدەغەى كردووە كە ئينسان ئافەرتيەك و خوشكى داىكى، ياخود خوشكى بابى، بەيه كەووە كۆبكاتەو، لە هاوسەريتي دا: (عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: ((لَا يَجْمَعُ بَيْنَ الْمَرْأَةِ وَعَمَّتِهَا، وَلَا بَيْنَ الْمَرْأَةِ وَخَالَتِهَا))). مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ. كە ئەو دەش تەنيا لە سوننەتى

ئىركى سەرشادمان بەرانپەر بە قورئان

پىغەمبەردا (ﷺ) ھاتو، بەلام بىگومان قورئان دەلالەت لەسەر
ھەردووكيان دەكات.

ameer.maktab@yahoo.com



/AliBapir



/AliBapir



/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

بىرگەى نۇيەم: (محكمات و متسابھات):

لە قورئان دا دوو وشە بەكارھاتوون، بۇ پىناسەى ئايەتەكانى
قورئان، كە برىتين لە: (محكمات و متسابھات)، وەك لە سوورەتى
(آل عمران) دا، خوا ئايەتەكانى قورئان دەكاتە دوو بەش و
دەفەر موى: ﴿هُوَ الَّذِي أَنزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ
مُتَشَابِهَاتٌ﴾ **آل عمران**، واتە: خوا كىتبى بۆتۆ ناردو ھەندىك

ئايەتى (موحكەم) ن، ئەوانە ئەسلى كىيىن، وە ھەندىكىشىيان (موتەشابیە) ن، كەواتە: ئايەتەكانى قورئان دەبنە دوو جوړ: (محكمات) و (متشابهات)، بەلام لە شوینىكى دىكە دا خوا (سبحانە وتعالى) ئايەتەكانى قورئانى ھەموو بە (محكمات) وەسف كړدوونە، وەكو دەفەر موى: ﴿الرَّكْعَتِ أَحْكَمَتْ أَيْنَهُ ثُمَّ قُضِلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَيْرٍ ۝۱﴾ هود، واتە: ئەلیف، لام، را، ئەمە كىيىكە ئايەتەكانى ھەموو موحكەم كراون، پاشان پروون كراونەو لەلایەن (خوای) كاربەجی شارەزاو، وە لە شوینىكى دىكەدا ھەموو ئايەتەكانى قورئان بە (متشابهات) وەسف كراون، ەكسى ئەو ەى دى، وەكو دەفەر موى: ﴿اللَّهُ زَلَّ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَبِهًا ۝ الرمز: ۲۳﴾، واتە: خوا باشترین فەرمايشتى ناردۆتە خوار كىيىكە ئايەتەكانى (متشابه) ن، جا ئەو ەى يانى چى؟ زۆر بەكورتى دەلیم: زانایان دەربارەى پیناسەى ھەركام لە (محكم) و (متشابه) زۆر قسەیان كړدو، بەلام من زۆر بە كورتى و پوختى دەلیم: (محكم) واتە: قايم و پتەو كە كەلین و درزى تینەكەوئ، ئەو ەى مانای موحكەمە، دەلیم: ئەو قەلایە قەلایەكى موحكەمە، واتە: قايم و پتەو، (متشابه)یش واتە: ویکچوو، لیکچوو، جا كە خوا سبحانە وتعالى دەفەر موى: لە قورئاندا ئايەتانیک ھەن موحكەمن و ئەوانە ئەسلى قورئانن، واتە: زۆربەى ئايەتەكانى قورئان مانایان پۆشنە، چونكە (محكم)

كەلە ئەسل دا بە مانای پتەو و قايم دى، لىرەدا يانى: ئەو
 ئايەتەنە يەك مانايان ھەيە و مانايان ڤوونە، ئنجا كە دەفەرموى:
 (وأخر متشابهات) بەلام ھەندىك ئايەت لە قورئان دا ھەن، مانای
 ويكچووويان ھەيە، واتە: لە واتايەك زياتر ھەلدەگرن، بۆيە
 مانايەكەيان ڤۆشن نيە، كەواتە: (محكم و متشابه): واتە: مەعنا
 ڤۆش و مەعنا ويكچوو، يان: يەك مەعنا ھەلگەر و چەند مەعنا
 ھەلگەر، بەلام ئەو كە خوا سبحانە وتعالى ھەموو ئايەتەكانى
 قورئان بە (محكمات) وەسف دەكات، واتە ھەموو ئايەتەكانى
 قورئان لەو ڤووەو كە ڤەخەنيان لى ناگيرى. موحكەمن، قايمەن،
 پتەون و جىي ڤەخەنيان تىدا نيە، وە كە ھەمووشيان بە
 (متشابه) وەسف دەگا، واتە: ھەموو ئايەتەكانى قورئان ويك
 دەچن لە ڤيەك و ڤيەكى و قايمى و پتەويى و لەوودا كە ھەلەو
 كەم و كورپى ڤوويان تىناكات.

بەرگە دەيەم: و كۆتايى: تەفسير و تەئويل:

دوو وشە لەلایەن زانايانەو بەكار ھاتوون بۆ ليكدانەو
 ئايەتەكانى قورئان: وشەى: تەفسير و وشەى: تەئويل، پيناسەى
 (تفسير) ئاوا كراو: (التفسير: إظهار المعنى العقول) واتە:
 دەرخستنى مەعنايەكى مەعقوول كە بچيەتە عەقلەو، وە
 پيناسەى (تأويل) يش ئاوا كراو: (الرجوع الى الأصل) واتە:

گهړانه وه بؤسهر ئهسل، كهواته: تهفسير چي يه ؟ واته: ږوون
 كړدنه وه مانای نايه ته كانی قورئان، ئه دی ته ئويل چي يه ؟ واته:
 نايه تيک به ږواله ت ئيشكالیک دروست دهكات، دهبی بیگیړپنه وه
 سهر ئهسله كهی، بؤ ويڼه: خوا سبحانه وتعالی ددهرموی: ﴿وَهُوَ
 مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ﴾ الحديث: ٤، واته: خوا له گهلتانه له هر شوینیک
 بن، جا نایا ئیمه ده توانین مانا ږواله تیه كهی لیبگرین و بلین
 خوا ئیستا لیړمیه؟ نه خیر ناتوانین، چونكه نه وه دژ ددهوستی
 له گهل نايه تی: ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ﴾ الشوری: ١١، واته: هیچ
 شتی وهك خوا نیه، كهواته: ناگونجی بلین: خوا لیړمیه، ههرودها
 دژ ددهوستی له گهل نه ودها كه ددهرموی: ﴿ثُمَّ أَسْوَأَ عَلَى الْعَرْشِ﴾
 الحديث: ٤، واته: پاشان (خوا) چووه سهر عهersh، كهواته: ناتوانین
 بلین: خوا لیړمیه، ئه دی مانای (وهو معكم أين ما كنتم) چي يه ؟!
 دهبی ته ئويلی بكهین و بیگیړپنه وه بؤ ئهسله كهی، واته: خوا
 له گهلتانه به عیلم و قودرته و ئیراده و به سیفه ته كانی
 له گهلتانه و، چاودیړتانه و به سهرتان راده گات و، له ژیر دمه لاتی
 خوا دربار نابن، ناوا دهبی بیگیړپنه وه بؤ ئهسله كهی، دیاره ئیمه
 دواتر له خالی پیڼجه م دا باسی چؤنیه تی تهفسیر كړدنی قورئان
 و باشرین شیواز و ریږازی لیكدانه وهی قورئان دهكهین، بهلام
 نه وهی كه من له كؤتایی هم برگه یه دا دمه وهی بیلیم نه وهیه كه

ھەموو قورئان پېويىستى نەك بە تەئويل نىيە، بەئگو ھەمووى پېويىستى بە تەفسىرىش نىيە، بۇچى ؟ چونكە: خوا سبحانە وتعالى ئەم قورئانەى ناردوہ بۇ ھەموو كەس و بۇ ھەموو ئاستەكانى ناردوہ، كەواتە: دەبى ھەموو كەس و ھەموو ئاستەكان بەشى خۇيان لە قورئان تىبگەن، خۇ ئەو ھەموو خەلگە نابىتە تويزمردوہ (منفسر) بەلام ھەموو كەس بەشى خۇى لە قورئان تىدەگا، جا ئايا بۇ ئەوہ بەلگەمان چى يە ؟ بەلگەمان ئەوہىيە كە خوا سبحانە وتعالى لە چەندان ئايەت دا ئەم قورئانە بەوہ وەسف دەكات، كە رۇشنە و ئاشكرايە و لىى تىدەگەن و ئاسانكراوہ بۇ تىگەيشتن، بۇ ويئە: لەسەرەتاي سوورەتى (الحجر) دا دەفەرموى:

﴿الرَّ تِلْكَ ءَايَتُ الْكِتَابِ وَقُرْآنِ مُبِينٍ ۝١﴾ **الحجر**، كەواتە: قورئان رۇشنە و رۇشنكەرمودىيە، وە لەسەرەتاي (يوسف) دا دەفەرموى:

﴿الرَّ تِلْكَ ءَايَتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ۝١﴾ **يوسف**، وە بە ھەمان شىوہ لەسەرەتاي سوورەتى (الشعراء) دا دەفەرموى:

﴿الرَّ تِلْكَ ءَايَتُ الْقُرْآنِ وَكِتَابِ مُبِينٍ ۝١﴾ **الشعراء**، واتە: ئەو ئايەتانە ھى كتيبيكى رۇشنن، يان رۇشن كەرمودەن، وە لە سوورەتى (النمل) دا دەفەرموى:

﴿الرَّ تِلْكَ ءَايَتُ الْقُرْآنِ وَكِتَابِ مُبِينٍ ۝١﴾ **النمل**، واتە: طا، سين، ئەو ئايەتانە ھى قورئان و كتيبيكى رۇون و ئاشكرا و رۇون كەرمودەن، وە لە سەرەتاي سوورەتى (القصاص) دا دەفەرموى:

﴿الرَّ تِلْكَ ءَايَتُ الْقُرْآنِ وَكِتَابِ مُبِينٍ ۝١﴾ **القصاص**

اَلْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾ الشعراء، وه له سهر دتای سوورپرتی (الدخان) دا دهفه رموی: ﴿حَمَّ ١﴾ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾ الدخان، وه له سهر دتای سوورپرتی (فصلت) دا فهرموویتهتی: ﴿كِتَابٌ فُصِّلَتْ آيَاتُهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ٢﴾ فصلت، وه له سهر دتای سوورپرتی (هود) دا فهرموویتهتی: ﴿الرَّكِيبُ أَهْلَكْتُمْ آيَاتُهُ ثُمَّ فَصَّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ ١﴾ هود، وهله جوار ئایهت له سوورپرتی (القمر) ئایهتی (17، 22، 32، 40) دا دهفه رموی: ﴿وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ ١٧﴾ القمر، واته: بیگومان قورئانمان ئاسان کردوه بۆ له بهرکردن، بۆ لی تیگهیشتن، بۆ خویندنه وه، ئایا کهس نیه بی بخوینیته وه، له بهری بکا، لیی تیبگا؟ که واته: دواى ئه وهی خوا سبحانه و تعالى له م هه موو ئایه تانه دا دهفه رموی: قورئان پوون و ئاشکرایه و ئاسانه، ئایا دهگونجی بلیین: تویژده وان نه بی له قورئان تیئاگهن؟! نه خیر، به لکو هه موو کهس بهشی خو ی لیی تیدهگا، به لām ئایا هیچ کهس ههیه هه موو شتی له قورئان تی بگا؟ نه خیر بهس خوا سبحانه و تعالى هه موو نهینییهکانی که له قورئان دا ههن دهیانزان ی، به لām ههر کهسه له ئیمه له قهدهر خو ی و بهقهدهر بیر کردنه وهی خو ی و بهقهدهر خو ماندوو کردنی و بهقهدهر توانای خو ی دهتوانی له قورئان حالی بی، ئنجا بیگومان تهفسیر کردن و لیكدانه وهی زاناو شارهزایانیش بۆ ئه وهی ئه و

ئەركى سەرلادمان بەرانبەر بە ھورقان

ئايەتەنەى كە ھەموو كەس لىيان تىناگات روونيان بكنەوہ و
لىتىگەيشتنيان بو خەلكى ئاسان بكن .

ameer.maktab@yahoo.com



/AliBapir



/AliBapir



/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

ٹھوکی سہرشادمان بہرانہمر بہ ٹوپٹان

ameer.maktab@yahoo.com



/AliBapir



/AliBapir



/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

www.alibapir.net

خالی دوووم

ئیمان ییہینان و متمانہ ہہ بوون بہ قورٹان

ameer.maktab@yahoo.com



/AliBapir



/AliBapir



/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

ئەركى سەرشادمان بەرانبەر بە قورئان

ameer.maktab@yahoo.com



/AliBapir



/AliBapir



/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

دووه مەن ئەركمان لە بەرانبەر قورئاندا ئەوهیە كە پاش ئاشنا
بوون بە قورئان و ناسینی قورئان كە لە خاڵی یەكەمدا بە درێژی
باسمان كرد، ئیمانی پێبینین وە متمانه مان پێی هەبێ، كە دیارە
ئیمان پێهێنان و متمانه هەبوون بە قورئان دوو شتی
تێكەهێشن، بەلام یەك شت نین و لەیەك جیان، هەرچەندە
بەیهكەوه پەيوەستن، دیارە برپا هێنان بە قورئان واتە: ئیمان
هێنان بەو كە قورئان دوایین كتیبی خواپە (سبحانه وتعالی) و

www.alibapir.net

دوایین پەيامى خوايە بە پىغەمبەرى كۆتايى خۇيدا ناردوويەتى
 و، ئەويش لە جىبرىل (عليه الصلاة والسلام) وەرى گرتو، كە
 وەكو پىشتەر باسماں كەرد ئايەتەكان و فەرمايشتەكان ئەو
 دەگەيەنن، (جىبرىل) سەرۆكى ھەموو فريشتەكانى خواى
 پەروردگار بى، بۆيە خوا (سبحانە وتعالى) ئەوى ديارى كەردو
 پەيك و پەيم ھيئەرى بىت بو پىغەمبەران (عليهم الصلاة
 والسلام)، وە مەبەستيشماں لە متمانە و باوەر ھەبوون بە قورئان،
 ئەو دىيە كە ھەرچى قورئان گرتوويەتە لە سەدا سەد ھەمووى
 راستە و بەقەد نووكى دەرزى كەم و كووپى تىدا نيە، جا چ ئىمە
 لە ھەمووى تىبگەين، چ لە ھەندىكى تىنەگەين، گەنگ ئەو دىيە كە
 ئىمە - مادام خۇماں بە مسوڵماں بزانيں - دەبى متمانەمان ھەبى
 بەو كە ھەرچى لە قورئان دا ھەيە، لە سەدا سەد راستە و بەقەد
 نووكى دەرزى كەلین و كەم و كووپى تىدا نيە، ديارە متمانە
 ھەبوون بە راستى قورئانىش، بەرھەم و زادەى ئيمان ھيئانە بە
 قورئان و ھەر كەسەك بىرواى وابى و قەناعەتى وابى كە قورئان
 فەرمايشتى خوا و كتيبي خوايە (سبحانە وتعالى)، ئەو بە تەئكىد
 ئەو قەناعەت و بىروايە چەندە بەھيژ بى لە دلیدا، ھيئەدەش
 متمانە ھەبوون و باوەر ھەبوون بە قورئان لە دلیدا بەھيژ دەبى،
 چونكە خوا (سبحانە وتعالى) صيفەتەكانىشى وەك خۇيىنى، خواش

(سبحانہ وتعالی) بەرزترین و تەواوترین زاتە، بەلگە ھیچ شتێ
 وەك خوا نیە، وە خوا وەك ھیچ شتێ نیە، وەك ھەرمووێھەتی:
 ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ﴾ الشوری: ۱۱، دیارە ئەوھش ھەم زاتی
 دەگریتەو و ھەم سیفەتەکانیشی، کەواتە: سیفەتەکانی خوا
 تەواوترین و چاکترین سیفەتن، وەك چۆن زاتی خوا تەواوترین
 زاتە و ھەر خوا (سبحانہ وتعالی) بوونەکە لە خۆیەوێھە و،
 غەیری خوا ھەمووی بوونەکە پێدراو، ئەوھتا کاتیك فیرعەون
 لە مووسا و ھاروونی برای (عليهما الصلاة والسلام) دەپرسی:
 ﴿فَمَنْ رَبُّكُمَا يُمُونِ﴾ طه: ۴۹، پەروردگارتان کییە ئەی مووسا؟
 مووسا (عليه الصلاة والسلام) زۆر بە کورتیی وەلامی دەداتەو و
 دەڵێ: ﴿قَالَ رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ حَلْقَهُ، ثُمَّ هَدَى ﴿٥٠﴾﴾ طه،
 پەروردگارمان ئەو کەسەییە بوونی بەھەموو شتێک داو و پاشان
 رێنماییشی کردو، بەلێ تەنیا خوا (سبحانہ وتعالی) بوونەکە لە
 خۆیەوێھە و غەیری خوا ھەمووی بوونی پێدراو، بۆیە کاتیكیش
 دێ کە بوونەکەیان لیوێدەگریتەو، سیفەتەکانی خواش بە
 ھەمان شیو، بەبێ سنوور پەسند و چاک و تێر و تەواون، واتە:
 کە باسی زانیاری خوا دەکەین، زانیاری خوا سنووری نیە، ئەو
 نیە بلێی خۆی پەروردگار ئەو شتانە دەزانی، بەلام شتێک ھەیە
 نایزانی: ﴿إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾ الأنفال: ۷۵، وە کە باسی پەرحمەتی

خوا دهکهین، رهمهتی خوا بیسنووره، وهك فهرموویهتی:
﴿وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ﴾ الأعراف: ۱۵۶، واته: رهمهتی من
ههموو شتیکی گرتوتهوه، وه که باسی ویستی خوا دهکهین،
دهلیین: هیچ شتیک نیه له ژیر کونترۆل و ئیرادهی خوا بجیتته
دەر، وه که باسی دهمهلاتی خوا دهکهین، باسی دهمهلاتیکی بی
سنوور دهکهین: ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ البقرة: ۲۰، واته: خوا
لهسهر ههموو شتی به توانایه، ههرودها ویستی خوا بی سنووره و
ههرچی بیهوی دهیکات و ویستی خوا ههموو شتی دهگریتهوه:
﴿إِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيدُ﴾ هود: ۱۰۷، وه فهرمایشتی خواش که
بیگومان قورئان فهرمایشتی خوایه، ئهویش وهك ههموو
صیفهتهکانی خوا، لهو په‌ری ته‌واویی دایه، وهك خوا دهفه‌رموی:
﴿وَقَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا﴾ الأنعام: ۱۱۵، وه فهرمایشتی
په‌روردگارت ته‌واوی کردوه له راستی و له دادگهریدا، چونکه
فهرمایشتی خوا دهمیتتهوه به دوو جور: یان هه‌وال دانه، یاخود
بریاردانه، هه‌واله‌کانی خوا (سبحانه و تعالی) ئه‌وهی که خوا
هه‌والی پی ددها، له سه‌دا سه‌د راستن، ههرودها حوکم و
بریاره‌کانیشی له سه‌دا سه‌د دادگهرانه و به‌جین، به‌لی فهرمایشتی
په‌روردگارمان له راستی دا و له دادگهریدا ته‌واویان کردوه.

ئییستاش دواى ئەم ڕوونکردنەوێه بە تەماشای ئەم چەند نایەتە بە پێزەى خواى پەرورەدگار بکەین، کە چۆن لەسەر موسڵمانان و ئیمانداران پێویست دەکات ئیمان بە کتیبى خوا بپنن و متمانەشیان هەبێ بە کتیبى خوا، خوا (سبحانە وتعالى) دەفەرموێ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي أَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا﴾ ﴿النساء، ۱۳۶﴾ خوا (سبحانە وتعالى) ڕوو لە ئیمەى موسڵمان و خاوەن ئیمان دەکات و دەفەرموێ: ئەى ئەوانەى ئیمانتان هیناوە! ئیمان بپنن بە خوا و پێغەمبەرەگەى (ﷺ) وە بەو کتیبەى ناردووێهە سەر پێغەمبەرەگەى، وە بەو کتیبەى کە لە پێشەو ناردووێهەتى {واتە: بە هەموو ئەو کتیبانەى لە پێشدا ناردوونى، یانى: پێش قورئان} ئەدى کەسێک ئیمان نەهینى؟ ﴿وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا﴾ وە هەر کەسێک بێ ڕوا بیت بە خوا و فریشتەکانى خوا و کتیبەکانى خوا و پێغەمبەرانى خوا بە ڕۆژى دواى، ئەو زۆر بە شیوەیەکی ناشکرا گومارابوو، واتە: گومارابوونەکەى هیچ تەم و مژى تیدا لەسەر نیە، کەواتە: ئیمەى ئیماندار لەسەرمان پێویست کراوە کە ئیمان بە کتیبى خوا بپنن، لێرەدا پرسیارێک دروست دەبێ: باشە کە ئیمە ئیماندارین

دياره ئيمانمان بە كتيبي خوا ھەيە، ئەدى بۆچى خوا دەفەرموى:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ
وَالْكِتَابِ الَّذِي أُنْزِلَ مِنْ قَبْلُ﴾ وەلامەكەى ھەر ئەومىيە كە ئيمان پلە
پلەيە، ئايا ئيمانى جىبرىل (عليه الصلاة والسلام) وەكو ئيمانى
خەلكى دىكە وايە ؟ بە تەئكىد نەخىر، وە ئايا ئيمانى
پيغەمبەرى كۆتايى وە باقى پيغەمبەرانى دىكە، وەك ئيمانى
خەلكى دىكە وايە ؟ بە تەئكىد نەخىر، وە ئايا ئيمانى ھاودەلانى
بەريزى پيغەمبەر (ﷺ) وە بنەمالە و خزمانى نزيكى، كە لە
خزمەتى دابوون و پوژانە و شەوانە بينيويانە كە وەحى بۆ سەر
پيغەمبەر (ﷺ) دابەزيو، وەك ئيمانى خەلكى دىكە وايە، كە لەو
جەودەدا نەزىاون؟ بيگومان نەخىر، كەواتە: ئيمان پلە پلەيە،
بۆيەش خوا (سبحانە وتعالى) دەفەرموى: ئيمان بينن، واتە:
ئيمانەكەتان تەواوتر بكەن و پلە پلە سەرگەون، ھەتا ئيمانىكى
تەواو و كامىل و تىر و تەسەل بە دەست دىنن.

ھەروەھا لە سوورەتى (الأنعام) دا خوا (سبحانە وتعالى) دەفەرموى:

﴿أَفَغَيْرَ اللَّهِ أَبْتَغِي حَكْمًا وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ إِلَيْكُمُ الْكِتَابَ مُفَصَّلًا وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ
الْكِتَابَ يَعْلَمُونَ أَنَّهُ مُنْزَلٌ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿١١٢﴾ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ
رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَتِهِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١١٥﴾﴾ الأنعام، خوا
تبارك و تعالى لەسەر زمانى پيغەمبەر (ﷺ) دەفەرموى: ئايا جگە

لە خوا دادوهریكى دیکە، یاخود ھوكمپرانیكى دیکە (بە مانای ھەڵال و ھەرام دانەر) بخوازم؟ لە ھالیکدا کە ئەو کتیبى بۆ ئیوھ ناردوھ و ڤوونى کردۆتەوھ واتە: ھەموو شتیكى تیڤا ڤوون کردۆتەوھ، {واتە: چۆن بۆم ھەيە غەیری ئەو خوايە کە کتیب و بەرنامەى ناردوھ و ھەموو شتیكى تیكى تیڤا ڤوون کردۆتەوھ، بکەم بە دادوهر و ھوكمپرانی خۆم؟} وە ئەوانەش کە کتیبمان پى داون {واتە: زانایانى جوولەکە و نەصرانىی و ئەوانى دیکەش کە خۆيان بە خاوەن کتیبى ئاسمانی دەزانن}، دلنیا کە لە لایەن پەروردگار تەوھ بۆ تۆ ھاتوھ و بە ھەق ھاتوھ، کەواتە: تۆ لەوانە مەبە کە دەکەونە گومان و دوو دلئیەوھ، {دیارە لیڤ دا ڤووی دواندن لە پیغەمبەرە (ﷺ) بەلام مەبەست پى خەلکى دیکەيە، مەبەست پى ئۆمەتەکەيەتى و مەبەست پى ھەر کەسيکە کە قورئان دەخوینى}، پاشان دەفەر موى: ﴿وَتَمَّتْ کَلِمَتُ رَبِّکَ صِدْقًا وَعَدْلًا﴾ (الانعام: ۱۱۵)، وە وشەى پەروردگارت {واتە: وشەکانى، فەرمايشتەکانى پەروردگارت} تەواویان کردوھ لە راستی و لە دادگەرییدا، گۆڤین نیە بۆ فەرمايشت و وشەکانى خوا، وە خوا بیسەرى زانیە، (بیسەر)ە، قسەى خەلک دەبیستى و داویان دەبیستى و دەنگەکانیان دەبیستى، وە (زانا) یەو دەزانى چییان پىویستە؟ بۆیە کتیبى خۆى کە ناردوھ بە تەواوی وەلامگۆى داخوازییەکانى ئەو ئینسانانەيە و وەلامگۆى داخوازییە

فېتىرىيەكانىيە. ھەروەھا خوا روو لە پېغەمبەرى خاتەم موخەممەد (ﷺ) دەكات، بەلام وەك دەلى: دىوار لەگەل تۆمە گوى سوانە گویت لىبى، بە روالەت رووى لە پېغەمبەرە، بەلام لە راستى دا لەگەل ئۆممەتى پېغەمبەرىيەتى (ﷺ)، دەفەر موى: ﴿فَإِنْ كُنْتَ فِي شكٍّ مِمَّا أُنزِلَ إِلَيْكَ فَاسْأَلِ الَّذِينَ يَقْرَأُونَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ لَقَدْ جَاءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ١٥﴾ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ كَذَبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ فَتَكُونُوا مِنَ الْخَاسِرِينَ ١٦﴾ بولس، پېش ئەودى ئەم دوو ئايەتە تەفسىر بکەم و مانايان لىکبەدەمەود بە کوردى و بە کورتى، دەلىم: متمانه ھەبوون ھەبوون بە راستى قورئان و ئيمان بوون بەودە کە فەرمايشتى خوايە، وە متمانه پى بوونى کە ھەرچى تىدايە حەقە، زۆرشتىكى گەورەيە و تەنانەت پېغەمبەرى خاتەم (ﷺ) یش کە خوا ئەم قورئانەى ناردۆتە سەر دل و دەروونى و، بىگومان بە قەدەر نووکی دەرزى خەتەرەى گومان و دوو دلى بە دلدا نەھاتودە، کەچى ديسان خوا (سبحانە وتعالى) ئەو راستىيەى دەخاتەودە بەرچا، کە وەکو گوتم زياتر مەبەست پى ئۆممەتەکەيەتى، بەلام بەھەر حال رووى دواندنیش لەودە، دەفەر موى: ﴿فَإِنْ كُنْتَ فِي شكٍّ مِمَّا أُنزِلَ إِلَيْكَ﴾ جا ئەگەر لە دوودلى دابووى لەودە کە ناردوومانەتە خواری بۆتۆ {کە قورئانە، وشەى (شك) لە زمانى عەرەبىي دا ئەودەيە کە بوون و نەبوونى شتىک

بەقەد يەك دابىيى و ھەردوو لای وەك يەك بن، كە ئەو بە
 كوردی پى دەليين: {دوو دليى}، بەلام گومان (ظن) ئەو دىيە كە
 پىت وابى شتىك ئەگەرى بوونەكەى زياترە لە نەبوونەكەى،
 ياخود ئەگەرى نەبوونى زياترە لە بوونەكەى و لایەكیان زالە
 بەسەر لایەكیان دا، ئەگەر دوو دل بووى لەو دى كە بۆ لای تۆمان
 ناردۆتە خواری: ﴿فَسَلِّ إِلَيْهِ يَكْرُمُونَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ﴾ ئەو
 لەوانە بپرسە كە لە پىش تۆدا كتيبيان خویندۆتەو {واتە: لە
 شارەزایانى كتيبەكانى خوا بپرسە، ئەوانەى شارەزای كتيبە
 ئاسمانیەكانن، ئەگەر لەوان بپرسى، دلنیا دەبى ئەو قورئانەش كە
 بۆتۆ ھاتو، دوايىن كتيبى خوايە، چونكە لەو كتيبانەى پىشوودا
 ھەوال دراوہ بە ھاتنى قورئان وە ھەوال دراوہ بە ھاتنى
 پىغەمبەرى كۆتایش موحمەد (ﷺ): ﴿لَقَدْ جَاءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ﴾
 بىگومان لەپەرودەر دگارتەو ھەقت بۆ ھاتو ﴿فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ﴾
 جا بە ھىچ شىو دىيەك لەوانە نەبى كە دەكەونە دوو دليیەو ﴿وَلَا
 تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ كَذَبُوا بِعَاثِتِ اللَّهِ فَتَكُونُوا مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ وە بە ھىچ
 شىو دىيەك لەو كەسانە مەبە كە ئايەتەكانى خوا بە درۆ دەزانن
 ئەگەر وابى لە زيان باران دەبى .

وہ لە سوورەتى (البقرة) دا، خوا (سبحانہ وتعالی) دەفەر موى :
 ﴿الَّذِينَ كَذَبُوا بَعَثَ فِيهِ هُدًى لِّأُولَئِكَ﴾ البقرة، ئەلف، لام، ميم، ئەو

كتىبە گومانى تىدا نىه، رېنمايىه بۇ پارىزكاران. ھەئبەتە ئەم ئايەتەنەم ھەر بە نموونە ھىناونەودە، ئەگەرنا ئايەتى دىكە زۆرن لەو بارەودە و ھەموو ئەو ئايەتەنە ئەم دوو راستىيەمان دەخەنە بەر دەست: كە ھەر كەسىك خۆى بە ئىماندار بە برۋادار بزانى، دەبى سەدا سەد برۋاى بەودى كە قورئان فەرمايشتى خوايە، وە پاشان باودر و متمانەشى ھەبى بەو فەرمايشتەى خوا، كە ھەرچى تىيدا ھاتوە ھەق و راستە و ھىچ خەوش و پەئە و ھىچ نارىكىيەكى تىدا نىه، جا لىرەدا با تەماشىا بکەين: ئايا برۋا ھەبوون بە قورئان، وە باودر پى بوونى، { (برۋا) ماناى (ئيمان) ە و (باودر) يش ماناى (ثقة) يە }، لە چى دا دەردەكەوى؟! ديارە شىرراودىيە، وەك لە (أثر) دا ھاتوە: ((الإيمان سرّ والإسلام علانية)) واتە: ((ئيمان پەنھانە و ئىسلامىش ئاشكرائە)) جا ئايا ئىمە چۆن بزانين خۇمان يان خەلك ئىمانى بە قورئان ھەيە وە متمانەى پى ھەيە؟ لەراستىدا ئەود لە ھەلوئىست و رەفتارەكان دا دەردەكەوئىت و بەرجەستە دەبى، ھەركەسە چەندە ئىمانى بە قورئان ھەيە و چەندە متمانەى بە قورئان ھەيە، ئنجا من چوار شتم كەردوون بە تەرازوو:

چوار پىئومر بۇزانىنى ئەندازەى برۋاو باودر ھەبوون بەقورئان

يەككەم: ھەندىك لە زانايان و لە تويژدەروانى قورئان - كە دوايە
ئامازە بە دوو سى و يەنە دەكەم - لە ژيىر زەختى ئەو واقىيە
فيكرى و سياسىيەدا كە تييدا ژياون، زۆر جار ويستوويانە
ئايەتەكان بە جۆرىك مانا بکەن كە لەگەل پۋالەتتى ئەو مانايە دا
ناگونجى، بە واتايەكى ديكە: ويستوويانە ئايەتەكان مل
پيىسوورپينن بەملا و لادا، بۆچى ؟، بۆ ئەودى بچيىتە عەقلى
ھەندىك خەلكەو، لە ھەندىك تەفسىردا بينيومە دەلى: ئيمە ئەم
ئايەتە ئەگەر وەك پۋالەتەكەى تەفسىرى بکەين، ناچيىتە عەقلى
خەلكەو، لەبەر ئەو دەبى بە نەوعىك تەفسىرى بکەين بچيىتە
عەقلى خەلكەو، جا ئايا ئەو ھەلۋيىستە راستە ؟! بە تەئكىد
نەخير، دەچيىتە عەقلى خەلك يان ناچيىتە عەقلىانەو، ئەو
خەتاي عەقلى خەلكە، كە مانايەكى راست و دروستى ئايەتى
خوای كاربەجىي تييدا جيىنابيىتەو، دەبى خەلك گلهيى لە عەقلى
خۆى بکات و، دەبى خەلك عەقلى خۆى راست بکاتەو، نەك
ئايەتەكان پى مل پى بسوورپينن و بيانگوپن و واتايەكى
سەيروكەيان ليىدەن كە لەگەل عەقلى خەلك دا بگونجى! ئەليىردا
ئيمان ھەبوون بە قورئان و متمانە ھەبوون بە قورئان، ياخود
نەبوون، ياخود پلەكەى چەندە، ليىردا دەرەكەوى، بۆ نموونە:
(شيخ موحەممەد عەبدەى مىصرىي) كە زانايەكى ناودارى

ئىسلامە لە تەفسىرى ئەو ئايەتەدا كە باسى لەت بوونى دەريای سوور دەكەن بۆ مووسا (عليه الصلاة والسلام) و بۆ بەنى ئىسرائىل، كاتىك كە لە چەنگى فىرەھون ڤادەكەن، وەك خوا دەفەرموى: ﴿وَإِذْ فَرَقْنَا بِكُمُ الْبَحْرَ فَأَمَّيْنَكُمُ وَأَغَرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ وَأَنْتُمْ نَظُرُونَ ٥٥﴾ البقرة، واتە: ياد بكەنەو {ئەى جوولەكەكانى سەردەمى پېغەمبەر (ﷺ)، خوا چ چاكەيەكى لەگەڵ پېشيانانتان كردو { كاتىك كە دەريامان لەت كرد و ئۆدەمان دەرباز كرد و فىرەھون و دارودەستەكەيشيمان خنكاندن و ئۆدەش تەماشاتان دەكردن، جا شېخ موحەممەد عەبدە لێردا چۆنى تەفسىر دەكات ؟، دەلى: (لەو حالەتەدا ديارە ھەلگشان و داکشانی دەريا بوو كە لە ئەنجامى ھىزى كېشندەى نيوانى مانگ وزەوى دا دەريا ھەلگشان و داکشان (مە و جزر) ى دەبى جا، دەلى: ئەو كاتە دەريا لە حالەتى داکشان (جزر) بوو كە پەريونەو! كە بېگومان ئەو شتىكى دوورە!! ھەروەھا (طيراً أبابيل) كە خوا لە سوورمى (الفيل) دا باسى كردوون و جوۆرە بالندەيەك بوون و، خوا وەك سوپايەكى تايبەتى خۆى بەكارى ھىناون بۆ لە نيو بردنى سوپايەكەى ئەبەرەھە، كە ھاتبوو بۆ ڤووخاندنى كەعبە، وەك فەرموويەتى: ﴿الَّذِي تَرَكَفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ١﴾ أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ ٢﴾ وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ ٣﴾ تَرْمِيهِمْ بِحِجَارٍ مِّنْ سِجِّيلٍ ٤﴾ فَعَلَهُمْ

كَعَصِفٍ مَّاكُولٍ ﴿٥٠﴾ الفيل، كەچى ئەو دەلى: (سوپايەكەى
 ئەبرەھە تووشى نەخۇشىي طاعوون بوون) واتە: (طيراً أبابيل) بە
 مىكرۇب وەسف دەكات، مىكرۇبىك كە نابىنرى!! وە خوا عزوجل
 لە سوورەتى (آل عمران) دا باسى مەسەلەيەك دەكا و دەفەرەموى:
 جۈولەكەكان بە پىغەمبەر (ﷺ) يان گوت: ﴿إِنَّ اللَّهَ عَهِدَ إِلَيْنَا أَلاَّ
 نُؤْمِنَ لِرَسُولٍ حَتَّىٰ يَأْتِينَا بُرْهَانٌ تَأْكُلُهُ النَّارُ﴾ آل عمران: ١٨٣، واتە:
 خوا پىراگەياندووین كە ئیمان بە ھىچ پىغەمبەرىك ناھىنین
 تاكو قوربانىيەكمان بۇ نەكا كە ئاگر بىتە خوار لە ئاسمانى و
 بىخوات و بىسووتىنى! (محمد رشيد رضا) خوا لىي خۇشبى ئاواى
 تەفسىر دەكا و دەلى: (مەرج نىە ئەوە بووبى بەلام مەبەست
 ئەوەيە كە بۇخۇيان قوربانىيەكەيان سووتاندووە ئاگريان
 تىبەرداوە)، كەچى خوا بە دەقى ئايەت دەفەرەموى:

﴿قُلْ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّن قَبْلِ يَالْبَيْنَتِ وَيَالَّذِي قُلْتُمْ فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ إِن كُنْتُمْ
 صَادِقِينَ﴾ آل عمران: ١٨٣، بلى لە پىش مندا پىغەمبەرانىك
 بەلگەى روون و ئاشكرايان بۇ ھىناون و ئەوەش كە دەپلىن و
 ئەوەشيان بۇ ھىنان، ئنجا كە تۇ تەماشای تەورات دەكەى لە
 تەورات دا ھەيە كە چەند جارىك جۈولەكەكان قوربانىيان كردوہ
 و ئەو كاتە موەجىزە بووہ بۇ مووسا (عليه الصلاة والسلام)، وە لە
 سەردەمى (سليمان) یش دا بووہ و لە سەردەمى پىغەمبەرانى

دېكەش دابووه، كە دواى ئەوھى قوربانىيان كىردووه، ئاگر لە ئاسمانى ھاتۆتە خواری و سووتاندوویەتى و بۆتە قەرەبرووت و ئەوھ موعجىزەيەك بووه، بەلام كە لە عەقلى خەلكى ئەم سەردەمەوھ ناچى، تۆ بىنى مانايەكى دىكەى سەیرى لىبدەيەوھ، ئەوھ بەراستى جۆرىكە لە كەمى متمانە ھەبوون، كە لەوانەيە ئەو كەسە لە قەرارى نەفسى خویشى دابزانى كە ئەو مانايەى نىە، بەلام دەلى: ئاخر مانايەكەى دىكە ناچیتە عەقلى خەلكەوھ و با بیگونجىنین لەگەل عەقلى خەلك دا !! بەلام بیگومان ئەوھ نابیت، بەلكو دەبى خەلك عەقلى خۆى گەورە و فراوان بكا ھەتا جى راستیەكانى قورئانى تیدا بیتەوھ، نەك راستیەكانى قورئان بە جۆرىك تەشوى تاشى بكەین و لق و پۆپیان بكەین و بیانكەین بە تەیرى مەعقوول، بۆ ئەوھى لە عەقلى خەلكى دا جىيان بیتەوھ.

دووھم: كەوتنە دوو دلى لە بەرانبەر ھەندىك لە ياساكانى قورئاندا، ئەوھش كەم و زۆر دەبىنرى، بۆ وینە: مەسەلەى سزای دەست برىن، دەگوترى: با باسى سزای دەست برىن نەكەین عەقلى خەلكى ئیستا ئەوھ تەقەببول ناكا، یان مەسەلەى تۆلەى كوشتن (قصاص)، یان ئەو سزایانەى دىكە كە لە قورئاندا ھاتوون، بەلام ئیمان ھەبوون بە قورئان و متمانە ھەبوون بە قورئان، ئەوھیە

كە ھەرچى خوا فەرموويەتى، مادام دەزانين خوا فەرموويەتى، جا سزايە، يان پاداشتە، يان ھەقىقەتتىكى مېژووييە، دەبىي وەريېگريىن و قەبوولمان بى و دۇنياش بين كە ھەرگىز راستىيەكى قورئان لەگەل ھىچ دەرھاوېشتە و بېرپارىيىكى راست و دروستى عەقل و زانست و واقع دا تىك ناگىرى، ئنجا ئايا ئەو راستىيەى جا ياسايەكى شەرىعەتە يان ھەر شتىكى دىكەيە، دەچىتە عەقلى خەلك يان نا ؟ ئەو ە گرفت و كىشەى خۇيانە و كىشەى قورئان نيە و، خەلك واى لە خۇى كردو ە راستىيەكانى قورئان ھەزم نەكات، بۇيە دەبى ئەوان عەقلى خۇيان چارەسەر بكەن، نەك ئىمە راستىيەكانى قورئان، ياخود ياساكانى بگۆرىن.

سەيپەم: دەرکەوتنى ھەندىك نەينى كە زانىارى ئىستا دەريان دەخات و پەلە گردن لەو ەدا كە بىين ئايەتەكانى قورئان يان فەرمايشتەكانى پېغەمبەر (ﷺ) لەگەل ئەو دەرھاوېشتە و بىردۆزە زانستىيانەدا بگونجىنين، ئەوېش ديسان جوړىكە لە كەم متمانەيى بە قورئان، ئىمە نابى پيمان وابى، كاتىك قورئان لەگەل دەرھاوېشتەكانى زانستى ئەم سەردەمەدا دەگونجىنين، ئەو ە دىفاع لە قورئان دەكەين، چونكە كەلامى خوا و فەرمايشتى خوا لەو ە بەرزترەو پەكى لەسەر ئەو جوړە دىفاع لىكردنە نەكەوتو ە، مەگەر شتىك ببىتە ھەقىقەتتىكى عىلمىي وا كەتازە نكوولئى

لېنەكرى، وەك: سوورانەوہى زەوى بە دەورى خۆى و خۆردا و، ئەو حەقىقەتە عىلمىيانەى كە لە بواری فیزیا و كیمیا و گەردوون ناسىى و لە بواری پزىشكىى دا دەرکەوتوون، ئەوہ ئەو كاتە گرفت نىہ، بەلام تا نەبن بە حەقىقەتى عىلمىى، نابى پەلە بکەين لەوہدا كە ئايەتەکانى خۆى پەرورەدگار بگونجىنين لەگەل دەرہاويشتەکان و بەرہەمى زانست دا.

چوارەم: بەراورد کردنى ھەندىك راستىى و ياساى ئىسلام لەگەل تەوژم و بىرۆگەى تازەدا، وەك: (سوڤىيالىزم، كاپىتالىزم، سىكۆلارىزم، دىموكراسىى) كە بىگومان ئىسلام چەندان خالى ھاوبەشى ھەن لەگەل زۆر لە بىردۆزەكاندا، بەلام نابى ئىسلام لەگەل ئەو بىردۆزەو رېچكانەدا بڤەينە تەرازووہ وە و پىكەوہ بەراوردیان بکەين، وەك كاتى خۆى ھەندىك لە زانايانى كتيبى وایان دەنووسى، بو وینە: يەككىيان (اشتراكية' الإسلام) ى دەنووسى و، يەكى دىكە (دىموقراطىة الإسلام)، كە لە راستى دا ئەوہ جوړىكە لە زەم کردنى ئىسلام و قورئان، نەك مەدح کردنيان، من زۆرجار گوتووومە: ئىمە بەوہ مەدحى قورئان و ئىسلام ناکەين كە بەراوردیان دەكەين لەگەل شتى كە زادەى فىكرى بەشەرە، كاتى خۆى كە باسى سوڤىيالىزم دەكرا، دىيانگوت: تەواو ھەرگىز لەوہ چاكتر نابى! بەلام ھەر ئەوئەندەمان زانى

بازارې شكا و ئەو كۆمەلگايەى كە لەسەر بناغەى سۆسياليزم
 بنيات نرابوو ، ھەلومشايەو و تىكچوو، جا ئەگەر گوتبامان
 ئىسلام و سۆسياليزم وەك يەكن، دەبوو بلىين: ئەو ئىسلامىش
 فەشەلى ھىنا ! يان ئىستا كە باسى سىكۆلاريزم دەكرى و، باسى
 سىستەمى سەرمایەدارى دەكرىت و، باسى جىھانگىرى دەكرىت و
 زۆر مەدحى ديموكراسى دەكرىت، كە نەك دوايى ھەر ئىستا لە
 پۇژئاوا پەخنەى زۆر جىددى ئاراستەى ديموكراسى دەكرى كە
 ديموكراسى { ھوكمى گەل } نى، وەك بانگەشەى بۆ دەكرى، بەلگو
 ھوكمى كەمىنەيەكى خاوەن پارەى راگەيانەن بەدەستى
 چەواشەكەرە، بەسەر زۆرىنەيەكى ئىخفالگراودا، وەك لە كتيبى
 (چەند مەسەلەيەكى باوى سەردەم) (بەسەم) باسەم كردو:
 كەواتە وەختىك ئىمە بلىين ئىسلام لەگەل ديموكراسى، بە دوو
 پرووى حەقىقەتىك دابىين و ئىسلام لەگەل ئەودا تىكەل بكەين،
 كاتىك كە ديموكراسى فەشەل دىنى وەكو دوينى سۆسياليزم
 فەشەلى ھىنا، لەگەل ديموكراسىش فەشەلى ھىنا، دەبى بلىين:
 ئىسلامىشى لەگەل پۇشت ! بۆيە ئىمان ھەبوون بە قورپان و
 متمانە ھەبوون بە قورپان ئەومىە، كە ئىمە پىمان وانەبى كە
 شتىكى دىكەى لە قورپان گرنگتر ھەيە، بەلگو شتىكى دىكە وەك

(1) بىروانە: چاپى پىنجەم، لاپەرە (260-262).

قورئان ھەيە، ھەتا بلىين: قورئاننىش واى گوتوھ ! بەئى خالى
 ھاوبەش ھەيە لە نىوانى ئىسلام و دىموكراسى دا و، خالى
 ھاوبەش ھەيە لە نىوان ئىسلام و سىستەمى سۆسياليزم دا، وھ
 خالى ھاوبەشەش ھەيە لە نىوانى ئىسلام و سەرمايەدارىيش دا،
 ھەروھە لە بىردۆزەكانى دىكەشدا كەم و زۆر ئىسلام خالى
 ھاوبەشى لەگەلئاندا ھەيە، بەلام ئىسلام وھك ھىچ كام لەوانە
 نىە، وھ بە تەئكىد ھىچ فىكرەيەكى بەشەر نىە كە كەم و كووپى
 تىدانەبى و كرىچ و كالى تىدا نەبى، بەلام قورئان حەقىقەتى
 رەھايە: ﴿وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا﴾، ديارە ھوى
 ئەوھش ئاشكرایە: ئىسلام و قورئانىك كە لە زانىارى رەھاو بى
 سنوورى خواوھ سەرچاوھ دەگرن، ديارە راستى رەھايان تىدایە،
 بەلام بىردۆزەو پىچكەكانى بەشەر، كە زادەى بىر و زەينى مروفن
 و مروفشى سنووردارو نىسبىيەو، گۆزەش چى تىدابی ھەر ئەوھى
 لى دەرژى !.

ameer.maktab@yahoo.com



/AliBapir



/AliBapir



/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

ٹھوکی سہرشادمان بہرانہر بہ ٹوپخان

ameer.maktab@yahoo.com



/AliBapir



/AliBapir



/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

خالی سینہم

www.alibapir.net

ئەركى سەرشادمان بەرانبەر بە ھورقان

چاك خويندنى قورئان و لەبەر كردنى و تېوھرامانى و تېگىشتنى

ameer.maktab@yahoo.com



/AliBapir



/AliBapir



/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

www.alibapir.net

ameer.maktab@yahoo.com



/AliBapir



/AliBapir



/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

سەيھەمىن ئەركى سەرشانمان بەرانبەر بە قورئان، ئەھدەيە كە
چاكي بخوئىنەنە، پاشان لەبەرى بكەين، وە تەيھە رابمىنين و
تەيىبگەين و باش لىي حالى بين، بۆچى؟ چونكە ئەو ئامانجە
گشتى و سەركەيەي قورئان بۆي نىردراوتە خوار، ئەھدەيە كە
لىي تەيىبگەين و كارى پەيىكەين، وەك خوا دەفەرموى: ﴿كُتِبَ أَنْزَلَتْهُ
إِلَيْكَ مُبْرَكٌ لِّذِكْرُواْءٍ أَيْتِهِمْ وَلَسْتَ تَكْفُرُ أَوَلُواْ الْأَلْبَابِ ﴿١٦﴾﴾ ﴿كُتِبَ أَنْزَلَتْهُ إِلَيْكَ مُبْرَكٌ﴾،
واتە: ئەمە كەتەيىكە بۆلای تۆمان ناردو بە پەيزە، {بەركەتدارە،
بەركەتدارە،} بۆ ئەھدەي لە ئايەتەكانىيە وە رابمىنين، وە بۆ ئەھدەي
خاوەن عەقلان پەندى لىوەرگەرن، واتە: كارى پەيىكەن و لىي

بەھرمەند بن، دياريشە كە ئىمە كاتىك دەتوانىن لە قورئان وردبىنەو و تىي رابمىنين، وە پاشان لىي بەھرمەند بين و پەندى لىوەر بگىرىن، كە بە شىوهمەكى راست و دروست بىخوینىنەو و پاشان ھەول بەدەين لەبەرى بگەين، دواى ئەو دەستمان لە تىوەر پامان و تىگەيشتنى و وە پاشان بەھەر لىوەر گرتنى گىر دەبى.

* چاك خويندەنەو قورئان *

با تەماشای ئەم ئایەتە بەگەين دەربارەى چاك خويندەنەو قورئان، خوا (سبحانە وتعالى) لە سوورەتى (الإسراء) دەفەر موى: ﴿وَقْرَأْنَا فَرَقْنَهُ لِنَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ عَلَى مُكْثٍ وَنَزَّلْنَاهُ نَزِيلاً﴾ (الإسراء، واتە: وە ئەمە قورئانىكە بەش بەشمان كردووە {يانى: ھەموومان پىكەو دەنەناردووە و بەش بەشمان كردووە، ئایەت ئایەت و سوورەت سوورەت} ﴿لِنَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ عَلَى مُكْثٍ﴾ بۆ ئەوێ بەسەر خەلكى دا بىخوینىتەو بە شىنەى {عَلَى مُكْثٍ} واتە: (على تمهل) بە شىنەى، وردە وردە، پلە پلە، ﴿وَنَزَّلْنَاهُ نَزِيلاً﴾ وە پلە پلەش ناردوومانەتە خواری، ئەندازە ئەندازە ناردوومانەتە خوار، وەك شارەزایانى زانستىيەكانى قورئان دەلێن: (أُنزِلَ مُتَجَمَّأً) بەش بەش نێردراوێتە خوار، نەك ھەمووى لىكرا.

ھەرودھا خوا (سبحانہ وتعالی) لە سوورەتی (الفرقان)، دا،
دەربارەى چۆنیەتى خویندنى قورئان دەفەرموی:

﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً كَذَلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ

تَرْتِيلاً ۝۳۳﴾ الفرقان، واتە: وە ئەوانەى بى پروان گوتیان: بۆچی

قورئانى بە یەك جار بۆ دانەبەرزینراوە ؟
(خوێش دەفەرموی: ئاوامان بۆ دابەزاندووێ (پەلە پەلە و لە ماوەى

(وَعَوَّ أَنْفُسِهِمْ) سالدا) بۆ ئەوەى عەقل و دلتى پێچەسپینن،

{ ھەر جارەى سوورەتێك ھاتووە و پێغەمبەر (ﷺ) زیاتر دامەزراو

بوو { وە زۆر بە جوانییش بۆمان خویندووێوە، ئەگەر ھەمووی

لێکرا دابەزیبوایە نەدەگونجا ئاوا بخویندریتهووە و بەو

شیوھەش لە عەقل و دلتى پێغەمبەر دا (ﷺ) نەدەچەسپى، ئەوە لە

کۆى تۆ بێ ھەر رۆژە چەند ئایەتێك لەبەر بکەى و، باش باش

ھەزمیان بکەى و لە عەقل و دلتى خۆتیا دا بچەسپى ! وە ئەوە

لە کۆى کە بىنى ئەندازەیکى زۆر لە قورئان لەبەر بکەى، بەلام

دواى لە بیرت بچیتەووە.

ھەرودھا ھەر دەربارەى چاک خویندەوێ قورئان خوا لە

سوورەتى (المزمل) دا دەفەرموی: ﴿وَرَتَّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً﴾ المزمل: ۴،

واتە: وە قورئان بخوینە وە بە رێك و پێكى لە زمانى عەرەبى دا

دەگوترى (ثَغَرٌ مُرْتَلٌّ) ، (ثَغَرٌ) واتە: زار، زاریكى ددان رێك و

پېك، كەواتە: (تەپتیل) ئەودىيە كە پىتەكانى قورئان ووشەكانى قورئان و بېرگەكانى قورئان، ھەر كامىكىيان ھەقى خۇى پىبدەى (ابن كئىر) لە تەفسىرەكەى خۇیدا و لە تەفسىرى ئەوددا كە دەفەرموى: ﴿وَرَزَّلَ الْقُرْآنَ تَرْتِلاً﴾ (المزمل: ۴)، دەلى: (أَيُّ أَقْرَأَ عَلَى تَمَهْلٍ فَإِنَّهُ يَكُونُ عَوْنًا عَلَى فَهْمِ الْقُرْآنِ وَتَدْبِيرِهِ وَكَذَلِكَ كَانَ يَقْرَأُ صَلَوَاتِ اللَّهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ) (بىن) جواتە: بەشىنەى بىخوینەودە، بەكاودەخۇ پەلەى لىمەكە، چونكە ئەودە زىاتەر ھاوكارت دەبى بۇ ئەودەى لە قورئان تىبگەى و لىى وردبىەودە، وە پىغەمبەرىش ﷺ ھەرواى دەخویندەودە.

ئىجا با دەربارەى چۇنىەتى خویندەودەى قورئان و چاك خویندەودەى و جوان خویندەودەى، كە ئىستا زانىارىيەكى سەربەخۇ ھەيە لەو بارەودە پىى دەگوتىرى: (علم التجويد) واتە: زانىارى چاك خویندەودە و جوان خویندەودەى قورئان، با سەرنجى چەند فەرموودىيەكى پىغەمبەرىش بدەين:

(1) ﴿سُئِلَ أَنَسٌ: كَيْفَ كَانَتْ قِرَاءَةُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ: " كَانَتْ مَدًّا، ثُمَّ قُرَأَ: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، يَمُدُّ (بِسْمِ اللَّهِ)، وَيَمُدُّ (الرَّحْمَنِ)، وَيَمُدُّ (الرَّحِيمِ) ﴾ رواه البخاري، واتە: پەرسىار لە ئەنەسى كورى مالىك كرا دەربارەى چۇنىەتى قورئان خویندەنى

(1) بىروانە: (الاصباح النير في تهذيب تفسير ابن كثير) ص1454.

پېغەمبەرى خوا (ﷺ)، ئەۋىش گوتى: لېكى دەكىشايەۋە دۋايى
 {ئەنەس بۇ ڧىركردنى كاپرا تابىخاتە بەرچاۋى و بۆى
 بەرجەستە بكا} (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) ى خويندەۋە، (بِسْمِ
 اللَّهِ) ى دريژكردهۋە، (الرَّحْمَنِ) ى دريژكردهۋە، (الرَّحِيمِ) ى
 دريژكردهۋە. واتە: پەلەى نەكردهۋە.

(2) ﴿عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ أَنَّهَا سَأَلَتْ عَنْ قِرَاءَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؟ فَقَالَتْ: كَانَ

يَقْطَعُ قِرَاءَتَهُ آيَةً آيَةً: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ . الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ مَلِكِ
 الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ مَلِكِ....﴾ رواه أحمد وأبو داود والترمذي.

واتە: پرسىار لە ئومموسەلەمە (دايىكى برۋاداران) كراۋە، خۋاى لى
 رازى بى، دەربارەى چۆنىەتى قورئان خويندنى پېغەمبەر (ﷺ)،
 ئەۋىش گوتۋويەتى: پېغەمبەر ئايەت ئايەت، قورئان
 خويندەنەكەى خۋى لىك دەپچرى: ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ① الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ

الْعَالَمِينَ ② الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ③ مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ ④﴾ الفاتحة، ديارە خواش
 (سبحانە و تعالى) بەپەلە ڧەرمايشتى خۋى لەگەل پېغەمبەر دا نە
 ڧەرموۋە، بەلگو بەشىنەيى، ۋەبەرەستى ڧەرمايشتى خوا، ۋەكو
 قسەى خەلگى دىكە نىە ھەر رىزى بکەى! بۆيە لە صەحىحى
 بوخارىي دا ھاتوۋە كە يەك گوتى: من به سى شەو و رۇژان
 ھەموو قورئانى دەخوينم، (عبداللە) ى كورى (مسعود) ىش
 ڧەرموۋى: (هَذَا كَهَذَا الشَّعْر) واتە: ۋەك خويندەۋەى شىعر بە

خېرايى دەيخوينىنەو، بەلئ قورئان فەرمايشتى خوايه و دەبى
بەپىزەو و بەويقارەو بخوينرى و ئەودەندە وەختە لى وەچاو
نەبى كە قورئانەكەي پىدەخوينى.

(3) ھەروەھا پىغەمبەر (ﷺ) دەفەرموى **(زَيِّتُوا الْقُرْآنَ بِأَصْوَاتِكُمْ)**
رواه البخاري ، واتە: قورئان بەدەنگەكانى خۇتان جوان بکەن،
ديارە قورئان بۇ خۇى ھەر جوانە، بەلام ئەگەر بەدەنگى خۇش و
بە جوانىي و پىكىي لەبارىي بخويندرى، ديارە جوانتر دەبى.

(4) ھەروەھا پىغەمبەر (ﷺ) فەرموويەتى: **(لَيْسَ مَتَا مَنْ لَمْ يَتَعَنَ بِالْقُرْآنِ)** رواه البخاري، واتە: ھەر كەسيك دەنگى خۇى
بەقورئان نەلارينىتەو لە ئىمە نيە، ھەلبەتە لىردا كەباسى
چاك خويندەو قورئان دەكەين، مەبەست ئەودەنيە كە ھەموو
وزە و توانامان بخەينە سەرئەو چۆن پىت و وشەكان گۆ
(تلفظ) بکەين و لە مەخرەجى خۇيان دەربچەن ! بەلئ پىويستە
بەقەدەر خۇى ئەو لايەنە گرنگىي پىيدرى، بەلام بە تەئکید
خويندەو قورئان بۇ لى تىگەيشتنىەتى، كەواتە: نابى
خۇخەريك كردن بە چاك خويندەو قورئانەو لەسەر
حىسابى لى تىگەيشتنى و پاشان ئىش پىکردنى بى، بەلکو دەبى
ھەرشتە بەپىي خۇى گرنگىي پى بدرى، وە چاك خويندنى
قورئانىش بە تەئکید پىويستە بەقەدەر خۇى گرنگىي پىيدرى،

وہ لیتگہیشتنی و پاشان کارپیکردنی و پیوہپاہہندبوونی،
 ھەركامیك لەوانە دەبی حەقی خوێ بدییتی، نەك حەقی ھەموو
 لایەنەكان بدری بەلایەنیك !

لەبەرگردنی قورئان

سەبارەت بەلەبەر کردنی قورئانیـش خوا (سبحانە وتعالی)
 لەسوورەتی (العنکبوت) دا دەفەرموی: ﴿وَمَا كُنْتَ تَسْلُوا مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كُتُبٍ
 وَلَا تَخْطُ، يَمِينُكَ إِذَا لَزَّابَ الْمُطْلُوكِ ۝٤٨﴾ بَلْ هُوَ آيَاتٌ يَنْتَ فِي صُدُورِ
 الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الظَّالِمُونَ ﴿٤٩﴾ العنکبوت، خوا
 بە پیغەمبەر (ﷺ) دەفەرموی: تۆ لەپیش قورئاندا کتیبیکت
 نەخویندۆتەو، وە بە دەستی راست نەتەنووسیوە، {واتە: ئەی
 موحەممەد تۆ پیشتەر نەخویندەنەوت ھەبوو، نە نووسینت
 ھەبوو} ﴿إِذَا لَزَّابَ الْمُطْلُوكِ﴾ العنکبوت: ٤٨ چونکە ئەگەر
 خویندەنەو نووسینت ھەبوایە، ئەوانەى لەسەر ناحەقن بۆیان
 ھەبوو بکەونە گومانەو {وہ بلین رەنگە بۆخوێ قورئانی دانابی
 بەلام کە نەخویندەنەوت ھەبوو نە نووسین، مانای وایە زاتیکی
 دیکە فیری توێ کردو،}، دوایی دەفەرموی: ﴿بَلْ هُوَ آيَاتٌ يَنْتَ فِي
 صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ﴾ العنکبوت: ٤٩، بەلکو ئەم قورئانە چەند
 نایەتیکی رۆشن لە سینەى ئەوانەدا کە زانیارییان پێدراو، وە

بَيِّجْكَ لِمَسْتَمَكَارَانِ هَيْجَ كَهَسْ نَكُوْلِيْیِ لَه نَّایَه تَه كَانِی نَّیْمَه نَاكَات، مَه بَه سْتَم لَیْرَه دَا نَه م رَسْتَه یَه: ﴿بَلْ هُوَ ءَايَاتٌ يَنْتَظِرُ فِي صُورِ الْاَلْبَیْكِ اَوْثُوْا اَلْعَمَلُ﴾ العنكبوت: ۴۹، كه خَوَا مَه دَحِی نَه وَاَنَه دَه كَا نَّایَه تَه كَانِی خَوَا دَه خَه نَه سِیْنَه یِ خَوَّیْ اَنَه وَه و لَه بَه رِیَان دَه كَه ن، هَه لَّیْبَه تَه نَه و قَوْرْ اَنَه ش كَه لَه بَه ر دَه كَرِی زَوْر جِیَا یَه لَه وِی كَه هَه رَوَا دَه خَوِیْنْدِرِیْتَه وَه، چَوْنَكَه كَه لَه بَه ر دَه كَرِی زِیَا تَر تَه فَا عَوِی لَه گَه ل دَه كَه ی، وَه مَه جَا لَت دَه بَی لَیْیِ وِرْدِیَه وَه، چَوْنَكَه هَه مَو و دَه مَی قَوْرْ اَنَات لَه بَه ر دَه سْت دَانِیَه، نُنْجَا هَه ر خَوْدِی لَه بَه ر كَرْدِی قَوْرْ اَن بُوْ خَوِی رَوَوْنَا كِی بَه ر دَه كَه تِیْ كَه دَه چِیْتَه سِیْنَه تَه وَه و، بَه نَه نَدَا مَه كَا نْتَا دَا بَه ش دَه بَی، بُوْیَه لَه بَه ر كَرْدِی قَوْرْ اَن بَه رَا سْتِی نِیْعَه تِیْ كِی زَوْر گَه وِرْدِیَه، وَه ك لَه فَه ر مَایْ شْتِیْ كِی پَیْغَه مَبَه ر (ﷺ) دَا هَا تَوَه كَه خَوَا (سَبْحَانَه وَتَعَالَى) بَه پَیْغَه مَبَه ر دَه فَه ر مَوِی: (اِنِّیْ مَبْتَلِیْكَ، وَ مَبْتَلِ بِكَ، وَ مُنْزَلَ عَلَیْكَ كِتَابًا لَا یُعْصَلُهَ الْمَاءُ تَقْرَاهُ نَائِمًا وَ یَقْظَانًا) رَوَا ه مُسْلِم، وَ اَتَه: مَن تَوَّ تَا قِی دَه كَه مَه وَه، وَ مَبَه تَوَّ ش خَه لَك تَا قِی دَه كَه مَه وَه، وَ دَه كَتِیْبِیْ كَت دَه نِیْرْمَه سَه رِی و بُوْ دَه نِیْرْمَه خَوَا ر كَه نَا و نَایْ شَوَا تَه وَه، بَه خَه وَ تَوَوِی و بَه بَیْدَا رِی دَه خَوِیْنِی. كَه وَ اَتَه: لَه سِیْنَه ی دَا یَه.

*** بیر کردنه وه له قورئان و تیوه پامانی و لیتیگه یشتنی ***

وه دهربارهی بیرکردنه وه له قورئان و تیوه پرامانی و لیئیگه یشتنی،
تهنیا ئەم نایه ته دهخوینینه وه: ﴿كَتَبَ اٰرَٔنَهُۥ اِلَيْكَ مُبْرَكٌ لِّذِكْرٍۭاٰ اٰتٰتِهِۦ
وَلِتَذَكَّرَ اُولُوۤا۟ الْاَلْبٰبِ ﴿٢٦﴾﴾ ص، واته: ئەمه کتیبیکه ناردوو مانه ته
خوار بۆ لای تو به پیزه، {به رهه مداره، به رهه که تداره،} بۆ ئەوهی
له نایه ته گانی وردبنه وه، وه بۆ ئەوهی خاوهن عه قلان په ندی لی
وه ربگرن، له کۆتایی ئەم خالەش دا ده لیم: من کتیبیکی
سه ربه خۆم لهم بواره دا نووسیوه، به ناوونیشانی: (چۆن باشتر له
قورئان به ههرمه ندبین؟) له وکتیبه دا جهوت ههنگاوم خستوونه
پوو، بۆ چاک به ههرمه ندبوون له قورئان، که ئەمانه ن:

- 1 - ئەدهب نواندن و به گه وره گرتن (التأدب والتعظیم).
- 2 - خویندنه وه و گوی بۆ گرتن (التلاوة والإستماع).
- 3 - بیرکردنه وه و تیوه پرامان (التفکر والتدبر).
- 4 - کارتی کران و په ندوه گرتن (التأثر والتذکر).
- 5 - شوین که وتن و گهردن که چکردن (الإتباع والتسليم).
- 6 - تهزکیه پیکردن و فی کردن (التزكية والتعليم)،
- 7 - چاکسازی و حوکمران کردن (الإصلاح والتحکيم).

ئەركى سەرشادمان بەرانبەر بە قورغان

هيوادارم ئەو كىتەبە بخویننەوه كه بهرچا و پروونییهكى باستان
دهداتى لهوبارهوه، كه ئیمه چۆن لهگهڵ قورئان دا رهفتار بكهین و
بیخویننیهوه و، چۆن زیاتر لێی سوود مهند دهبین؟

ameer.maktab@yahoo.com



/AliBapir



/AliBapir



/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

ٹھوکی سہرشادمان بہرانہمر بہ ٹوپٹان

ameer.maktab@yahoo.com



/AliBapir



/AliBapir



/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

www.alibapir.net

خالی چوارم

شوینکہوتنی قورٹان و پیوہ پابہند بوونی

ameer.maktab@yahoo.com



/AliBapir



/AliBapir



/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

ameer.maktab@yahoo.com



/AliBapir



/AliBapir



/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

چۈرەم ئەركى سەرشانمان بەرانبەر بە كىتەبى خۇا و فەرمايشتى
بى وئەنە خۇا، سىجەنە و تعالى برىتیه له شوین كەوتنى قورئان و
پىۋە پابەند بوونى، ديارە خودى خویندەنە وەى قورئان عىبادەتە،
بىر لىكردنە وەى عىبادەتە ، لەبەر كەردنى عىبادەتە ، بەلام
خویندەنە وەى و لەبەر كەردنى و بىر لىكردنە وەى و تىفكرىنى ، لە
راستى دا لە رۋوئىكى دىكە وەى ، دەبن بەئامراز و ھۆكار، بۇ
شوینكە وەتى قورئان ، چونكە ئەم قورئانە بۇيە ھاتو كە پىيە وەى

پابه‌ند بین، به‌لام هه‌تا تی‌ی نه‌گه‌ین ، ناتوانین پ‌یه‌وه پابه‌ند
 بین، وه هه‌تا له‌به‌ری نه‌گه‌ین و نه‌یخو‌ینه‌وه ، ناشتوانین تی‌ی
 بگه‌ین ، که‌واته: خو‌یندنه‌وه‌ی قور‌ئان و پاشان له‌به‌رکردنی و
 تی‌گه‌یشه‌شتنی ، هه‌موویان هۆکارن تا‌کو بتوانین وه‌ك قور‌ئان
 ده‌فه‌رمو‌ی ، ئاوا ژیان بگوزهر‌ی‌نین ، ژیا‌نی تاک‌ییمان ، ژیا‌نی
 خ‌یزانییمان ، ژیا‌نی کۆمه‌ل‌ایه‌تییمان ، ژیا‌نی سیاس‌ییمان، ... هت‌د .
 مه‌به‌ستمان له‌ شو‌ی‌ن که‌وتنی قور‌ئان چ‌یه‌ ؟

مه‌به‌ستمان له شوینکه‌وتنی قورپئان ، شوین گه‌وتنی سه‌رجه‌م
 رینمایي و ئاراسته‌کانییه‌تی، به‌بی هه‌لاواردن، هه‌روه‌ها
 مه‌به‌ستمان له پێوه‌ پابه‌ند بوونی قورپئان ، دیسان پابه‌ند بوونه
 به‌ تیکرای فه‌رمانه‌کانی قورپئان و نه‌هییه‌کانی قورپئان و یاسا‌کانی
 قورپئانه‌وه، له‌ هه‌موو بوار و لایه‌نه‌کانی ژيان و گوزه‌رانه‌ماندا .

ژیانی تاکييمان ئه‌وه‌ی ئه‌وه‌ی که به‌ته‌نی جی‌به‌جی ده‌کړی له
 قورن‌ان ، بو‌خو‌ت جی‌به‌جی بکه ، وه ئه‌وه‌ی له چوار چپو‌ه‌ی مال و
 خیزانت دایه ، له‌وی دا جی‌به‌جی بکه ، وه ئه‌وه‌ی له
 چوار چپو‌ه‌ی کو‌مه‌لگادایه ، له‌وی دا جی‌به‌جی بکه ، ئه‌وه‌ی به
 ته‌نی پیت ده‌کړی ، بیکه و ئه‌وه‌ی که به کاری هه‌روه‌زی و کاری
 به کو‌مه‌ل نه‌بی جی‌به‌جی ناکړی ، ده‌بی هه‌ول بده‌ی هه‌روه‌زی
 بو بکه‌ی و کو‌مه‌لی بو په‌یدا بکه‌ی ، چونکه خوا ده‌فه‌رموی:
 قورن‌انمان ناروده بو ئه‌وه‌ی که په‌ندی لی وه‌ر‌ب‌گ‌رن و پی به‌ړپوه

بىچن ، بۆيە دەبى ئەۋەى بەخۇت دەكرى بىكەى و ئەۋەى پىت
ناكرى ، دەبى كۆمەلى بۆ پەيدابكەى ، با تەماشى ئەم ئايەتەنە
بكەين:

1- خوا سبحانە وتعالى بە پىغەمبەرى خاتەم (ﷺ) دەفەرموى:

﴿ اُنْعِمَا اَوْحَىٰ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴾ (١٦) الأنعام،

ۋاتە: شوین ئەۋە بکەۋە كە لە پەرۋەردگار تەۋە بە ۋەحى بۆت
هاتو، ، بىجگە لە ۋە ھىچ پەرس تراۋىكى دىكە نىە ، ۋە ۋاز
لە ھاۋبەش دانەرەن بىنە ۋەشتیان تىبکە، ۋاتە: لەبەر زەخت و
فشارى ھاۋبەش دانەرەگان و لەترسى ئەۋان و لەبەر پازى كردنى
ئەۋان ، نەچى ۋاز لە شوین كەۋتنى قورئان بىنى ، بە دۋاى
قورئان بکەۋە و گۈى مەدە ئەۋە كە كى پىى خۆشە و كى پىى
ناخۆشە .

جا ئەۋە خوا سبحانە وتعالى بە پىغەمبەرى خاتەم (ﷺ) ۋا
دەفەرموى و بۆيەش فەرموۋىەتى : ھاۋبەش دانەرەگان پەشتگۈى
بخە : ﴿ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴾ چونكە بەراستى ئىنسان كاتىك
دەتۋانى بە تەۋاۋىى بە دۋاى قورئان بکەۋى ، كە نابى زەخت و
فشارى خەلكى كافەر و بىدىنى بەسەرەۋە بى و لەۋان بترسى ،
ياخود بىەۋى ئەۋان پازى بكا، چونكە بەراستى قورئان بۆ
ئىنسانى ئازاد و ئازا هاتو، ۋ، بۆ ئىنسانى ژىردەست و ترسنۆك

نه هاتوه و، كهسيك دمتوانى به دواى قورئان بكهوى، كه بيچگه له خوا له كهس نه ترسى و خوا به يه كگر (مُوحِد) بى، بويه ددهرموى: ﴿اتَّبِعْ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ﴾ كى دمتوانى به دواى قورئان بكهوى؟ كهسيك كه ته نيا خوا به په رستراوى خوى بزاني، ئينسانى خوا به يه كگر و يه كتاپه رست دمتوانى كه بهراستى به دواى قورئان بكهوى، كهسيك كه گوى نه داته موشريك و كافر و لارييه كان، ده بى ئاوا سه رنجى نايه ته گاني قورئان بدمين، نه گهرنا نه و نايه تانه نه گهر ئاوا ههر به سه رپيى ته ماشايان بكهين، ده ليين: باشه نه وه خوا ددهرموى: به دواى نه وه بكه وه كه به وه حى له پهروهر دگارت هوه بو ت هاتوه، به لام (مناسبة) ى چى يه كه دوايى ددهرموى: (لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ)، وه دواتریش ددهرموى: (وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ)؟.

هوکاره كهى نه وه يه كه باسمان كرد، كهسيك دمتوانى به دواى قورئان بكهوى، كه بهراستى يه كتاپه رست بى و بيچگه له خوا هيچ په رستراويكى ديكهى نه بيت و، هيچ كهسى ديكه به شايستهى په رستن نه زاني، وه ئامادهش بى پشت له كافران بكا و روويان لى وهرگيرى و گوويان پينه دات.

2- وه له سوور هتى (الأعراف) دا ددهرموى: ﴿اتَّبِعُوا مَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ﴾ الأعراف، واته: به

دوای ئەو بەكەون كە لە پەروردگار تانەو بەوتان دابەزیندراو
 {پیشی ڕووی دواندن لە پیغەمبەر (ﷺ) بوو، بەلام لێردا
 بەگشتی دەفەرموی: كە ھەم پیغەمبەر و ھەم ئۆمەتەكە
 بەدوای ئەو بەكەون كە لە پەروردگاریانەو بویان
 دابەزیندراو}، ﴿وَلَا تَتَّبِعُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ﴾ وە جگە لەو بەدوای
 سەرپەرشتیارانی دیکە و مشوور خۆرانی دیکە مەكەون ﴿فَلَيْلَا مَا
 تَذَكَّرُونَ﴾ كەم وایە بیربەكەنەو و پەند وەر بگرن ، {ئەو كە مانەش
 ئەوانەن كە ئیمان دارن}، واتە: بڕوادرانیك كە پەند وەر دەگرن و
 بیر دەكەنەو كە من و ئەوانی دیکە زۆریان ئیھمالن ، یاخود ئەو
 كافەرەكان تەنانەت كەمیش پەند وەر ناگرن ، لێردا جیی سەرنج
 ئەو مەكەو: ﴿اتَّبِعُوا مَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا مِنْ دُونِهِ
 أَوْلِيَاءَ﴾ كەواتە: بەدوای بەرنامە و كتیبی كی بكەوی ، ئەوت كردو
 بە وەلی خۆت، وەلی ، واتە: سەرپەرشتیار و مشوور خۆر كار
 ھەلسوورپنەر ، بۆیە دەفەرموی: ﴿وَلَا تَتَّبِعُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ﴾ چونكە
 ئەگەر بەدوای كتیب و بەرنامە ھەر كەسیكی دیکە بكەوی،
 مانای وایە ئەوت كردو بە وەلی و سەرپەرشتیاری خۆت و
 مشوورگی ڕی خۆت .

وە لە سوورەتی (یونس) دەفەرموی:

3- ﴿يَأْتِيهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِّمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ

لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٧﴾ **يونس**، ليرەدا خوا سبحانە و تعالى پرووی دواندن دەکاتە هەموو خەلک و هەموو مەروفايەتی و دەفەر موی : ئەي خەلکینە ! بێگومان لە پەروەردگار تانەو ئەمۆژگاریتان بۆ هاتووە، وە شیفای ئەو کە لە سینه کانتان دا هەیه {شیفای ئەو دەرد و نەخۆشیانەي کە لە سینه کانتان دا هەیه} وە پێنمایی و بە بەزمی یە بۆ ئیمانداران . تەماشاکەن : ئەمۆژگاری و شیفایە کە بە گشتی باس دەکا، چونکە قورئان ئینسانی کافریش دەتوانی سوودی لیوەربگرێ، پێتان وایە خەلکی پۆژئاوا کەم لە قورئان بەهرەمەند بوون؟ زۆر لێ بەهرەمەند بوون ، لەگەڵ ئەوەش دا کە ئیمانیا ن پێی نیە، بەلام زۆریان سوود لێ بینیوە ، پێتان وایە قورئان دەوری نەبینیوە لەوەدا کە لە زۆر نەخۆشی یان دەربازیان بکا، نەخۆشی فکری، نەخۆشی کۆمەلایەتی ، نەخۆشی سیاسی؟ بە تەئکید قورئان زۆر دەوری بینیوە، بۆ وینە: ئیستا کە دەستا و دەست پیکردنی دەسلەلات بەشیوەی نەشتییانە لە پۆژئاوا هەیه ، پێتان وایە هی خۆیانە! کاتی خۆی ولاتانی پۆژئاوا ملیۆنان کەسیان لێ کوژرا لەسەر داواکردنی ماف و ئازادییەکان، وە کاتی خۆی خەلکی پۆژئاوا حوکمرانەکانی خۆیانیا ن وەکو خوا تەمasha دەکرد، یان نوینەری خوا، یان

سىبەرى خوا! ئەدى كى فىرى كردن كە حوكمېران نوينەر و
سىبەرى خوا نىە و نوينەرى خەلکە؟ بېگومان ئىسلام فىرى
کردن و قورئان فىرى کردن.

كەواتە: ئامۇزگار بوونى قورئان و شىفابوونى قورئان، بۇ خەلکە
بەگشتى، بەلام: ﴿وَهْدَىٰ وَرَحْمَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ﴾ كى قورئان دەكاتە پىنمايى
خوى بۇ ژيانى، وه كى قورئان بوى دەبىتە مايە پەحمەت و
بەزمى؟ ديارە ئيمانداران، بەلام خەلکى دىكەش بەگشتى دەتوانى
پەند لە قورئان وەربگرى و قورئان بکاتە ئامۇزگارى خوى و
بىكاتە شىفا و چارەسەر بۇ نەخۇشىيەکانى.

4- ئىنجا لە سوورەتى (النحل) دا دەفەرموى: ﴿وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ
الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ﴾ (النحل: ۸۹) واتە:
وه قورئانمان بۇ سەر تۆ ناردۆتە خوار، روون كەرەدەيە بۇ ھەموو
شتىك، وه پىنمايى و بەزمى و موزدەيە بۇ موسلمانان، يەكى بوى
ھەيە بلى: خوا دەفەرموى: ﴿تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ﴾ وەگو ھەندى لە
تويژمەروانى قورئان بە شىو دەيەكى سادە قورئانيان تەفسىر كەردو
گوتوو يانە: قورئان ھەموو شتىكى تىدايە، بەلام ئەو ە راست نىە و
لیرەدا: ﴿تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ﴾ واتە: قورئان ھەموو شتىك روون دەكاتە وە،
كە ئىو ە پىويستتان پىيەتى، بۇ ئەم ژيان وگوزەرانەى دنيا تان،
بەلام ئەگەر شتىك لە مەوداى عەقلى ئىنسان دا بى، ئايا قورئان

ھەر روونى دەكاتەوہ؟ بېگومان نەخېر، ئايا قورئان روونى
 كرڈۆتەوہ سەيارە چۆن دروست بکەين؟ نەخېر، ئايا روونى
 كرڈۆتەوہ چۆن پۆكىت دروست بکەين و پېى بچينە سەر مانگ؟
 نەخېر، ئايا روونى كرڈۆتەوہ چۆن لە رووى كشتوكالەوہ بەرو
 پېش بچين؟ نەخېر، لە رووى پېشەسازيەوہ؟ نەخېر، لەرووى
 بازارگانىيەوہ؟ نەخېر، بۆچى؟ چونكە ئەوہ ھەمووى لە مەوداى
 عەقلى ئينسان دا ھەيە، كەواتە: (بَيْنَا لِكُلِّ شَيْءٍ) واتە: قورئان ھەر
 شتەك كە لە مەوداى عەقلى ئينسان دا نيە و ئينسان بۆخۆى
 عەقلى پېناشكى و ناتوانى خۆى دەركى بكا، ھەموو ئەو شتانەى
 روون دەكاتەوہ، بەلام شتەك كە عەقل دەتوانى دەركى بكات،
 قورئان ئەوہ روون ناكاتەوہ، بۆچى؟ چونكە قورئان نەھاتوہ كە
 عەقل تەنبەل بى وپالبداتەوہ، قورئان نەھاتوہ كە مرؤف ھەلخزىو
 بلى: خوا ھەموو شتەكى بۆ فەرموو و، بەلكو قورئان ھاتوہ
 عەقلى خەلك بجوولېنى، بەلام ئەو شتانەى كە عەقل تواناى
 بەسەر دا ناشكىن، قورئان روونى كرڈوونەوہ .

5- وہ له سوورەتى (المائدة) دا خوا (سبحانہوتعالى) دەفەرەموى:

﴿وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيِّمًا عَلَيْهِ
 فَاحْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ
 شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَٰكِنْ لِّيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ فَاسْتَقِمْ
 وَالْخَيْرَاتُ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخَالِفُونَ﴾ (المائدة، ئەم

نایه ته دوی ئه و نایه تانه یه که خوا سبحانه و تعالی تیاندای باسی
 ناردنه خوارده و دی ته و پرات بو جووله که کان و ئینجیل بو
 نه صرانییه کان دهکات، دوی دهفه رموی: ﴿وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ﴾
 وهك چوئن ته و پراتمان بو موسا (علیه السلام) ناردده خوار که
 بهرنامه ی جووله که کان بی، وه ئینجیل مان ناردده خوار بو عیسا
 (علیه السلام) که و پرای ته و پرات بهرنامه بی بو نه صرانییه کان،
 ناوا کتیبیشمان بو تو ناردو ته خوار، به ههق، واته له خودی خوئی
 دا حهقه، وه لهکاتی خوئی دا هاتوه و له شویئی خوئی دا هاتوه
 ﴿مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ﴾ ههرجی کتیبی پیش خوئی ته
 بهراستی دهزانی، وهك ئهسله که یان و دهلی: (صُحُف) بو ئبراهیم
 هاتوه و، ته و پرات بو موسا هاتوه، زه بوور بو داوود هاتوه و،
 ئینجیل بو عیسا هاتوه، وه کتیبهکانی دیکه ش که بو
 پیغه مبه رانی دیکه و هاتوون و ناویان نه هاتوه، هه موویان راستن،
 وهك ئهسله که یان، نهك وهك واقعی ئیستیان، ﴿وَمُهَيِّمًا عَلَيْهِ﴾
 و پرای ئه و دی ئهسله که یان به راست دهزانی، به سه ریشانه وه
 چاودیر، واته: هه ر که م و کووپی و لادان و دهسکاری کرانیکیان
 تیدابی، وه قورئان به پیویستی زانیبیت راستی کرودته وه،
 ﴿فَأَحْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ﴾ که واته: به و دی که خوا ناردوویه ته
 خوار دادوهریان له نیواندا بکه، ﴿وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ

الْحَقَّ ﴿۝۱﴾ ۋە بەدوای ئارەزوودەكانیان مەكەو ۋە لاپدەى لەو حەقەى
 كە بۆت ھاتو، ﴿لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا﴾ بۆ ھەر كامىكتان
 رېباز ۋە بەرنامەيەكمان داناو ۋە بۆ جوولەكەكان لەسەردەمى مووسا
 دا (عليه السلام) بەرنامەيەك پيويست بوو، ۋە لەسەردەمى عيسا
 دا (عليه السلام) بۆ بەنى ئيسرائيل ۋە ئەوانەى برۆيان بە عيسا
 ھيئا، بەرنامەيەك پيويست بوو، بۆ تۆش ئەى موخەمەد (ﷺ)،
 بۆ ئۆممەتەكەى تۆ كە برىتيە لە ھەموو مرؤفايەتى تا دونيا
 كۆتايى دى، بەرنامەيەك پيويستە ﴿وَمِنْهَاجًا وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً
 وَاحِدَةً﴾ ۋە ئەگەر خوا ويستباى ھەمووتانى دەكردە يەك كۆمەل ۋە
 يەك ئۆممەت ۋە ۋە يەك كتيبيشى بۆ دەناردن، ﴿وَلَكِنْ لِّيَبْلُوَكُمْ
 فِي مَاءِ آتَانَكُمْ﴾ بەلام بۆ ئەو ۋە تاقيتان بكاتەو ۋە لەو ۋەدا كە پيىى داو،
 داخۇ ئايا جوولەكە ۋە نەسرانييەكان ئامادەن بە دوای موخەمەد
 (ﷺ) بىكەون كە ھەموو پيغەمبەرەكانيان بەرپاست دەزانى، ۋە
 ھەموو كتيبەكانى خوا بەرپاست دەزانى، ۋە تەواوكەرى كارى
 پيغەمبەرانى پيش خۆيەتى ۋە دەست بەردارى ئەو بەرژدەندىيە
 ناشەرعييە بن كە بەو بەزم ۋە بازارى ساختە بۆخۇيان
 دروستيان كردو؟ ﴿فَاسْتَمِواَ الْخَيْرَاتِ﴾ دەجا پيشپركى بىكەن لە
 چاكەكان دا، ﴿إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا﴾ ھەمووتان بۆلاى خوا
 دەگيردريئەو، ﴿فَيُنْزِلُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخَلِّفُونَ﴾ بىگومان ھەوالتان

پیدهدا بهووی که تییدا دهکەوتنه راجیاییهوه، وهک بینیمان له ههموو نهو نایهتانه دا خوا (سبحانه وتعالی) زۆر بهروون و راشکاویی، فهрман دهکا به پیغه‌مبهر (ﷺ) وه پاشان به ئیمه‌ی شوین کهوتووایی پیغه‌مبهر، که به دوای قورئان بکهوین و بهدوای نهو کتیبه بکهوین، که خوا به پیغه‌مبهری کوتایی دا ناردوویهتی، وه هیچ مسوڵمانیک سهرپشک نه‌کراوه و مافی هه‌لبژاردنی پینه‌دراوه له بهرانبهر شوینکهوتنی قورئاندا، مادام خۆی به مسوڵمان بزانی، ئینجا نایا شوینکهوتنی قورئان و پیوه پابه‌ند بوونی له چه‌ند بواردا خۆی دهنوینی؟ بیگومان له هه‌موو بواره‌کانی ژیان دا به‌لام من چه‌وت بورای سهره‌کییم بۆ زیاتر به‌رچاو پروون بوونه‌وه‌ی ئیوه خستۆته روو:

*** بواره‌کانی پابه‌ندایی به قورئانه‌وه ***

یه‌که‌م: له بواری بوون ناسیی دا، ئیمه‌ چۆن ته‌ماشای بوون (وجود) ده‌که‌ین؟ چۆن ته‌ماشای بوونه‌وه‌ر ده‌که‌ین؟ چۆن ته‌ماشای خوا (سبحانه وتعالی) ده‌که‌ین؟ ژیا‌نی دنیا، ئینسان، دوا‌پۆژ،... هتد، ده‌بی قورئان بکه‌ینه چرایه‌ک وه‌کو قورئان پیمان ده‌لی، ئاوا ته‌ماشای بوون بکه‌ین و، ته‌ماشای سهرجه‌م نه‌و شتانه بکه‌ین که وشه‌ی بوون (وجود) ده‌یانگریته‌وه، هه‌ر له خوای

بەرزو بى وئىنەو بەگرە، ھەتا تىكرايى دروستكراو ەكانى خوای بەدیهینەر لە ژيان ، دنيا ، مروۇف ، دواروژ...ھتد .

دياره من له كتيبي: (تەوژمى ئىسلام و ەلمانىي و خالە ھاوبەش و جياوازيەكانيان) دا باسى بوونناسىي ئىسلامم كردو، بۆيە حوالەي ئەوئتان دەكەم⁽¹⁾.

دوووم: لە بواری ئيمان و ەقیدە دا، دەبى قورئان بکەینە مامۆستاو چاوساغي خویمان و بیکەینە چرایەك، چونکە لە قورئاندا ەقیدەي ئىسلامیي جوان پروون کراو ەتەو، وەك من لە کتیبى: (ئيمان و ەقیدەي ئىسلامیي) دا کە شەش بەرگە، بە تەفصیل باسى ئيمان و ەقیدەي ئىسلامیم کردو، لەبەر رۆشنایي قورئان و سوننەت دا.

سىيەم: لە بواری خوا پەرستىي دا: چۆن خوا بپەرستين و بەندايەتيي بۆ بکەين؟ نوێژمان چۆن بى؟ رۆژووومان، حەجمان، زەکاتمان، دووعا و پارانەو ەمان، يادی خوامان چۆن بى؟ قورئان ھەمووی پروون کردۆتەو ە لە ھیلە گشتىي يەکانى دا، وە پيغەمبەريش (ﷺ) لە لق و پۆپ و وردەکاریيەکانى دا، وەك من لە کتیبى: (خواپەرستىي ئىسلامیي) دا، کە چوار بەرگە بە تەفصیل باسم کردو.

(1) برۆانە: چاپى دوووم/2011، نووسینگەي تەفسير.

چوارەم: لە بواری خوورپەوشت دا: خوورپەوشتی بەرز و پەسەند چىيە؟ دەبى تەماشای قورئان بکەين، هەرچى پەوشتىك قورئان مەدحى کردو، بزانه که چاکە، وه هەرچى کردووه و ئاکار و پەفتارىك قورئان زەمى کردو، بزانه خراپە، دەبى قورئان تەرازوو و پيوەرى ئيمە بى بۆ ئەووى بزانیين پەوشتە بەرزەکان و سیفەتە جوانەکان گامانەن؟ تاكو خۆمانیان پى برازیينەوه، و مسیفەتە خراپەکان گامانەن و خووخدەو خەصلەتە نزمەکان گامانەن؟ تاكو خۆمانیان لى بەدوور بگرين، که من لەهەر کام لە کتیبى (پىگای صالح بوون و بەرهو خوا چوون) و نامیلکەى، (خوورپەوشتى بەرزو پەسند سەنگى مەحەكى موسلمانەتییه) دا، باسى ئەم بابەتەم کردو .

پینچەم: لە بواری بارى کەسیتی دا: واتە: بواری خیزانیی که من لە کتیبى ئافرەت و خیزان لە سایەى شەریعت دا) که بەرگی یەکەمى چاپکراوه و هی دووهمیشى بەپيوەیه، تا راددەیهکی باش ئەم بابەتەم شى کردۆتەوه، هەروەها لە نامیلکەى: (سروشت و پایەکانى خیزان و مەسەلەى چەند ژنیى) یش لەو بارەوه قسەم کردووه.

شەشەم: لە بواری حوکم و سیاسەت دا: کۆمەلگا دەبى چۆن بەپيوە بچى و حوکمپرانان چۆن هەڵدەبژێردرین وکى دایان دەنى و

چۆن حوكم دەكەن؟ ئەو دەش بوارىكى دىكەيە و دەبى ئىمە تىيدا بە دواى قورئان بکەوين، که من له زنجیره وتارى (ئىسلام و دەولەتدارى و حوکمرانىي) دا که ئىستا له که نالى ئاسمانىي پەيامە وه له بەرنامەى (سەرنج) دا پىشکەشيان دەکەين و سەرگەرمى نووسىنەوه و ئامادەکردنیشيانين، له دوو تووى کتیبک دا.

هەوتەم: لەبوارى ئابوورى و مامەلە و بازرگانىي دا، بەکورتىي و بەکورديي، دەبى له هەمووبوارو لایەنەکانى دین و ژینماندا قورئان مامۆستا و چاوساغ و چرامان بىت، ئەو کاتە دەیسەلمىنین که بەدواى قورئان کەوتووین، وه شوین پىي دواين کتیبى خوامان هەلگرتوه.

شایانى باسیشه که من له کتیبى: ((الإسلام كما يتجلى فى كتاب الله))⁽¹⁾ دا، که له زیندانى ئەمریکاییهکان دا نووسیومه وه هەشت بەرگە وه دەورى چوار هەزار لاپەرەیه، باسى سەرجهم لایەنەکانى ئىسلامم کردوه، هەموویشى لەبەر رۆشناى قورئان دا، وه سوپاس بۆ خوا ئىستا ئەو کتیبە له ژیر چاپە.

ameer.maktab@yahoo.com



/AliBapir



/AliBapir



/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

(1) واتە: {ئىسلام وهك له کتیبى خوادا دەدرەوشیتهوه}.

ٹھوکی سہر شادمان بہرانپہر بہ ٹوپخان

ameer.maktab@yahoo.com



/AliBapir



/AliBapir



/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

خالی پینجہم و کوتایی

www.alibapir.net

ناساندنی قورٹازو بلاوکردنہوہی راستیہ کانہی

ameer.maktab@yahoo.com



/AliBapir



/AliBapir



/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

ameer.maktab@yahoo.com



/AliBapir



/AliBapir



/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

پېنجه مېن ئەركى سەرشانمان بەرانبەر بە قورئان برىتتە لەوہى
كە ئىمە قورئان بە خەلگ بىناسىن، وشەى: خەلگىش لە پىشدا
مەبەستەم پىي خەلگى دەور و بەرى خۆمانەو، ئىنسان دەبى لە
خىزانى خۆپەو دەست پى بىكات، لە برا و خوشكەكانى و لە
دۆست و رەفلىقانى و لە خزم و نىزىكانىيەو، قورئانىيان پى
بىناسىن و راستى يەكانى قورئانىيان بخەينە بەرچاو.

بەللى بەرپىزان! بەراستى ئەو كەسە لە خۆى پەرورەدگار نىزىكتەرە
لەلای خوا خۆشەوېستەرە، كە زىاتر لەگەل فەرمايشتى خوادا سەر
و كارى ھەيە، چونكە لەدوای خوا، ھىچ شتەك لە قورئان گەرەتەر

نېھ لە سۆنگەي ئەوئەوئە كە قورئان سېفەتى خواو فەرمايشتى
 خوايە، ئىنجا ئايا ئىمە چۆن لەگەل خوادا(سېحانە وتعالى)
 دەتوانىن مامەلە بگەين؟ لە راستى دا بە ھۆي فەرمايشتى خواوئە
 دەتوانىن مامەلەيەكى راست و دروست لەگەل خواي پەروردگار
 دا بگەين و بەندايەتتى بۆ بگەين، ديارە موھەممەد (ﷺ) و
 ھەموو پېغەمبەرانى دىكەي پېش ئەويش سەلات و سەلامى
 خويان لەسەربى ھەر بەپىي فەرمايشتى خوا و بە پىي ئەو
 وەحى و پەيامەي خوا بۆي ناردوون، لەگەل خوادا ھەلس و
 كەوتيان كەردو، بۆيە بەراستى ئەوانە خوا پىداو بەختەوئەرن،
 كە تەمەنى خويان زياتر لەگەل فەرمايشتى خوادا بەسەر دەبەن،
 چونكە ھىچ شتئ لە فەرمايشتى خوا گەورەتر نىھو، ھىچ شتئك
 لە كەلامى خوا بەرەكەتدارتر نىھ، وە ئەگەر تەماشاي زانايانى
 ئىسلام بگەين دەبينىن ئەوانەيان كە زياتر خەرىكى فەرمايشتى
 خواو خەرىكى كىتئىي خوا بوون، زياتر توانىويانە خزمەت بگەن
 و زياتر توانىويانە گۆرانكارى بەسەر خويان دا بىنن، پاشان
 گۆرانكارى بەسەر ئەو واقع و دەوروبەرە دا بىنن، كە تىيدا
 زىاون، ئىستاش با تەماشاي ئەم چەند ئايەت و فەرمايشتانە
 بگەين، كە فەرمانمان پى دەكەن قورئان بە خەلك بناسىنين و
 راستى يەكانى قورئان بە خەلك بگەيەنين:

یهک: له سوورموی (الانعام) دا، خوا سبحانه وتعالی ددغه رموی:
 ﴿قُلْ أَتَى شَيْءٌ أَكْبَرُ شَهَادَةً قُلْ اللَّهُ شَهِيدٌ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَأُوحِيَ إِلَيَّ هَذَا الْقُرْآنُ لِأُنذِرَكُمْ بِهِ وَمَنْ بَلَغَ
 أَيْتَكُمْ لَتَنَسَوْنَ أَنْتَ مَعَ اللَّهِ إِلَهَهُ الْآخَرَى قُلْ لَا أَشْهَدُ قُلْ إِنَّمَا هُوَ اللَّهُ وَحْدٌ وَإِنِّي بَرِيءٌ مِمَّا
 تُشْرِكُونَ ﴿١٩﴾﴾ (الانعام)، به پیغه مبهەر (ﷺ) ددغه رموی: پیاښان بلای: کی
 یان چ شتیک گه ورمتره شایه دی بدات ؟ یان کی نه گهر شایه دی
 بدات شایه دی دانه که ی گه ورمترین شته؟ بلای: خوا، {یانی: خوا
 نه گهر شایه دی له سهر شتیک بدات که نه و شته وایه، نه وه خوا
 گه ورمترین شایه ده، واته: نه گهر نه وانیش نه یانگوت: خوا
 گه ورمترین شایه ده، تو بلای: خوا شایه ده} له نیوان من و نیو ده
 {واته: خوا شایه ده که من پیغه مبهری خوام و نه م فهرمایشته
 فهرمایستی خوا یه، خواش به سه بو شایه دی، چونکه گه ورمترین
 شایه ده} خوا له نیوانمان دا شایه ده، وه نه م قورئانه شم بو
 نیردراوه تا کو به نیو دی رابگه یه نم وه به هر که سیکی دیکه که
 پی دگات، جا من له هیئانه وهی نه م نایه ته دا ته نیا مه بهستم
 نه م رسته یه یه: (وَمَنْ بَلَغَ) واته: پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمانی پیکراوه
 که بفرموی: ﴿وَأُوحِيَ إِلَيَّ هَذَا الْقُرْآنُ لِأُنذِرَكُمْ بِهِ﴾ نه م قورئانه م بو
 نیردراوه تا کو به نیو دی رابگه یه نم و نیو دی پی بترسینم و پی
 هو شیار بکه مه وه (وَمَنْ بَلَغَ) وه هر که سیکی دیکه ش که دوا یی
 قورئانی پی دگات، واته: نه ویش دیسان هر پیغه مبهەر (ﷺ) به و

قورنانه هۆشیاری دهکاتهوه، ﴿أَيُّكُمْ لَتَشْهَدُونَ أَنَّ مَعَ اللَّهِ إِلَهَةً أُخْرَى﴾
پێیان بلی: ئایا ئیوه شایهیدی ددهن که لهگهڵ خوادا په رستراوی
دیکه هه؟ (قل لا اُشهد) بلی: نهگهر ئیوه شایهیدی بدهن،
شایهیدییه که تان به ناحهقه، به لām من شایهیدی نادهم .

﴿قُلْ إِنَّمَا هُوَ إِلَهٌُ وَاحِدٌ وَإِنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ﴾ بلی: ته نیا یهك په رستراو
ههیه، وه من بهریم له وهی که ئیوه دهیکه ن به هاوبهش بۆ خوا.
دوو: له سووردهتی (الزمر) دا خوا دهفه رموی: ﴿إِنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ
لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ فَمَنِ اهْتَكَىٰ فَلِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ ضَلَّٰ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهِ ۖ وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ
بِوَكِيلٍ ۝١٤١﴾ الزمر، واته: ئیمه کتیبمان به حهق ناردۆته سهر
تۆ بۆ خه لکی، {واته: ئهم قورنانه بۆ خه لک هاتوه، که خه لک لی
تیبگات و پێی ناشنا بی و پێوهی پابه ند بی}

﴿فَمَنِ اهْتَكَىٰ فَلِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ ضَلَّٰ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا﴾ جا ههر که سیك
رپی راستی گرت نه وه سووده که ی بۆ خۆیه تی، وه ههر که سیك
رپی ون کرد، رپی لی ون بوونه که ی بهس به زیانی خۆی ته و او
ده بی ﴿وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ﴾ وه تۆ وه کیل نی به سهر یانه وه که
بیانپاریزی و نه هیلی گومر ابن و رپیان لی تیك بجی.

سی: پیغه مبه ریش (ﷺ) له فه رمایشتیك دا که بوخاری
هی ناویه تی به ژماره: (3461)، دهفه رموی: (عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو ،
أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، قَالَ : بَلَّغُوا عَنِّي وَلَوْ آيَةً ، وَحَدَّثُوا عَنْ

نَبِي إِسْرَائِيلَ وَلَا حَرَجَ ، وَمَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا ، فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ
 النَّارِ). واته: نه گهر نایه تیکیش بیت له منه وه بیگه یه نن، وه
 له به نی ئیسرانیله وه شت بگیړنه وه و فهیناکات، ههر
 که سیکیش به نانقه ست درؤم به دمه وه هه لبه ستی، با جیگای
 له ناگردا دابنی. به لام بیگومان نه وهی که له به نی ئیسرائیل و
 خاوه ن کتیه کان به گشتی ده گیریتته وه، ههر چی پیچه وانهی
 قورئان بوو، نه وه رته کراوویه و نه وهش که سهرمان لیډرنه چوو،
 نه ده لیین راست ده کهن، نه ده لیین درؤده کهن، چونکه له
 فهرمووده یه کی دیکه دا هاتوه (قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ :
 إِذَا حَدَّثَكُمْ أَهْلُ الْكِتَابِ فَلَا تُصَدِّقُوهُمْ وَلَا تَكْذِبُوهُمْ) رواه البخاري
 7362، که بیگومان مه به ستی پی نه و شتانه یه که راستی و
 هه لیه یی یان دیار نه بی. دیاره بو بلا وکردنه وهی راستی یه کانی
 قورئانیش، ههر که سه له قه در خوئی شتیکی ههر پی ده کری،
 چونکه له وانیه یه کی بلئ: جا خو من مه لا نیم، یان من
 شاره زانیم و خاوه ن شه هاده نیم! به لام وانیه هیچ که س نیه به
 قه در خوئی له قورئان تی نه گات و به نه ندازه ی نه وه که لی
 تیگه یشتووی، بهرپر سیاری و پیویسته نهرکی راگه یاندنی
 راستیه کانی قورئان نه نجام بده ی، پیشتیش باسمان کرد که خوا

له‌چهند شوین و له‌سه‌ره‌تای چه‌ندان سوورپه‌ت دا کتیبی خوئی به (مبین) واته: رپوشن و ئاشکرا، وه‌سف کردوه.

چوار: وه له (4) ئایه‌ت له سوورپه‌تی (القمر) دا، که ئایه‌تی (40 و 32 و 22 و 17) ن، خوا عزوجل ئه‌م راستیه‌ی دووباره کردوته‌وه: ﴿وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ ۖ﴾ (١٧) القمر، واته: وه بیگومان قورئانمان ئاسان کردوه بۆ له‌به‌رکردن، بۆ خویندنه‌وه، بۆ ئی تیگه‌یشتن، ئایا که‌س نیه لیی تیبگا! چونکه وشه‌ی (ذکر) به مانای خویندنه‌وه و له‌به‌رکردن و ئی تیگه‌یشتن دی، وه‌ک (عبدالرحمن بن ناصر السعدي) له (تيسير الكريم الرحمن في تفسير كلام المنان) دا⁽¹⁾ ده‌لی: (أي: ولقد يسرنا وسهلنا هذا القرآن الكريم، ألفاظه للحفظ والأداء، ومعانيه للفهم والعلم، لأنه أحسن الكلام لفظاً، وأصدقاه معنى، وأبينه تفسيراً، فكل من أقبل عليه يسر الله عليه مطلوبه غاية التيسير، وسهله عليه، والذكر شامل لكل ما يتذكر به العاملون من الحلال والحرام، وأحكام الأمر والنهي، وأحكام الجزاء والمواظع والعبر، والعقائد النافعة والأخبار الصادقة)، واته: خوا که ده‌فه‌رموی: ﴿وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ ۖ﴾ (١٧) القمر، یانی: بیگومان قورئانی به‌رزو به‌پیزمان ئاسان و سینا کردوه: وشه‌کانی بۆ له‌به‌رکردن و بیژتن، وه واتایه‌کانی بۆ

(1) بیروانه: ص 828.

تېگەشتن و زانين، چونكه باشتين قسەيە لە پرووی بېژدودو، راسترېنيەتي لـه پرووی ماناودو پروونترينيەتي لـه پرووی ليکدانه وودو، بۆيە ھەر كەسيك بە راستي پرووی تيبكات، خوا ئامانجەكەي زۆر بۆ ئاسان دەكات و بۆي سينا دەكات، وە وشەي (ذکر) يش گشتگیرە بۆ ھەر شتيك كە زانايان پەندی لیۆدەدەگرن لە ياساكانی ھەئال و ھەپام و فرمان و قەدەغەو، ياساكانی سزاو پاداشت و، ئامۆژگاری و پەندەگان و بیروبڕوا سوود بەخشەگان و ھەوالە راستەگان. كەواتە: كە دەفەرموی: (وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ) واتە: قورئانمان ئاسانكردووە بۆ لەبەرکردن و بۆ خویندنه وە و بۆ لی تېگەشتن جا ئایا خوا بۆ ھەرموی ئاسانم كردووە، تاوان نییە كەسيكي دیکە بلی: بە زەحمەتە؟ بەلام ھەلبەتە لیۆدەدا كە دەفەرموی: ئاسانم كردووە، لەگەڵ خو ماندووکردن دا ناكۆك نیە، چونكه بېگومان ئەگەر ھیچ خۆت ماندوو نەكەي و عەرەبيی نەزانی، لە قورئان تیناگەي، بەلام ئەگەر زمانی عەرەبيی (نحو، صرف، بلاغة) بزانی و تەماشای قورئان بكەي، لی تیدەگەي، بەلكو لەراستی دا زۆر شیعر و پەخشان ھەيە، زۆر قورسترە لە قورئان، وە ئەوەندەي كە قورئان دەگونجی لەبەرەبكری، ھیچ قسەيەكي دیکە، نە شیعر نە پەخشان ئاوا لەبەر ناكری، قورئان زۆر ئاسانە وەك خوا فەرموویەتي، بەلام ئەگەر بەردەوام ئاگامان

لېي نەبىت و بەردەوام نەيخوئىنن لە دل و مېشكمان دا نامىنى،
 وەك لەم فەرمودەيەدا هاتو: **عَنْ أَبِي مُوسَى عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
 وَسَلَّمَ قَالَ: تَعَاهَدُوا الْقُرْآنَ، فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَهُوَ أَشَدُّ تَفَصُّبًا مِنَ الْإِبِلِ
 فِي عُقْلِهَا.** رواه البخاري

واتە: ئاگاتان لەم قورئانە بىت و بەردەوام بىخوئىنن، سوئند
 بەو دەى گيانى منى بە دەستە، لە حوشترى بزۆز زياتر خوئى
 رادەپسكىنى، واتە: وەك چۆن حوشتر خوئى رادەپسكىنى تا خوئى
 بەرەللا بكا، قورئانىش ئاوايە و ئەگەر زۆر نەيخوئىنى لە زەينت
 دەجىتەدەر، هەلبەتە زوو لە زەين دەجىتەدەر، بەلام ئەگەر
 كەيفىشت لى بى زوو دىتەو بەرت .

كە دەشليين: بە ئاسانى لى تىدەگەين، يانى: هەركەسە و
 بەقەدەر خوئى و بە پى ئامادىي و هەولدانى خوئى، ئنجا هەموو
 كەس نابىتە تەفسىر زان، بەلام هىچ كەس نىە كە بە قەدەر خوئى
 لە قورئان تىنەگات، هەلبەتە ئەو دەش كە وەك پىويست تىدەگا،
 زياتر زانايانن و ئەوانەن كە زياتر وزە سەرف دەكەن و زياتر خوئى
 ماندوو دەكەن و عەقلىان كراودترە و عىلم و شارەزاىيان زياترە،
 ئەوان زياتر لە قورئان تىدەگەن، بەلام شوانىكىش و
 كرىكارىكىش و جوتيارىكىش و نەفەرىكى زۆر سادەش، دەتوانى
 بەشى خوئى لە قورئان تىبگات، وە بايى ئەوەندە كە توانىويەتى
 لى تىبگا بەرپرسيارىشە بەرانبەر بەو دەى لى تىگەيشتو، كە

ئىركى سەرشادمان بىرانبەر بە قورئان

بىگەيەنى بە غەيرى خۇي ، ئىجا لە كۆتايى ئەم بابەتە دا
دەمەوى ئامازە بىكەم بۇ باشتىن شىواز و رېبازى تىگەيشتىن لە
قورئان:

ameer.maktab@yahoo.com



/AliBapir



/AliBapir



/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

باشتىن شىواز و رېبازى بۇ تىگەيشتىن لە قورئان و خەك
تىگەياندن لە قورئان:
من لە پىنچ خالدا بە كورتى باسى ھۆكارەكانى چاكتى تىگەيشتىنى
قورئان دەكەم:

ھۆكارى يەكەم: تەفسىركردنى قورئان بە قورئان:

تويژمەروانى قورئان لەسەر ئەوود يەك دەنگن و لەوبارەود
 گوتووينا: (إِنَّ الْقُرْآنَ يُفَسِّرُ بَعْضُهُ بَعْضًا) قورئان ھەندىكى
 ھەندىكى ڤوون دەكاتەود ، بۆ نموونە: خوا لە قورئان دا باسى
 خۆڤاگرى (صبر) دەكات، جا ئايا (صبر) چيە؟ ئەگەر تەماشاي
 ئايەتەكانى قورئان بكەين، خوا بۆمان باس دەكات و بۆمان ڤوون
 دەكاتەود كە دەبى لە چى و چى دا خۆمان ڤاڤاڤەين، بۆ ويئە: لە
 سوورەتى (البقرة) دا دەفەرموى: ﴿وَالصَّابِرِينَ فِي الْآسَاءِ وَالْضَّرَّاءِ وَحِينَ
 الْبَأْسِ﴾ (البقرة: ١٧٧) واتە: ئەوانەى خۆڤاڤاڤەين لەكاتى نەدارى و
 نەخۆشى و ناخۆشى و لەكاتى جەنگ و ڤووبەڤووبوونەودا ،
 كەواتە: خۆڤاگرى تەنيا شتەك و دووشتان ناڤاڤەتەود، بەلكو
 ھەموو بوارەكانى دين و ژين دەڤاڤەتەود . ھەروەھا ھەر لە
 سوورەتى (البقرة) دا خوا سبحانەوتعالى دەفەرموى: ﴿وَيَسِّرِ
 الصَّابِرِينَ﴾ (١٥٥) الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿١٥٦﴾ (البقرة)،
 واتە: وە موژدە بدە بە خۆڤاڤاڤەين ، ئەوانەى كە بەلایەكیان تووش
 بوو، دەلێن: ئیئە ھى خواين و بۆلاى خواش دەچينەود ، كەواتە:
 شوينىكى ديكەى كە دەبى صەبرى تیدا بڤاڤەين، ڤاڤەين و بەلاو
 موسيبەتە، ھەروەھا ھەر بەم شىوئە، ئەگەر تەماشاي ھەموو
 ئەو شوينانە بكەى كە باسى (صبر) دەكەن، تیداڤەى كە (صبر)
 مانای چيە؟.

ههروهها خوا سبحانهوتعالی باسی تهقوا دهکات و باسی پاریزکاران دهکات، بۆ وینه: لهسهرهتای سوورپهتی (البقرة) دا، دهفهرموی: ﴿ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ ۝۱﴾ البقرة، واته: ئەو کتیبە گومانی تیدا نیه، رپنماییه بۆ پاریزکاران، جا ئایا پاریزکاران کین؟ ئەگەر تهماشای ئەو شوینانه بکهین که خوا تیئاندا باسی پاریزکاران دهکات، تیدهگهین پاریزکاران کین؟ بۆ وینه: له سوورپهتی (آل عمران) دا خوا سبحانه وتعالی دهفهرموی: ﴿وَسَارِعُوا إِلَىٰ مَقَرِّ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ غُرُوبُهَا السَّمُوتُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ ۝۱۳۲﴾ آل عمران، واته: وه خیرایی بکهن بهردو لیبوردنیك له خواوه و بهههشتیک که پانییهکهی بهقهدهر ئاسمان و زهوی یه، ناماده کراوه بۆ پاریزکاران، ئنجا ئایا پاریزکاران کین؟ ﴿الَّذِينَ يُفْقُونَ فِي الشَّرَاءِ وَالْبُرَاءِ وَالْكَتْمِ الْأَمِينِ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ ۗ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ۝۱۳۱﴾ وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَجَسَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرِ اللَّهُ فَمَا لَهُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ عَلَىٰ مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ ۝۱۳۲﴾ آل عمران، کهواته: ئەوانه پاریزکاران، ئەوانهی که مالی خویان لهکاتی ههزرانی و گرانی، یاخود لهکاتی ههبوون و نهبوون دا، دهبهخشن، وه توورپهیی خۆ قوتدهرهوان و لیبوردووان له خهئکی، وه خوا چاکهکارانی خوشدهوین، وه ئەوانهی ئەگەر گوناھییکیان کرد، یان ستهمیان له خویان کرد (نائومیڊ نابن له پهحمهتی خواو) داوای لیبوردن بۆ گوناھهکانیان دهکهن، وه دهشرانن که بیجگه له خوا کهس له

گوناهيان نابوورى، ۋە بەردەوام نابن لەسەر ئەوھى کردوويانە، لە
حائىك كە دەشزانن چەند خراپە! كەواتە: پارىزگار ئەوھ نىھ كە
بە بالان بفرى، بەلگە ئەوھىھ كە خاۋەنى ئەو سىفەتەنە بىت،
غەلەتەش دەكا، بەلام دەگەرپتەوھ بۆلاى خوا.

ئىجا كە دەلىين: قورئان ھەندىكى ھەندىكى تەفسىر دەكا، دەبى
تەماشى سىياقى ئايەتەكان بىكەين، با لەوبارەوھ يەك نەوونەتان بۆ
بىنەمەوھ، زۆربەى مامۇستايان ئەم ئايەتە دەربارەى ئەخلاق و
رەۋشتى جوان دىننەوھ: ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ
يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا﴾ (النحل)، ھەرچەندە بە داخەوھ
زۆربەيان دەلىين: ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾ لەحائىك دا كە:
﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾، بە س لەيەك ئايەت دا ھاتوھ،
ئەوئىش ئەم ئايەتەيە! خوا دەفەرموى: بىگومان لە پىغەمبەرى
خوادا بۆ ئىوھ سەرمەشقى يەكى باش ھەيە، بۆ ھەركەسىك بە
ئومىدى خوا و پۇژى دوايى بى و زۆرىش يادى خوا بىكات، بەلى
زۆرجار ئەم ئايەتە ۋەك بەلگە لەسەر رەۋشتى جوان
دەھىنرپتەوھ، كە ئىمەش ۋەك پىغەمبەر (ﷺ) رەۋشت و
خوومان جوان بى، بەلام ئەگەر تەماشى سىياقى ئايەتەكان بىكەين،
دەبىنن پىش ئەم ئايەتەو ئايەتەكانى دوايىش ھەمووى باسى
جەنگ و جىھادە، كەواتە: مەبەستى ئەسلىي لەم ئايەتە، يانى: لە

جەنگ و جىھادو فېداكارىي لەپىناوى خوادا و لەپىناوى دىنى خوادا، پېغەمبەرى خوا سەرمەشقە بۆ ئىو، چونكە لەپىش ئەم ئايەتەدا خۆى پەرورەدگار باسى بەسەرھاتى جەنگى خەندەق دەكات، جەنگى ئەحزاب كە لەسەرھتاو دەپھىنى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَكُمْ جُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُودًا لَّمْ تَرَوْهَا وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ﴿١٠﴾﴾ **الأحزاب**، دوایی دەفەرموى: ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَذِكْرًا ﴿١١﴾﴾ وَلَمَّا رَأَى الْمُؤْمِنُونَ الْأَحْزَابَ قَالُوا هَذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَصَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا ﴿١٢﴾﴾ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَّنْ قَضَى نَجْبَهُ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَلْتَظِرُ وَمَا بَدَلُوا بَدِيلًا ﴿١٣﴾﴾ **الأحزاب**، مەبەستم ئەو دىيە كە زۆر جار ئايەتيك لەسياقى خۆى دەرى دىنى و ئاگات لەپىشى و لەدۆى نىيە، واتايەكى ھەلە بە دەستەو دەدات! يان بۆ نموونە: رەستەى: ﴿قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ﴾ **ال عمران: ٣١**، واتە: بلى: ئەگەر ئىو خواتان خۆشدۆى شوينم بکەون خواش ئىو خۆشدۆى، ئەم رەستەيە لەج سياقيك دا ھاتو؟ لەم سياقەدا كە دەفەرموى: ﴿لَا تَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ إِلَّا أَنْ يَتَّخِذُوا مِنْهُمْ ثَمَنًا بَدَلًا وَيُحَذِّرَكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ﴿٣٨﴾﴾ **ال عمران: ٢٨**، واتە: بابرواداران بېروايان لە حياتى بېرواداران نەكەنە دۆستيان، وە ھەركەسيك ئەو بکات، ئەو ھىچ پەيوەندىي - نيمانيي - بەخواو نىيە، مەگەر لەحاليك وەك خۆپاراستن خۆتانيان لى

بەپايرىز {وہ بہرۈوکوشىي بہ نزيكىي خۇتانيان پيشانبەدن} وہ خوا لە - سزای - خۇي دەتانتەرسىنى و سەرەنجامىش ھەر بۇلای خوايە.

دوايى بەردەوام دەبى و دەفەر موى: ﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ﴾ آل عمران: ۳۱، كەواتە: ئەم ئايەتە مەبەست پىي ئەومىيە: ئىوھش لەوھدا بەدواي پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بکەون، كە بىجگە لەخواو ئىمانداران كەسى بە دۇست نەگرتوھ و، نەچن كافران بە دۇست بگرن، چونكە كەسىك شوپنكەوتووي پىغەمبەرە (ﷺ)، كە بىجگە لە خواو ئىمانداران كەسى دىكە بە دۇست و پشتىوانى خۇي نەزانى، كەچى مسوئلمانى وا ھەيە ئەم ئايەتە دەخوينىتەوھ و لە حيزبىكى ەلمانىيش دايە، وہ ھى وا ھەيە ئەم ئايەتە دەخوينىتەوھ و ريشى خۇيشى بەدەست كافرىكەوھ، يان بەدەست مونافىقيكەوھ داوھ! بەلام ئەگەر سەرنجى كۇي ئايەتەكان بدات، دەزانى كە ھەلۇيستەكەي راست دۇ و پىچەوانەي ئايەتەكەيە، چونكە ئايەتەكانى فەرمايشتى خوا وەكو ئالقەكانى زنجير يەكدى دەبەستەنەوھ، خۇ حاشا لە فەرمايشتى خوا ھەر تىرە لە كەندەلانىك نىە، بەلكو ھەموو ئايەتەكان پىكەوھ پەيوەستن، بەلام دەبى تۇ سەرنجى ئەوانەي پىشى و ئەوانەي دوايى بدەي، وہ ھەر وشەيەكى قورئان وھەر رستەيەكى قورئان بتەوى مانايەكەي

بە راست و دروستى بزانى، دەبى تەماشى ھەموو ئايەتەكانى
پېشوو و دواترى بگەي، ئەوكاتە واتاكەي چاگر بە دەستەوہ
دەدات .

ھۆكارى دووہم : سەرخامانى سوننەت و سىرەي پېغەمبەرى خوا ﷺ :

بەئى بەرپزان! بۇ چاك تېگەشتنى قورئان و تېگەياندىنى خەلك
لە قورئان ، دەبى تەماشى سىرە و سوننەتى پېغەمبەر (ﷺ)
بگەين ، چونكە خوا دەفەرموى: ﴿وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا
نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَرْفَعُونَ﴾ ﴿النحل﴾ ، واتە: وە قورئان (ذکر) مان
ناردۆتە خوار بۆتۆ، تاكو ئەوہى بۇ خەلك ھاتۆتە خوار بۆيان
روون بگەيەوہ ، وە بۇخۇشيان بىر بگەنەوہ ، بەلام لىردا دەمەوى
ئەوہتان پى بلىم كە پېشتريش باسما كرده: سوننەتى پېغەمبەر
(ﷺ) تەفسىرى قورئان نىہ و پېغەمبەرى خوا قورئانى تەفسىر
نەكرده و، ئەگەر پىويست بايە، بىگومان تەفسىرى دەكرد ، ئەدى
يانى چى كە دەللىن: پېغەمبەرى خوا روون كەرەوہى قورئانە ؟
واتە: نىمە كاتىك لە قورئان تىدەگەين، كە چۆن كارى پىدەكرى و
چۆن بەرجەستە دەكرى لەسەر ئەرزى واقىع، كەتەماشى
پېغەمبەرى خوا بگەين: بانگەواز چۆن دەكرى؟ تەماشى
پېغەمبەرى خوا بگە، سەرەتا خەلك بۆلاي چى بانگ دەكرى؟

تەماشای پېغەمبەرى خوا بىكە، عىبادەت چۆن دەكرى؟ تەماشای پېغەمبەرى خوا (ﷺ) بىكە، كۆمەلگا چۆن دەگۆردى و چاكسازى و پاكسازى دەكرى؟ تەماشای پېغەمبەرى خوا بىكە، دەولەت و حكومەت چۆن تەشكىل دەكرى؟ تەماشای پېغەمبەرى خوا (ﷺ) بىكە، چۆن لەگەل ئەھلى كوفردا جەنگ و جىھاد دەكرى؟ تەماشای قۇناغەكانى جەنگ و جىھادى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) بىكە، كەواتە: ھۆكارى دووہم بۇ چاك لى تىگەيشتى قورئان، ئەودىيە كە باش سەرنجى سوننەت و رېياز و فەرمائىشتەكانى پېغەمبەر (ﷺ) بدەين، كە قورئاننىان بە بەرجەستە كراوى تىدايە، پىشتىش باسەم كە قورئان و سوننەت دوو شتى لەيەك جىيانىن، بەلگە سوننەتى پېغەمبەر (ﷺ) {وشەى سوننەت واتە: رېياز} برىتيە لە بەرجەستەكردنى قورئان لەسەر ئەرزى واقىع ، نەك بلىى قورئان شتىكە و سوننەت شتىكى دىكەيە ، بەلگە سوننەتىش ھەر قورئانە، بەلام بە بەرجەستە كراوى و بە تەتبىق كراوى و بە زىندووى لەسەر ئەرزى واقىع، پېغەمبەر (ﷺ) قورئانى بەرجەستە كەردە .

ھۆكارى سىيەم: بەھەرە وەرگرتن لە پىشىنى چاكمان:

بەللى بۇ لى تىگەيشتى قورئان: ھۆكارىكى دىكە برىتيە لە بەھەرە وەرگرتن لە پىشىنى چاكمان ، خوا دەفەرموى: ﴿ فَسَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ

إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿النحل: ٤٣﴾، واتە: لە زانایان بپرسن ئەگەر نازانن، زانایانی پێش ئێمە، چ توێژەرهوانی قورئان، چ فەرمووده ناسان، چ شەرەزنان، دەبێ تەماشای بکەین چۆن لە قورئان تیگەیشتون! لە لێ تیگەیشتنی ئەوان بەهرە وەرەگیرین، بەلام دەبێ وریا بین، تەفسیرەکانی ئەوان و بۆچوونەکانی ئەوان و ئیجتیهاەکانی ئەوان، نەکەینە دین، چونکە هەموو ئەوەی ئەوان بەرەمیان هێناوە، تیگەیشتنی ئەوانە لەبارەى قورئان و ئایینەو، نەك خودی قورئان و دین، دیارە هەر کاتێ وەکو دینیش مامەڵەمان لەگەڵ تیگەیشتنەکان لە دین دا کرد، دینمان زۆر دەبن، بەلام ئەگەر گوتمان: ئەو تیگەیشتنی ئەوانە دەربارەى ئەو ئایەتە ئەو فەرمايشتەى پیغەمبەر (ﷺ)، ئەو کاتە دین هەر یەك دینە، بەلام بە تیگەیشتنی جۆراو جۆرەو، ئنجا بە تەئکید ئەوان بۆ سەر دەمى خۆیان تەماشای قورئانیان کردووە و ئێمەش پێویستە بۆ سەر دەمى خۆمان دووبارە تەماشای بکەینەو و نابێ عەقلى خۆمان داخەین، بۆیەش خوا دەفەرموێ: ﴿لَتَسِينَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾﴾ ﴿النحل﴾، کەواتە: پووێکردنەوێ پیغەمبەر (ﷺ) بەدیل نیە بۆ بیرکردنەوێ خۆمان، خۆشمان دەبێ بیر بکەینەو، وە بەراستی زانایانی ئیسلام و پێشەوایانی ئیسلام، تەنیا ئەوانەیان توانیویانە گۆرانکاریی بکەن، کە بە

عهقلیکی نازاد و کراوه و بهدلیکی بویرانهوه، تهماشای قورئان و نایهتهکانی خواو فهرمایشتهکانی پیغهمبهریان (ﷺ) کردوه .

هۆکاری چوارهم: خۆزاندنهوه به پارێزکاری:

چونکه چهنده ئینسان ئههلی تهقوابی زیاتر لهقورئان تێدهگا، بهلگهمان چی یه؟ ئهوهیه که خوا دهفهرموی: ﴿الْم ۝ ذٰلِكَ الْكِتٰبُ لَا رَيْبَ فِيْهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِيْنَ ۝﴾ البقرة، واته: ئهلیف ، لام، میم، ئهو کتیبه گومانی تێدا نیه، رپنمایى کهره بو پارێزکاران ، بهلێ به ئهندازهی ئهوه که ئینسان پارێزکار دهبی و خوی دهپاریزی له توورهی خواو لهو شتهی که خوا پێی ناخۆشن، که چواندنی فهززهکان و شکاندنی قهدهغهکانه و، ئهمیش بیگومان دهرهنجامی پابهند بوونه به شهریعهتهوه ، له قورئان تێدهگا و دلی رۆشن دهبیتهوه ، وهکو خوا سبحانه وتعالی له سوورپهتی (الأنفال) دا دهفهرموی: ﴿يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اِنْ تَقُوْا اللّٰهَ يَجْعَلْ لَّكُمْ فُرْقٰنًا ۝﴾ الأنفال، واته: ئهی ئهوانهی ئیمانتان هیناوه! ئهگهر پارێز له خوا بکهن، خوا فورقانتان پێ دهبهخشی، (فرقان) یش حالهتیکه که ئینسان حهق و ناحهق، ههلال و ههپام، چاک و خراپی پێ، لهیهک جیا دهکاتهوه .

هۆکاری پینجهم : و کۆتایی ، وه دهست هینانی زانیاری و شارهزایی:

ئىنسان چەند ئاسۋى عەقلى كراۋەتر بى ۋ چەند زانىيارى زياتر بى، دەربارەى ئەو واقىعە كە تىيدا دەۋى، دەربارەى تەۋزۈمە فكرييەكان و تەۋزۈمە سياسىيەكان، دەربارەى خىر و شەرى ئەو كۆمەلگا و دەۋرۈبەرە، مېژۋوى، كلتور و فەرھەنگى ... ھتە، ۋە دەربارەى زانستە جۇراۋ جۆرەكان، مروف چەند عەقلى فراۋانتر بى ۋ پەر مەعلوماتر بى ۋ چەكدارتر بى بە زانىيارى، زياتر لە قورئان تىدەگا .

يەكك تەماشى سوۋرەتئەك لە قورئان دەگا، تەنيا مانايەكى سادەى ئى ۋەردەگرى، بەلام يەككى دىكە تەماشى دەگا، يەك بار ماناى ئى ۋەردەگرى، چەنكە عەقلەكەى چەكدارە بە شارەزايى و زانىيارى زۆر، با لىرەدا دوو نمونە بىينىنەۋە:

(1) ئەگەر بەجاۋى رۋوت سەيرى دلوپە ئاۋىك بىكەى، ھەر دلوپە ئاۋىكە و دەى بىنى، بەلام ئەگەر بە وردبىن (مىكرۇسكوب) تەماشى بىكەى، مەخلووقات و زىندەۋەرى زۆرى تىدا دەبىنى.

(2) لەدوۋرەۋە تەماشى دەريا بىكە: تەنيا مەخلووقىكى شىن يان سەۋز دەبىنى، بەلام كاتىك دەچى يە سەرى، تەمasha دەكەى زىندەۋەر و ماسى و چر و جانەۋەرى زۆرى تىدايە ، ۋە ئەگەر بىچىە نيۋى ، تەماشى دەكەى شتى عەجايەبترىش لە بنەۋە ھەيەۋ، گەۋھەر و مروارىشى تىدايە! بۇيە بەراستى ئىمە ھەتا

زانیاریمان زیاتربی و ههتا ئاسوی بیر و عهقلمان فراوانتر بی،
 زیاتر له هورخان تیددگهین وهك خوی زانا دهفهرموی: ﴿وَلَاكِ
 الْأَمْثَلُ نَصْرُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ﴾ (٦٣) العنكبوت، واته:
 وه ئهو وینانه بو خهك دینینهوه بهلام تهنیا زانیهكان لیان
 تیددگهن، كهواته: ئینسان به ئەندازهی ئهوه كه عیلمی ههیه، له
 وینه هینانهوهی هورخان تیددگا، ههروهها خوا دهفهرموی: ﴿وَبَرِّ
 الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ الَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقُّ وَيَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ
 ٦٤﴾ ، واته: وه ئهوانهی كه زانیارییان پیدراوه، دهزانن، كه
 ئهوهی له پهروهردگارتهوه هاتوه حهقه و پینمای دهكا بو راسته
 شهقامی خوی زالی ستایش كراو.

ههروهها خوا عزوجل دهفهرموی: ﴿كَتَبَ قُصَصَ آيَاتِهِ، قُرْآنًا عَرَبِيًّا
 لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾ (٢) فصلت، واته: ئهمه كتیبیكه نایهتهكانی روشن
 كراونهوه ، هورئانیکی عهربهیی یه بو كهسانیک كه بزائن،
 كهواته: ئهوهكهسهی كه نهزانی، ئیستیفادهی لی ناكا.

ئنجا لیڕهش دا مهسهلهیهکی گرنگ ههیه، ئهویش ئهوهیه كه
 سهرحهم هوکار و ههنگاوهکانیش، واته: چ هورخان به هورخان
 تهفسیر بکهین، چ بگهپینیهوه بو سوننهت، چ بگهپینیهوه بو
 قسهی زانیان، چ بمانهوی زانست و شارهزایی وهدمست بینین،
 ههمووی پیویستی به عهقله و بو ههمووی دهبی عهقلی خویمان

به کاربښن ، عهقل و هوښيکي کراوه و چالاک ، بويه خوا سبحانه
 و تعالى ددهرموي: ﴿ أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْفُرَاتِ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا ﴾ (١١) ﴿ مصد ،
 واته: نایا له قورپان ورد نابنه وه ، یاخود له سهر دلیان (عهقلیان)
 قفل هیهه؟ یانی: نایا عهقلیان قفل دراوه ، یان لیي ورد نابنه وه ؟
 هر کسې له قورپان ورد بیته وه به عهقلیکی کراوه و نازاده وه ،
 لهراستی دا لیي تیدهگا و لیي بههرمه ند دهبی. نجا له کوتایي
 دا دهلیین: خوا ددهرموي: ﴿ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ
 تَعْقِلُونَ ﴾ (٢٤٢) ﴿ البقرة ، واته: ناوا خوا نایه ته گانی خوئی بوئیوه روون
 دهکاته وه ، به لکو بزمان ، به لکو عهقلتان ههبی، که واته: بایي
 نه و منده که نینسان عهقلی هیهه و عهقلی خوئی به کار دینی، -
 چونکه هه موومان عهقلمان هیهه - به لام بایي نه و منده که
 نینسان که عهقلی خوئی به کار دینی و خوئی ماندوو دهکا، زیاتر له
 قورپان بههرمه ند دهبی .

خوا به لوتف و کهرهمی خوئی نیمه لهو که سانه بگپړی که هه موو
 نه و نه رکانه بهرانبهر به قورپان، به چاکترین شیوه جیبه جی
 دهکن، وه خوا به لوتف و کهرهمی خوئی خه لکی مسوولمانی
 کوردستان و عیراقیش له دهوری چرای قورپان کوښکاته وه و خوا
 یارمه تی نه و خه لک میلله ته ی نیمه بدا، که باش له کتیبی خوا

ئەركى سەرشادمان بەرانبەر بە قورقان

تېبگەن، بۆئەۋە سەرفرازى و بەختەۋەرى دىيا و دوارۋۇ
بۆخۇيان مەسۇگەر بگەن .

سبحان ربك رب العزة عما يصفون. و سلام على المرسلين والحمد لله
رب العالمين .

ameer.maktab@yahoo.com



/AliBapir



/AliBapir



/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

دوا پيدا چوونەۋە :

7 شعبان 1432 ك

8 تەمۋوزى 2011 ز

هەولير .

باب ————— هت	لاپەرە
پېشكەش بى	3
پېشەكى	5
رئ خۆشکردن	9
خالى يەكەم: ناسين و پى ئاشتابوونى قورئان	13
برگە يەكەم: وشە قورئان ماناى چى يە؟ وه قورئان كى	16
ناردوويەتى؟ وه بەكى دا؟ وه بۆكى؟ وه بە چ زمانىك؟	25
برگە دووهم: ناوو سيفەتەكانى قورئان: ئەمجار با بزانين	25
ناوەكانى قورئان و سيفەتەكانى قورئان، چى و چيىن ؟!	28
ا. ناوەكانى قورئان	36
ب. سيفەتەكانى قورئان	39
برگە سىيەم: ئامانجى نىردرانى قورئان	45
برگە چوارەم: چۆنيەتى دابەزىنى قورئان	48
ماناى (وحى) .	51
برگە پىنجەم: ژمارەى سوورەت و ئايەت و وشەو پىتەكانى	56
قورئان .	
برگە شەشم: ريز بەندىى سوورەت و ئايەتەكان چۆنە و	
كى كردوويەتى ؟!	
برگە هەوتەم: چۆنيەتى نووسىنەو و كۆگردنەو	
قورئان و قۇئاغەكانى .	

ئەركى سەرخاتمان بەرانبەر بە قورئان

نيومرۇك

باب—ت	لاپەرە
قۇئاغى يەكەم: نووسىنەۋەى دەست بەجىي قورئان .	56
قۇئاغى دوۋەم: كۆكردنەۋە و نووسىنەۋەى قورئان	60
لە پۇژگارى خەلىفەى يەكەمى پىغەمبەر .	66
قۇئاغى سىيەم: كۆكردنەۋەى قورئان لەشېۋەى موصحف دا	
لە پۇژگارى خەلىفەى سىيەم دا .	71
پروونكردنەۋەى شەش مەسەلەى گرنگ .	79
برگەى ھەشتەم: پىگەى قورئان لە ئىسلام دا .	82
چوار جىاۋازىى لە نىۋان قورئان و سونەت دا .	84
پروونكردنەۋەى پەيۋەندى نىۋان قورئان و سونەت و	90
راستكردنەۋەى چەند بۇچوونىكى ھەلە .	92
برگەى نۆيەم: (محكمات و متسابھات) .	97
برگەى دەيەم: و كۆتايى: تەفسىر و تەئۋىل .	108
خالى دوۋەم: ئىمان پىھنىان و متمانە ھەبوون بە قورئان .	
چوار پىۋەر بۇ زانىنى ئەندازەى بىراۋا باۋەر ھەبوون	11
بەقورئان .	7
خالى سىيەم: چاك خويىندى قورئان و لەبەرگردنى و	
تىۋەرپامانى و تىگەيشتنى .	11
چاك خويىندەۋەى قورئان .	9
لەبەرگردنى قورئان .	12
	4

ئەركى سەرشادمان بەرانبەر بە قورئان

نيوهرۆك

بابەت	لاپەرە
بىر كىرەنەۋە لە قورئان و تىۋەرپامانى و لىتتىگەشتىنى .	12
خالى چوارەم: شوپىنكەۋتىنى قورئان و پىۋە پابەند بوۋىنى .	6
مەبەستمان لە شوپىن كەۋتىنى قورئان چىيە ؟	12
بوارەكانى پابەندىيە بە قورئانەۋە .	9
خالى پىنجەم و كۆتايى: ناساندنى قورئان و بلاۋكىرەنەۋە	13
راستى يەكانى .	1
باشترىن شىۋاز و رىيازى بۆ تىگەشتىن لە قورئان و خەلك	14
تىگەياندن لە قورئان .	1
ھۆكارى يەكەم: تەفسىر كىردنى قورئان بە قورئان .	14
ھۆكارى دوۋەم : سەرنجدانى سوننەت و سىرە پىغەمبەرى	5
خو ﷺ .	15
ھۆكارى سىيەم: بەھرە ۋەرگرتن لە پىششىنى چاكان .	5
ھۆكارى چوارەم: خۆ رازاندەۋە بە پارىزكارى .	16
ھۆكارى پىنجەم : و كۆتايى، ۋەدەست ھىنانى زانىيارى و	0
شارەزايى .	16
	2
	16
	3
	16

ameer.maktab@yahoo.com



/AliBapir



/AliBapir



/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

www.alibapir.net

ٹھوکی سہرشادمان بہرانپہر بہ ٹوپٹان

ameer.maktab@yahoo.com



/AliBapir



/AliBapir



/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

www.alibapir.net

ٹھوکی سہرشادمان بہرانہر بہ ٹوپٹان

ameer.maktab@yahoo.com

 /AliBapir

 /AliBapir

 /MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

www.alibapir.net

ئەركى سەرشادمان بەرانبەر بە ھورقان

بەرھەمەكەكانى دانەر

- 1- پوختەيەك دەربارەى ئىسلام. چاپى 2/ 2006.
- 2- دەبەرئىك راجوونى ئىسلام و رېچكان. چاپى 3/ 2006
- 3- يادى خوا، گرنگى يادى خوا لە ژيانى مەرۇف دا. چاپى 1/ 1987
- 4- كۆمەللى خوا. چاپى 1/ 1988
- 5- پېشمەرگەى ئىسلام، يان مسوئلمانى موحاھىد كىيەو چۆنە؟ چاپى 3/ 2001
- 6- دەرود دەرمانى بزوتنەوھى ئىسلامى. چاپى 1/ 1989
- 7- رېبازى پېغمبەر ﷺ كامەيە؟! چاپى 1/ 1989
- تېيىنى: دواتر خرايە نىو كتيپى (مسوئلمانى كامل): بەشى يەكەم: بىروپرواى
مسوئلمان) وە دواتر ئەمىش خرايە نىو كتيپى (ئيمان و عەقىدەى ئىسلامىي) يەوھ
- 8- رېنگاى صالح بوون و بەرەو خوا چوون. چاپى 3/ 2005
- 9- كوردستان بۆ ويران بووو چۆن ئاوەدان دەبىتەوھ؟! چاپى 1/ 1989
- 10- حوكمى گەرەنەوھ ژېر نىرى طاغوت. چاپى 2/ 2005
- 11- سۆزى نەتەوايەتى و بىرى ناسيئوناليزم لە تەرازووى ئىسلامدا. چاپى 3/ 2005/
- 12- مسوئلمانى كامل/ بەشى يەكەم: بىروپرواى مسوئلمان. چاپى 1/ 1997
- تېيىنى: ((دواتر خرايە نىو كتيپى (ئيمان و عەقىدەى ئىسلامىي) يەوھ)).
- 13- چارەسەرى كېشەى كورد لە نيوان ئيمان و پەرلەمان دا. چاپى 1/ 1992/
- 14- بزوتنەوھى ئىسلامىي لە دوورپانى مان و نەمان دا. چاپى 1/ 1993
- 15- بزوتنەوھى ئىسلامىي و ئايندەيەكى گەش و پروون. چاپى 1/ 1995
- 16- پرۆژەى بەرنامەى فيكرى كارى ئىسلامىي. چاپى 1/ 1996

- 17- چەند رېپرونىيەك بۇ ئىسلامىيەكانى كوردستان. چاپى 1/ 1996
- 18- ئىسلامو كېشە ھەنووكەيىەكان. چاپى 1/ 1995
- 19- باوريا بېن! دارپووخانى رەموشى كۆمەلگەمان بەرمو ھەلدىر دەبات. چاپى 2/ 2006.
- 20- خۇاپەرستى ئىسلامىي: بەشى يەكەم/ خۇاپەرستى بەگشتى، پاكوخاۋىنى .
- 21- خۇاپەرستى ئىسلامىي: بەشى دوۋەم/ نوپۇز بەرپاكردن .
- 22- خۇاپەرستى ئىسلامىي: بەشى سىيەم/ مال بەخشىن و زمكات.
- 23- خۇاپەرستى ئىسلامىي: بەشى چوارەم/ رۇزۋو گرتن، ھەج و عومرە،
زىكرى خوا.
- 24- گەرەنەۋە بۇ لاى خوا (عز و جل) . چاپى 5/ 2010
- 25- زانايانى ئىسلام كىن و چۆن؟! چاپى 2/ 2002
- تېيىنى : بۇ زمانى ەەرەبىش وەرگىپراۋە.
- 26- بىچىنە گرنگەكانى ھەلەس و كەۋتى شەرىيەكانە و ژىرانە لەگەل وردە بابەتە
خىلافيەكاندا، چاپى 1/ 1999 .
- تېيىنى: ئەم نامىلكەيە باسكى بەرگى يەكەمى كىتىنى: (خۇاپەرستى
ئىسلامىي)يە، ۋە بۇ زمانى ەەرەبىش وەرگىپراۋەمۇ چاپىش كراۋە.
- 27- مزگەۋتەكانى كوردستان لەنيۋان ئاۋەدانكردنەۋەمۇ وپران كرىن دا.
چاپى 1/ 2000
- 28- تاقىكردنەۋەى خوا بۇ بەندەكانى چى يە و چۆنە؟ چاپى 1/ 2000
- 29- بىنەما شەرىيەكان و ھىللە گشتىەكانى كۆمەللىكى ئىسلامىي رەسەن .
تېيىنى: (ئەم نامىلكەيە وەرگىپراۋەتە سەر زمانى ەەرەبى).
- 30- كۆمەللى ئىسلامىي: ئامانچ و ھەلۋىستەكانى. چاپى 1/ 2001

31- پاساۋو بەلگە شەرىئەتلىك بىنا تەننى كۆمەتلى ئىسلامىي، ئالاقەكانى: 1 و 2 و 3 و 4 . چاپى 1 / 2001

32- ئافرىتى مەسۇلمانى كورد مافە شەرىئەتلىك بىر ئادەم گىرەكەكانى. چاپى 1 / 2000.

33- ئافرىتى خىزان لە ساپە شەرىئەت دا . چاپى 2 / 2005

34- چەند مەسەلەيەكى باۋى سەردەم . چاپى 5 / 2005

تېبىنى: وەرگىر پراۋەتە سەر زامانى عەرەبى.

35- چەند رېپروۋىيەك بۇ خوشكۇ بىر ئادەم لە ھەندەران. چاپى 1 / 2002

36- سەۋرە قەدەمگەكان مەشكىن! (چاپىكەۋەتنى دىكتور ھەسەن مەھمەد عەزىز). چاپى 2 / 2003

37- چۈن ھەتتە ھەتتە لەگەل خەللى دا بىكەن؟! چاپى 1 / 2002

تېبىنى: وەرگىر پراۋەتە سەر زامانى عەرەبى.

38- شەھىد كىيەو چ پەلەۋپايەكى ھەيە؟! چاپى 1 / 2002

39- جىھاد لە رىئى خۇدادو چەند سەرنج و ئاگادارىيەك. چاپى 1 / 2002

40- بۇئەۋى لەسەر جىھاد كىرەتەن قەرزدار نەبىنەۋە! چاپى 1 / 2002

41- جىھاد لە رىئى خۇدادا چى يەو بۇچى دىمكىرئو چۈن دىمكىرئو؟ چاپى 1 / 2002

42- ئەشكەنجەو زىندان (چاپىكەۋەتنى ھاۋزىن عەمەد) چاپى 2 / 2006 .

تېبىنى: وەرگىر پراۋەتە سەر زامانى عەرەبى، ھەروەھا دوو تەرجەمە فارىسىي كراۋەو چاپ و باۋو كراۋەتەۋە.

43- كارو پىرۋەى ئىسلامىمان (وتارى كۆنگەرى يەكەمى كۆمەتلى ئىسلامىي) چاپى 2 / 2006 .

44- ئيسلام و مسوئلمانه‌تی و کاری ئيسلامی له‌به‌ر رۆشنایی قورئان و سوننه‌تدا.
چاپی 1 / 2006 .

45- ئيمان و عه‌قیده ئيسلامی. به‌رگی/ 1، ئيمان و عه‌قیده ئيسلامی چی
یه و

چۆنه؟! 1 تا 12 . چاپی 1 / 2006

46- ئيمان و عه‌قیده ئيسلامی. به‌رگی/ 2، خوا به‌یه‌گگرتن (التوحید) له
به‌دییه‌نه‌رایه‌تی و په‌رومردگاریتی دا. 13 تا 26 . چاپی 1 / 2006

47- ئيمان و عه‌قیده ئيسلامی. به‌رگی/ 3، خوا به‌یه‌گگرتن له ناو و سیفه‌ت و
له

په‌رس‌تر اویتتی دا، 27 تا 36 . چاپی 1 / 2007

48- ئيمان و عه‌قیده ئيسلامی. به‌رگی/ 4، ئيمان به‌فریشته‌کانی خوا

(عزوجل)، کتیبه‌کانی خوا (عزوجل)، پیغه‌مبه‌رانی خوا (عليهم الصلاة

والسلام). 37 تا 40 . چاپی 1 / 2007

49- ئيمان و عه‌قیده ئيسلامی. به‌رگی/ 5، ئيمان به‌رۆزی دوايي قه‌زاو
قه‌دەر

45 تا 41 . چاپی 1 / 2008

50- ئيمان و عه‌قیده ئيسلامی. به‌رگی/ 6، تایبه‌تمه‌ندی و دید و بۆچوونه‌کانی

په‌ی‌په‌وانی رێبازی راست. 46 تا 50 . چاپی 1 / 2008

51- ته‌وژمی ئيسلامی و عه‌لمانی و خاڵه‌هاوبه‌ش و جیاوازه‌کانیان. چاپی

1 / 2007، چاپی 2 / 2011.

تییینی: زۆربه‌ی به‌ (24) ئاتقه له هه‌فته‌نامه‌ی (هاوولاتی) و ئه‌وه‌ی دیکه‌ش به
(9) ئاتقه له هه‌فته‌نامه‌ی (ئاوینه‌) دا با‌و‌کراوه‌ته‌وه.

52- گه‌نجه‌کانمان له‌ نیوان په‌سه‌نایه‌تی و لاسایی کردنه‌وه‌دا.

53- به‌ دوور خستنه‌وه‌ی ئافه‌رت له ئيسلام چ زیانیك ده‌کهن؟

54- سیاسه‌تی ئيسلامی و چه‌ند روونکردنه‌وه‌یه‌ك.

- 55- چۆنچەتى بوونە پېشەنگو بنیاتنانى بىكەى جەماۋىرىي.
- 56- چەند بىنەمايەكى گرنگى وتارىيىزى.
- 57- قوتابيانى زانىيارى شەرىيى چەند سەرنج و رېنمايى يەك.
- 58- خوو رەۋشتى بەرزو پەسند سەنگى مەھەكى مەسۇلمانەتى يە.
- 59- بانگەواز بۇ لای خوا .
- 60- قوتابيان لەم ھەل و مەرچەدا پېۋىستە چۆن بن و چى بىكەن؟!
- 61- ضيف و قضية (مقابلة مع قناة العربية). كە دوايى لە شىۋەى نامىلكەدا چاپ كراۋە.
- 62- حوار خاص (مقابلة مع قناة العالم). كە دوايى لە شىۋەى نامىلكەدا چاپ كراۋە.
- 63- خواناسىي، ئايىن ، ئيمان. چاپى 2 / 2009 .
- 64- واقىيى ھەرىمى كوردستان ... دىدىكى ئىسلامىيانە. چاپى 1 / 2008 .
- 65- چەند بابەتتىكى ھونەرىي لەبەر رۇشنايى قورئان و سوننەت دا. چاپى 1 / 2008
- 66- چۆن باشتەر لە كىتەبى بەرپىزى خوا بەھرمەند دەبىن؟! چاپى 1 / 2008.
- 67- سروسشت و پاىەكانى خىزان و مەسەلەى چەندژنىي لە تەرازوۋى شەرع و عەقۇل دا
- تەيىبىنى: ئەم نامىلكەيە بە (14) ئالاقە لە رۇژنامەى (رۇژنامە) دا بلاۋكراۋەتەۋە.
- 68- پوختەى ژياننامەى پېغەمبەرى خوا ﷺ. چاپى 1 / 2010 ، چاپى 2 / 2011.
- 69- چەند بابەتتىكى سىياسى ھاۋچەرخ لەبەر رۇشنايى عەقۇل و ۋەحى دا .
- 70- كارى ئىسلامىي و رەۋاندىۋەى چەند تەمومژىك.
- 71- ھوكمى لە ئىسلام ھەلگەپانەۋە ھەئسەنگاندنىك.

ئەركى سەرشارمان بەرانبەر بە قورئان

72- مەلای گەورە كۆيەو تەفسىرەكەى و چەند سەرنجىك.

ئەو بەرھەمانەى لەژىر چاپىن

- 1- الإسلام كما يتجلى في كتاب الله تبارك وتعالى، المجلد الأول.
- 2- ئەركى سەرشارمان بەرانبەر بە قورئان .
- 3- خاتوو عائىشە دايكى پرواداران.
- 4- تافىكردنەوہى خوا بۆ بەندەكانى چيىہو چۆنہ؟
- 5- زانايانى ئىسلام كىن و چۆنن؟ چاپى 2.

ئەو بەرھەمانەى چاوەرئى چاپىن.

- 1- الإسلام كما يتجلى في كتاب الله تبارك وتعالى، المجلد 2- 8 .
- 2- خووو رەوشتى ئىسلامىي.
- 3- ئافرەت و خىزان لە ساىەى شەرىعەتدا. بەرگى دووہم.
- 4- گرنگى و پىويستى پابەندىي بە قورئان و سوننەتەوہ.
- 5- چەند دەرسىك لە: (تەفسىرى قورئانى بەرزو بەپىز)، كە ئەگەر خوا تەمەن بدات ھەموو قورئان تەواو دەكەين.
- 6- ئىسلام و دەولەتدارىي و ھۆكمرانىي.

ameer.maktab@yahoo.com



/AliBapir



/AliBapir



/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net

www.alibapir.net

ameer.maktab@yahoo.com



/AliBapir



/AliBapir



/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net



پيئاسه‌ی ده‌زگا:

ده‌زگايه‌کي زانستي ر‌وشن‌بيري، ک‌وشش ده‌کات ب‌و گ‌شه‌پيدان و پيش‌خستن و هاندان و بلا‌وک‌ردنه‌وه‌ی ه‌وشيارى ر‌وشن‌بيري و زانست وزانيارى له‌گ‌ؤمه‌لگاي عيراقيدا ، وه به‌ئهرکي فيرکردن و له‌به‌رکردنى قورئانى پير‌ؤز ب‌و ته‌واوى پيکهاته‌کانى ک‌ؤمه‌لگا.

له ئامانجه‌کانى ده‌زگا:-

- پاراستنى ر‌وشن‌بيري ئيسلامى و قولکردنه‌وه‌ی ه‌وشيارى ئيسلامى و پالپشتى کردنى فيرکردنى زمانى عهره‌بى .
- خزمه‌تکردنى گ‌ه‌له‌پورى ده‌ستن‌ووس و چاپ‌کراو له‌هه‌موو بواره‌کان ، وهه‌ولدان ب‌و ده‌وله‌مه‌ندکردنى کتپ‌بخانه‌ی کوردى به‌بابه‌تى ر‌وشن‌بيري وقورئانى ،
- هه‌لسان به‌فيرکردن وله‌به‌رکردنى قورئانى پير‌ؤز و زانسته‌کانى و ده‌رخستنى ئيعجازى زانستى وزمانه‌وانى و ده‌روونى .
- بايه‌خدان به‌و گ‌ه‌سانه‌ی ئاره‌زوويان هه‌يه ب‌و به‌ده‌ست هينانى م‌ؤله‌تپک که ئيعتبارى هه‌بيت له‌خويندنه‌وه‌ی راست و دروستى قورئانى پير‌ؤز .
- به‌شدارى کردن له‌به‌رزک‌رنه‌وه‌ی ئاستى ر‌وشن‌بيري لاوان و هاندانى قوتابيان له‌سه‌ر ليک‌ؤلينه‌وه‌و نويسين .
- بايه‌خدانى تايبه‌ت به‌ر‌وشن‌بيريکردنى ئافره‌تان و مندالان و بلا‌وک‌ردنه‌وه‌ی زانسته به‌ره‌تپه‌کانى تايبه‌ت به‌م دووچينه .

ameer.maktab@yahoo.com



/AliBapir



/AliBapir



/MediaAmeerOffice

www.alibapir.net